

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

**Postoje a občanská angažovanost žáků v sekundárním
vzdělávání**

Bc. Michal Prutyszyn

Olomouc 2014

vedoucí práce: Doc. Mgr. Antonín Staněk, Ph.D.

„Ale k čemu je svoboda, ne-li k tomu, aby ses angažoval.“

Jean-Paul Sartre

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedl v závěrečném seznamu.

V Bohuňovicích dne 20. 6. 2014

Michal Prutyszyn

Poděkování

Děkuji doc. Mgr. Antonínu Staňkovi, Ph.D. za cenné rady při vedení této diplomové práce.

Obsah

1 Úvod	8
I. Teoretická část	11
2 Občanská společnost a občanská angažovanost	11
2.1 Občanská společnost	11
2.2 Občanská angažovanost	12
2.3 Postoj	14
2.4 Politiky pro podporu participace mladých lidí	15
2.4.1 Politika vůči mládeži	15
2.4.2 Participace žáků na veřejných záležitostech školy	17
2.5 Výchova k občanství v kurikulárních dokumentech	18
2.5.1 Systém kurikulárních dokumentů	18
2.5.2 Národní přístup k občanské výchově a výchově k občanství v kurikulu nižšího sekundárního vzdělávání	19
2.5.3 RVP ZV - Vyučovací předmět podle vzdělávacího oboru Výchova k občanství	20
2.6 Mezinárodní studie školního vzdělávání v České republice	22
2.6.1 Mezinárodní studie občanské výchovy	23
2.6.2 Cíl mezinárodní studie ICCS	24
3 Shrnutí	25
II. EMPIRICKÁ ČÁST	26
4 Interpretace Mezinárodní studie občanské výchovy	26
4.1 Studentské postoje a občanská angažovanost	26
4.2 Školní a volnočasové aktivity žáků	27
4.3 Občanská angažovanost ve škole - Školní klima	28
4.4 Vztah občanů a společnosti	30
4.5 Vztah žáků ke společnosti	31

4.6	Názory na rovnost mužů a žen a tolerance menšin.....	32
4.7	Důvěra v instituce a postoje k České republice	33
4.8	Preference politických stran.....	35
4.9	Účast žáků na dění ve společnosti	35
4.10	Náboženství	38
4.11	Evropský modul - Postoje k Evropské unii a Evropě	38
4.12	Evropská identita a národní identita	39
4.13	Zájem o dění v Evropě a Evropské unii.....	40
4.14	Postoje k výuce evropských jazyků	40
4.15	Postoje k migraci v rámci Evropy.....	41
4.16	Podpora rovných práv cizinců v České republice.....	42
4.17	Názory na jednotnou evropskou politiku.....	43
4.18	Názory na rozšiřování Evropské unie	43
4.19	Občanské znalosti	44
4.20	Změny v občanských znalostech mezi lety 1999 a 2009	45
5	Občanské postoje a chování žáků	47
5.1	Podpora demokratických hodnot	47
5.2	Zájem o politická témata a orientace v politice	48
5.3	Důvěra v instituce	48
5.4	Volební účast v dospělosti	49
5.5	Účast žáků na politických aktivitách v dospělosti	49
5.6	Vnímání genderové nerovnosti	50
6	Silné a slabé stránky ve vztahu k občanské angažovanosti	51
6.1	Problematika občanské angažovanosti	51
6.2	Občanská angažovanost ve škole.....	52
6.3	Školní a volnočasové aktivity	53
6.4	Angažovanost a občanské aktivity mimo školu.....	54

6.5 Zájem a ochota angažovat se v občanském a politickém životě.....	55
6.6 Vztah žáků ke společnosti - Zájem o politické a sociální otázky	55
6.7 Důvěra v instituce	57
6.8 Očekávaná občanská angažovanost v budoucnosti	57
6.9 Postoje a aktivity ve vztahu k Evropě a Evropské unii.....	58
6.10 Náboženství	60
6.11 Silné a slabé stránky – obecně	60
6.12 Občanské vzdělání jako řešení nízké občanské angažovanosti u mladých lidí	61
6.13 Odlišnosti výuky občanské nauky a výchovy k občanství	64
7 Závěr	65
Seznam použité literatury a zdrojů.....	67
Prameny	67
Literatura.....	68
Seznam příloh	72
Seznam obrázků v příloze.....	73
Seznam zkratk.....	75
Přílohy	76
Příloha 1: Postoje žáků - škály.....	76

1 Úvod

Každá demokratická a svobodná společnost musí mít také svobodné občany. Jedním ze základních předpokladů k fungování takovéto společnosti je právo a také zájem občanů účastnit se veřejného života. Občané by neměli být lhostejní ke svému okolí a jejich role spojená s aktivním občanstvím by neměla začínat a zároveň končit vhozením hlasovacího lístku do volební urny. Angažovanost občanů a jejich zájem o veřejné záležitosti jsou důležitou a nezbytnou součástí demokracie. Zásadní roli v tomto směru hraje také angažovanost mladé generace. Jelikož i tato generace časem vystřídá současnou produktivní generaci ve všech rozhodujících funkcích a bude se podílet na formování jejího politického systému a na dalším chodu této společnosti.

Ze samotného názvu této práce a předcházejících řádků je jistě zřejmé, o jaké oblasti zájmu budou následující stránky pojednávat. Tato diplomová práce je zaměřena na občanskou angažovanost žáků v sekundárním vzdělávání. Pozornost je také směřována na postoje mládeže a jejich vnímání s aktivní rolí občanů.

Teoretická část nastiňuje pojmy občanská společnost, angažovanost a postoje. Dále pojednává o vzdělávací politice směřující k aktivnímu občanství.

Za jedno z nejfrekventovanějších témat současnosti v rámci společenských věd lze jistě považovat samotnou demokracii a s tím celou řadu klíčových pojmů, které ji naplňují nebo s ní přímo souvisí. Ty podstatné v rámci této práce jsou popisovány v první kapitole, která si klade za cíl porozumění těmto pojmům - občanská společnost, občanská angažovanost a občanské postoje. V této části práce je představena vzdělávací politika České republiky k podpoře participace mladých lidí, resp. je zde pojednáno o stěžejních dokumentech. Z národních dokumentů jde o Koncepti státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013 s představením cílů určených resortů. Dále pak navazující Koncepce podpory mládeže na období 2014 – 2020, kde je mimo jiné pojednáno o zapojení mladých lidí do procesů spolurozhodování a spoluúčasti.

V první kapitole je také zmiňován systém kurikulárních dokumentů v rámci sekundárního vzdělávání. Proto je namístě se seznámit s obsahem pojmů nižší a vyšší sekundární vzdělávání. Sekundární vzdělávání se týká obvykle žáků ve věku 11 až 19 let a člení se na **nižší sekundární vzdělávání**, které zahrnuje zejména druhý stupeň základních škol

(víceletých gymnázií), a **vyšší sekundární vzdělávání**, které odpovídá vzdělávání na středních školách (zejména gymnáziích, středních odborných školách, středních odborných učilištích).¹

V téže kapitole předkládané práce je představeno aktuální pojetí výchovy k občanství dle vymezení rámcového vzdělávacího programu, jakožto vzdělávací politiky, kdy si žáci osvojují dovednosti, vědomosti a postoje potřebné k aktivnímu zapojení se do demokratické společnosti. Důležité je v tomto okamžiku také zmínit, že nejen škola hraje významnou roli při získávání občanských dovedností a postojů, ale vedle ní také rodina, vrstevníci, zájmová sdružení a v neposlední řadě také média.

Závěrem první kapitoly je pozornost obecně věnována zapojení České republiky do mezinárodních aktivit hodnotící výsledky vzdělávání. S ohledem k tématu práce jsou zmiňovány Mezinárodní studie občanské výchovy. U posledního provedeného výzkumu do kterého byla zapojena Česká republika je zmíněn také samotný cíl studie.

Empirická část vychází z Mezinárodní studie občanské výchovy ICCS, resp. z výsledků tohoto výzkumu. V první části šetření jsou zpracována vybraná zjištění výzkumu, která jsou zvolena s ohledem k porozumění kategorii občanská společnost a občanská angažovanost a jejich odrazu ve výstupech Mezinárodní studie ICCS. Data poskytují nepřehledné množství informací z různých oblastí, např. postoje žáků k demokracii, společnosti a škole nebo postoje a znalosti k Evropské unii. Interpretace výsledků, stejně jako výzkumu ICCS, je zaměřena na kategorii žáků základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií. V druhé části šetření byla provedena sekundární analýza realizovaná kvantitativní obsahovou analýzou, resp. obsahová analýza byla uskutečněna jedním ze dvou možných způsobů a to nekvantitativním způsobem. Tímto způsobem budou odvozovány silné a slabé stránky a jejich specifikace ve vztahu k občanské angažovanosti a občanské společnosti. Tento způsob analýzy se neopírá o explicitně vyčleněné kategorie jevů zpracované numericky, ale je uskutečněn interpretací a vysvětlením jednoduchého rozboru obsahu textu. V každém případě je však důležité dodržet základní požadavek, a sice aby nekvantitativní obsahová analýza byla provedena objektivně, tzn. nezávisle na postojích a názorech toho, kdo analýzu provádí.²

---

¹ *Vzdělávání*. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2014-06-10]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/vzdelavani>

² GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno, 2010, s. 142.

Cílem této práce je tedy seznámení se vztahem žáků nižšího sekundárního vzdělávání k občanské společnosti, angažovanosti ve veřejném životě a obecně ke společnosti.

I. Teoretická část

2 Občanská společnost a občanská angažovanost

2.1 Občanská společnost

Před tím, než bude možné se přiblížit k pojmu občanská angažovanost a jejímu významu pro demokracii, je nezbytné vymezit také pojem občanská společnost.

Pojem občanská společnost není zdaleka novým pojmem. V různých obměnách se vyskytuje již od antiky.³ S pojmem občanská angažovanost se setkáváme často, a to jak v odborné literatuře či médiích, tak i v soukromém každodenním životě. I přesto je definice pojmu obtížná. Má za sebou dlouhou tradici, nicméně jde o živý pojem, který je v dnešní době velmi aktuální. Je velmi obecný a využíván je spíše konceptuálně a teoreticky. Pokud budeme hledat jeho praktický a konkrétní koncept, nalezneme jej při empirickém zkoumání neziskových organizací. Tím je myšlena jakási podmnožina občanské společnosti, kterou lze souhrnně označit jako neziskový sektor, resp. jeho synonyma občanský sektor nebo také třetí sektor.⁴

Občanskou společnost lze chápat jako nezávislou samoorganizaci společnosti, jejíž jednotlivé části se dobrovolně zapojují do veřejné činnosti k uspokojení individuálních, skupinových či veřejných zájmů.⁵ Občanská společnost představuje obraz ideální demokratické společnosti. Občanská společnost je konceptem, tématem, sociální realitou i entitou. Můžeme se s ní setkat v praktickém každodenním životě, v médiích či odborných diskuzích.⁶ Je příležitostí pro občany jak se zapojit do veřejného dění, vyjadřovat své názory, působit či ovlivňovat věci veřejné.

S občanskou společností souvisí také její participativní funkce, kdy by mělo být umožněno rychlejší a účinnější zapojení občanů do veřejného dění.⁷ Občané se sdružují s cílem řešit společné problémy, které se jich týkají a aktivně se tímto podílejí na spolurozhodování

---

³ KUBÁT, M. *Občanská společnost a stát: Několik poznámek k diskusi*. Revue Politika [online]. 2006 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/370/obcanska-spolecnost-a-stat>

⁴ RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 19-20.

⁵ WEIGL, M. A.; BUTTERFIELD, J. *Civil Society in Reforming Communist Regimes, Comparative Politics*. 1992

⁶ RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 13.

⁷ MÜLLER, K. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2002, s. 29.

v obci, na krajské či státní úrovni. Tímto dochází k přebírání jisté části odpovědnosti za rozhodnutí učiněné orgány veřejné moci.⁸

V neposlední řadě je také důležitou hodnotou integrativní funkce. Jedná se v užším smyslu o sounáležitost s určitou skupinou, v širším smyslu pak o vytváření pocitu loajality k celé společnosti a politickému systému.⁹

Samotná existence občanské společnosti je podle Rakušanové založena na možnosti občana přímou participací ovlivňovat věci veřejné. Což je jedna z nezbytností demokratického politického systému. Müller klade otázku, jaký vztah má občanská společnost vůči státu. Terminologie vystihuje občanskou společnost zároveň jako partnera i protivníka státu. Funkční občanská společnost je zásadním prvkem k udržení dlouhodobé legitimacy demokratického státu.¹⁰ Fungující stát se neobejde bez dobře fungující občanské společnosti, která je výsadou demokracie a zárukou toho, že nikdo není předem vyloučen z možnosti podílu participovat na veřejných záležitostech.¹¹ Důležité je, aby se do aktivit společnosti zapojili také mladí lidé.

2.2 Občanská angažovanost

Aktivní občan je bezpochyby jakýmsi spolutvůrcem veřejného života. Takový to občan by měl být informován o dění kolem něj, mít zájem o sounáležitost ve společnosti a být spoluzodpovědný za směr, kterým se bude upírat. Občanská angažovanost nebo-li občanská participace, je obecně chápána jako „účast občanů na společenských procesech, a to jak na rozhodovacích procesech, tak na aktivitách společenského a politického života.“¹² Lze si tedy pod tímto termínem představit zájem občanů o věci veřejné a aktivní účast v občanské společnosti. Studie ICCS chápe občanskou participaci v širokém měřítku, kdy je možno občanskou angažovanost rozdělit na tři podoblasti: *rozhodování* (jde o aktivní angažovanost, např. v samosprávě, ve vládě), *angažovanost v místních společenstvích* (účast v organizacích) a *ovlivňování* (účast na protestních akcích, demonstracích, veřejných debatách).¹³

Participace je významnou funkcí občanské společnosti, občan tak může svou přímou účastí ovlivňovat a podílet se na veřejných záležitostech. Participace je všeobecný termín, který

---

⁸ RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 13.

⁹ MÜLLER, K. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2002, s. 29.

¹⁰ MÜLLER, K. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2002, s. 219.

¹¹ MÜLLER, K. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2002, s. 212

¹² MANSFELDOVÁ, Z., KROUPA A. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: SLON, 2005., s. 12

¹³ SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010.

má ve smyslu společnosti mnoho druhů. Lze rozlišovat mezi politickou a společenskou participací.¹⁴ Rakušanová kategorizuje formy participace jako občanskou a politickou participaci. Ty pak diferencuje, v případě pojmu občanská participace na **konvenční participaci**, která je chápána jako členství v různých neziskových organizacích, a to v oblastech: sportovních, různých aktivit pro děti a mládež, vzdělávací, náboženské apod.; dále na **nekonvenční participaci**, která může být vymezena jako legální (účast na povolené demonstraci či stávce, podpis pod petici) nebo nelegální (účast na nepovolené demonstraci či stávce). Další kategorií je zmiňovaná politická participace, kde je třeba rozlišovat formy participace na členství a účast jednak v tzv. tradičních politických organizacích jako jsou odbory, politické strany a dále členství a účast v tzv. nových politických organizacích, kde se jedná o cílené aktivní ovlivňování politik v rámci organizací na ochranu zvířat, lidských práv apod., dále různých ekologických a environmentálních skupin či hnutí.¹⁵

V případě tradičních definicí pojmu politické angažovanosti, chápeme politickou participaci jako občanskou aktivitu, jejíž cílem je ovlivnit výběr vládních činitelů, případně jejich rozhodování.¹⁶ Zde spadají zejména činnosti spojené s volbami, politickými stranami a kontaktováním zvolených politiků. Jestliže budeme pojem politické angažovanosti chápat širěji, pak jej bude možné definovat jako činnost občanů za účelem ovlivnit rozhodování o rozmístění hodnot ve společnosti. Tento způsob nemusí mít pouze podobu výběru či ovlivňování zástupců politických úřadů a nemusí probíhat přes tradiční instituce, jakými jsou například politické strany.¹⁷ Zde spadají aktivity, jako je bojkot či nákup určitého zboží z politických důvodů nebo protestní aktivity formou demonstrací, peticemi, darování peněz politické straně či skupině, atd.¹⁸

Různé způsoby pojetí pojmu politické angažovanosti pak nabízejí různé pohledy na politickou angažovanost mladých lidí. V případě širšího (netradičního) pojetí mohou být aktivity pro mladé lidi podstatně přitažlivější a atraktivnější než v činnosti tradiční.

---

¹⁴ MANSFELDOVÁ, Z., KROUPA A. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: SLON, 2005., s. 12.

¹⁵ RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 19.

¹⁶ Teorell et. Al. in DETH J. V., (Eds.). *Citizenship and Involvement in European Democracies*

¹⁷ Teorell et. Al. 2007

¹⁸ VLACHOVÁ, K.; LEBEDA, T. Aktivní občanství a spokojenost s demokracií v Evropě. *Sociologický časopis*. 2006, Vol. 42, No. 1, s. 16.

Participace nemusí být uskutečňována pouze v rámci skupin, ale také individuálně. Politická účast může být tak umožněna prostřednictvím další kategorie, kterou je **individuální participace**. Zde se jedná zejména o účast ve volbách a referendech.¹⁹

Občansky angažovaný člověk má vytvořené podmínky, jež umožňují uspokojování individuálních, skupinových či veřejných potřeb a zájmů.

Aktivní podíl a zájem občanů o věci veřejné v utváření bezprostředního okolí by měl být jistě základem každé demokratické společnosti. Angažovanost především na komunální a lokální úrovni je nutným základem fungující demokracie. Předpokladem politické a občanské participace je zájem o politiku a k uplatňování demokratických principů je především nutná funkční občanská společnost.

2.3 Postoj

Pro ucelenost vymezených pojmů je třeba také vymežit pojem postoj. Pedagogický slovník definuje postoj jako jednotlivcem zaujímaný hodnotící vztah vůči okolnímu světu, ostatním subjektům a sobě samému. Podle Nakonečného postoje vyjadřují hodnotící vztahy, které poukazují na to, co je jedincem považováno za významné, co je v zájmu jeho pozornosti a co si zapamatovává. „Mít vůči něčemu postoj znamená zaujmout vůči nějakému objektu, jímž může být cokoli (věc, událost, idea, bytost a podobně), hodnotící stanovisko.“²⁰ Postoje nejsou člověku vrozené, všichni je získáváme v průběhu celého života a to učením, vzděláváním a širšími sociálními vlivy. Stávají se postupně součástí naší osobnosti, kdy předurčují, ovlivňují, usměrňují a řídí naše poznání, chápání, myšlení a cítění.²¹ Trvalost postojů je relativně stabilní, z čehož plyne, že se jedinec v určité situaci zachová určitým způsobem. Sociální psychologie dokládá, že ke změně naučených postojů může dojít jen velmi obtížně, případně vůbec. Postoje jsou získávány na základě spontánního učení v rodině a v jiných sociálních prostředích.²² Za jiné sociální prostředí lze považovat například prostředí školy. Právě školní edukace je v mnohém zaměřena na utváření postojů žáků. V souvislosti s mladými lidmi a školním prostředím se můžeme také setkat s pojmy „postoj mládeže“ a „postoj žáka“. Pedagogický slovník postoj mládeže definuje jako vztah mládeže ke společnosti, hodnotám, událostem atd. Typickým znakem mládeže v období dospívání je vyhraněný postoj k normám a hodnotám

¹⁹ RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 19.

²⁰ NAKONEČNÝ, M. 2009. *Sociální psychologie*. Praha: Academia.

²¹ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

²² PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova – teorie, praxe, výzkum*. Praha: ISV, 2001. s. 146.

předchozích generací.²³ Postoj žáka je pak vztah ke škole, k učitelům, obsahu, metodám výuky apod. Tento vztah ovlivňuje proces učení a rozvoj žáka. Postoje jsou vytvářeny v průběhu socializace, tedy v průběhu začleňování jedince do společnosti.

2.4 Politiky pro podporu participace mladých lidí

2.4.1 Politika vůči mládeži

Jak bylo již dříve pojednáváno, participaci lze definovat jako účast na rozhodování či jako účast občanů ve společenských procesech. Participaci lze rozlišovat na politickou a společenskou. Mluvíme jednak o aktivitách v politickém i společenském životě, tak o účasti na rozhodovacích procesech, zapojení se občanů do života svého společenství. Z pohledu politické participace lze na tento pojem nahlížet jako na proces či politickou účast občana. S participací se momentálně operuje z pohledu politických institucí, jak na regionální či národní úrovni, tak i na evropské úrovni.

Budeme-li se bavit o participaci mladých lidí, mluvíme o participaci, kde má svoji zásadní roli opět občan, v tomto případě mladý člověk. Základní úkoly v péči o mladou generaci, a to nejen ve směru participace mladé generace na společenském a politickém životě, jsou stanoveny ve strategickém dokumentu Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013, který přijala vláda ČR. Zde se uvádí, že cílem politiky v oblasti participace mladých lidí je vytvářet podmínky a širokou nabídku zapojení mladé generace do veřejného a společenského života. To by se mělo projevit v podpoře vytváření dětských samospráv, ve vedení orgánů státní správy a samosprávy k větší a aktivnější oboustranné komunikaci se subjekty dětí a mládeže a dále ve věnování většího prostoru při výchově dětí a mladých lidí za účelem podpory rozvoje osobnosti, angažovanosti, samostatnosti, nebojácnosti projevu atd.²⁴

Resortní cíle v rámci participace mladé generace na společenském a politickém životě jsou v této koncepci stanoveny pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále jen MŠMT), také pro Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (dále jen MMR) a pro Ministerstvo životního prostředí ČR (dále jen MŽP).

---

²³ PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 210.

²⁴ *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013* [online]. MŠMT ČR 2007 [cit. 2014-02-25] s. 18. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi>.

Resort MŠMT si stanovil za cíl podporovat tyto záležitosti:

- participaci mladých lidí na občanském životě,
- větší účast mladých lidí na systému zastupitelské demokracie,
- různé formy učení se k aktivní participaci,
- u regionálních a místních orgánů, organizací mládeže a u mládeže samotné společné cíle v oblasti participace a informovanosti a úzce spolupracovat s regionálními a místními orgány, s cílem zajistit provádění těchto cílů v co nejúplnějším rozsahu,
- metody a formy participace v zájmovém vzdělávání, zejména podíl mládeže na tvorbě vzdělávacích programů,
- aktivní participaci žáků na tvorbě vnitřních norem školy
- metodicky podporovat rozšíření dětských „parlamentů“ do všech regionů a podílet se na předávání příkladů dobré praxe mezi organizacemi působícími v této oblasti

Resort MMR si stanovil za cíl Pokračovat v realizaci Programu obnovy venkova podporujícího zapojení dětí a mládeže do komunitního života v obcích.

Resort MŽP si stanovil za cíl podporovat zapojování dětí a mládeže do komunitního života a do rozhodování na lokální úrovni (např. prostřednictvím školních, ale i volnočasových aktivit udržitelného rozvoje na lokální úrovni).²⁵

Další připravovanou koncepcí je dokument Strategie pro mládež 2020 České republiky na léta 2014 – 2020 (dále jen „Strategie“).²⁶ Dokument nastavuje politiku pro oblast mládeže na národní úrovni. Navazuje na Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013 a Strategii mládeže EU.²⁷ Strategie si klade za cíl přispět ke zvyšování kvality života mladých lidí, a to především prostřednictvím rozvoje jejich osobnosti. Mladí lidé by měli dokázat přizpůsobit své potřeby demokratickému prostředí, které se stále mění a přinést nová řešení, využít svůj potenciál v praxi i v aktivní participaci ve společnosti.²⁸ V rámci této práce je důležité zmínit minimálně jeden ze tří všeobecných cílů tohoto koncepčního dokumentu, který je také kompatibilní s evropským rámcem. Jedná se o zlepšení přístupu mladých lidí

---

²⁵ *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013* [online]. MŠMT 2007 [cit. 2014-02-25] s. 18. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi>.

²⁶ Strategie byla předložena Vládě ČR a po projednání byla schválena dne 12. května 2014.

²⁷ EU Youth Strategy známou také pod názvem Obnovený rámec evropské spolupráce v oblasti mládeže

²⁸ *KONCEPCE PODPORY MLÁDEŽE 2014 – 2020*. MŠMT ČR [online]. [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/narodni-strategie-pro-mladez>

k rozhodovacím procesům a podpoření participace mladých lidí na životě ve společnosti. Součástí této oblasti je také podpora dobrovolnictví mladých lidí, která přispívá k zodpovědnému a aktivnímu občanství. Strategie určuje 13 cílů státní politiky vůči vztahu k mládeži. Za průřezové jsou v koncepci považovány první dva strategické cíle, a sice usnadnění rovného přístupu dětí a mládeže k právům, v případě druhého cíle přístupu k informacím. Ze zbylých strategických cílů, k přihlédnutím k tématu této práce, je třeba zmínit cíl „Podporovat aktivní zapojení dětí a mládeže do rozhodovacích procesů a do ovlivňování společenského a demokratického života.“ Dále pak strategický cíl „Vytvářet příznivé podmínky pro dobrovolnictví mladých lidí včetně oceňování a uznávání dobrovolných činností.“ Tento cíl lze taktéž zařadit do oblasti podpory zapojení mladých lidí k aktivní spoluúčasti ve společnosti, jelikož Strategie předpokládá vliv dobrovolnictví mladých lidí na stimulaci zodpovědného a aktivního občanství.²⁹

Důležitým podkladovým materiálem pro zpracování této Strategie, byla mimo jiných také Národní zpráva o mládeži.³⁰

S pojmem participace mladých lidí operuje také Rada Evropy. Ta vytvořila Evropskou chartu participace mladých lidí na místním a regionálním životě. V preambuli tohoto dokumentu se mluví o tom, že pro vytváření demokratické prosperující společnosti je zásadní aktivní účast mladých lidí na rozhodování a činnostech na místní a regionální úrovni. Je tím myšleno více než jen účast ve volbách. Participace a aktivní občanství je dle charty o tom, mít právo, prostor, prostředky a příležitost a také podporu k ovlivňování rozhodování a účasti přispívající k vytváření lepší společnosti. Pro mladé lidi jsou nejbližší místní a regionální úřady. Ty představují důležitou roli v prosazování participace mládeže.³¹

2.4.2 Participace žáků na veřejných záležitostech školy

Mluvíme-li o angažovanosti, resp. participaci žáků, můžeme mít na mysli spojení se školou a to konkrétně *aktivní účast žáků v procesu výuky a v procesech rozhodování o záležitostech školního života, které se jich bezprostředně týkají, tj. např. rozhodování o cílech a obsahu vzdělávání a o pravidlech života školy.*³²

---

²⁹ KONCEPCE PODPORY MLÁDEŽE 2014 – 2020. MŠMT ČR [online]. [cit. 2014-05-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/narodni-strategie-pro-mladez>

³⁰ MAŘÍKOVÁ, H. MŠMT ČR. *Zpráva o mládeži 2013.: Základní informace o situaci mladých lidí v České republice.*

³¹ *Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě*

³² (srov. Treseder, 1997, Průcha, Mareš, Walterová, 2001) in VIDLÁKOVÁ, Jitka. *Proč naslouchat žákům a podporovat jejich participaci na životě školy.*

V rámci vzdělávání a nezbytnou součástí výuky by mělo být učení žáků demokracii. V této oblasti za klíčový dokument lze považovat zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“). Konkrétně se jedná § 21, kde se mluví o právech žáků a studentů, zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků. Tento zákon, resp. paragraf, stanovuje práva žáků a studentů na vzdělání a na získávání informací týkajících se jejich studijních výsledků. Zároveň stanovuje právo zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich volen, stejně tak volit a být volen do školské rady v případě, že jsou žáci zletilí. Zákon umožňuje pracovat v těchto orgánech a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy. Ředitel školy je pak povinen se stanovisky a vyjádřeními samosprávných orgánů zabývat. Žáci se mohou také vyjadřovat ke všem rozhodnutím týkající se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována dostatečná pozornost odpovídající věku a stupni jejich vývoje.³³

Participace ve spojení se školním prostředím vychází především z vytvořených podmínek pro aktivní účast žáků na výuce a dění školy. Nejde pouze o jakýsi prvek demokratizace v procesu řízení školy, ale o formu výchovy k občanství a aktivní účasti mladých lidí v dnešní otevřené společnosti. Škola by měla být institucí uplatňující demokratické principy a za těchto podmínek vychovat žáky jako zodpovědné občany s vědomím svých práv a povinností.³⁴

Participace žáků na veřejných záležitostech školy je vnímána jako jeden z možných prostředků a cílů demokratického školství.

2.5 Výchova k občanství v kurikulárních dokumentech

2.5.1 Systém kurikulárních dokumentů

Nové principy kurikulární politiky, zformulované v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR, v tzv. Bílé knize, a dále zakotvené v zákoně č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), zavedly do vzdělávací soustavy nový systém pro vzdělání žáků. Na státní úrovni jde o tzv. rámcový vzdělávací program (RVP), podle něhož pak vznikají na školní úrovni tzv. školní vzdělávací

---

³³ ZÁKON ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbírka zákonů. Ročník 2004, Částka 190 ze dne 10. listopadu 2004. 2004. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

³⁴ VIDLÁKOVÁ, J. *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Brno, 2011. Disertační práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta.

programy, které si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP. V rámci nižšího sekundárního vzdělání (ISCED 1 a 2) se jedná o Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání (RVP ZV). Co se týče vyššího sekundárního vzdělání (ISCED 3), lze mluvit o Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia a Rámcovém vzdělávacím programu pro střední odborné vzdělávání zpracované pro každý obor vzdělávání uvedený v Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.

V rámci tématu této práce lze mluvit o výchově k aktivnímu občanskému životu a k pozitivním mezilidským hodnotám, jelikož právě směřování k této výchově prochází významnou částí RVP.

2.5.2 Národní přístup k občanské výchově a výchově k občanství v kurikulu nižšího sekundárního vzdělávání

Zpráva z výzkumu ICCS řeší také otázku toho, jakým způsobem je předmět občanské výchovy v jednotlivých zemích zařazen do kurikula a jakou má důležitost. Průzkum ukázal, že samotný přístup implementace občanské výchovy do školních osnov je v jednotlivých zemích zcela odlišný. Různorodost jednotlivých přístupů je možno rozčlenit do tří způsobů:

Občanská výchova jako samostatný předmět (povinný nebo volitelný)

Občanská výchova integrovaná do jiných předmětů

Občanská výchova jako průřezové téma napříč kurikulem

V některých zemích jsou upřednostňovány současně dva nebo tři z těchto kurikulárních přístupů. Každá škola si pak v praxi zvolí svůj přístup sama.

V České republice je k občanské výchově přistupováno způsobem vytvoření samotného předmětu. Tedy výchova k občanství je realizována prostřednictvím jednooborového povinného předmětu či jednooborového multitematického vyučovacího předmětu. Současně je předmět integrován do dalších vyučovacích předmětů a zároveň jakou součást průřezových témat postupující kurikulem, takto může být realizován v několika samostatných vyučovacích předmětech.³⁵

---

³⁵ STANĚK, A. 2010. „Výuka občanské nauky a výchova k občanství v České republice.“ in SOUKUP, P. (ed.). 2010. *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV.

Na druhém stupni základních škol (nižší sekundární vzdělávání) je občanská výchova vyučována jako samostatný předmět, jehož obsah je vymezený v kurikulu.

2.5.3 RVP ZV - Vyučovací předmět podle vzdělávacího oboru Výchova k občanství

S ohledem k tématu práce je podoba výchovy k občanství představena v kurikulárních dokumentech pro základní školy, resp. pro druhý stupeň základního vzdělávání a odpovídajícímu ročníku osmiletých gymnázií.

V souvislosti s novou vzdělávací politikou se žáci základního vzdělání setkávají a osvojují si řadu dovedností, vědomostí, postojů a hodnot vedoucích k aktivnímu zapojení do života demokratické společnosti.

Budeme-li se bavit o předmětu, který si zachoval buďto svůj tradiční název – občanská výchova, občanská nauka nebo je název inovován jako výchova k občanství či nese název společenská výchova apod., jde vždy o předmět spadající do vzdělávacího oboru Výchova k občanství.

V RVP ZV je problematika výchovy občana zastoupena poměrně výrazně. V RVP ZV nalezneme devět vzdělávacích oblastí a záležitosti občanské výchovy lze zařadit do jedné z nich. Konkrétně je řeč o vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Ta je strukturována do vzdělávacích oborů Dějepis a Výchova k občanství.

Aktuální pojetí výchovy k občanství, dle vymezení RVP ZV, utváří vzdělávací obsah z několika složek - vlastivědné, právní, ekonomické, osobnostní, environmentální, politologické a sociální. Tyto složky tvoří vzdělávací obsah jednotlivých témat a ta mohou být rozšířena či doplněna o tematické okruhy jednotlivých průřezových témat.³⁶

Vzdělávací oblast Člověk a společnost se zaměřuje na utváření pozitivních občanských postojů, přičemž akcent je kladen na rozvoj hodnotového systému pro současnou demokratickou Evropu.³⁷

---

³⁶ STANĚK, A. *Výchova k občanství a evropanství*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 39.

³⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2013. Praha: VÚP.

K prohloubení či propojení jednotlivých vzdělávacích oborů jsou také vymezena průřezová témata. Ta reprezentují okruhy aktuálních problémů současného světa. Jedná se o následující: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova. Všechna průřezová témata se promítají do vzdělávací oblasti Člověk a společnost a také do řady dalších oblastí.³⁸ Průřezová témata vnášejí do školního života potřebnou tematiku, avšak jejich pojetí umožňuje značnou volnost pro metodické zpracování. Na druhé straně takováto liberálnost může ohrozit naplnění samotných cílů, jelikož výše uvedená průřezová témata je možné zařadit do učiva kamkoli a jakkoli.³⁹

Za klíčové průřezové téma v rámci této práce lze považovat téma Výchova demokratického občana. Zde jsou tematizovány principy demokracie a z toho vycházející demokratické principy, přičemž je kladen důraz na participaci jednotlivců, tedy aktivního zapojení občanů do společenského a politického života v demokratické společnosti. V rámci tematických okruhů tohoto průřezového tématu lze zmínit okruhy Formy participace občanů v politickém životě nebo Občanská společnost a škola, kde je zaměřeno na význam aktivního zapojení samotných žáků do žákovské samosprávy, řeč je také o formách participace žáků na životě místní komunity. Také další tematické okruhy tohoto průřezového tématu jsou zaměřena na utváření a rozvíjení demokratických vědomostí, dovedností a postojů potřebných pro aktivní účast žáků, coby budoucích dospělých občanů.

Důležité jsou také klíčové kompetence, které představují nejen souhrn vědomostí, ale také dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti, jejíž prostřednictvím dochází k posilování funkcí občanské společnosti a řadě dalších hodnot.⁴⁰

Jednotlivé školy vytvářejí své vlastní školní vzdělávací programy (ŠVP) podle zásad stanovených v RVP. Ve ŠVP jsou sestavovány vlastní učební plány školy. Cíle výchovy k občanství v hlavních kurikulárních dokumentech považují podporu občanské participace a tím i posílení občanské společnosti, občanského uvědomění za klíčová.⁴¹

---

³⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2013. Praha: VÚP.

³⁹ MAŇÁK, J. 2008. „Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy.“ in STANĚK, A. *Výchova k občanství pro 21. století*. 1. vyd. Praha: SPHV, 2008. s. 340.

⁴⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2013. Praha: VÚP.

⁴¹ STANĚK, A. 2008. „Výchova k občanství ve vzdělávání pro 21. století“ in STANĚK, A. *Výchova k občanství pro 21. století*. 1. vyd. Praha: SPHV, 2008. s. 431.

2.6 Mezinárodní studie školního vzdělávání v České republice

Česká republika se do mezinárodních aktivit hodnotící výsledky vzdělávání zapojila až v 90. letech minulého století. Tehdy se jako řada dalších postkomunistických zemí stala členem organizace IEA. Do té doby nebyly u nás k dispozici žádné objektivní informace týkající se výsledků vzdělávacího systému jakožto celku.⁴² Za více než dvacet let došlo k aktivnímu zapojení do mnoha mezinárodních srovnávacích výzkumů. Jednotlivé výzkumy školního vzdělávání byly zaměřeny na konkrétní oblasti. Lze zmínit matematiku a přírodní vědy, informační technologie, občanskou výchovu, počítačovou, čtenářskou, matematickou nebo přírodovědnou gramotnost, gramotnost dospělých a výzkum učitelů.⁴³ Za tu dobu se nashromáždilo značné množství dat, které i přes stále se zvyšující zájem ze strany české odborné veřejnosti, zůstávají ne zcela zhodnoceny.⁴⁴

Řada odborníků upozorňuje také na to, že debata odborné pedagogické komunity o mezinárodních výzkumech probíhá pouze okrajově a získaná data nejsou, až na pár výjimek, využívána k sekundárním analýzám nebo na ně nenavazují další empirické výzkumy či nedochází k cíleným opatřením ke zvýšení kvality ve vzdělávání.⁴⁵

Mezinárodní srovnávací výzkumy přichází s celou řadou poznatků popisující současný stav vzdělávání. Nejčastěji medializovaným výstupem těchto výzkumů jsou poznatky o úrovni znalostí a dovedností testovaných žáků. Vedle vědomostí a dovedností bývají také zjišťovány například postoje, a to nejčastěji k vzdělávacím oblastem, obecně ke škole jako takové nebo ke společnosti.

Za hlavní zdroj získaných poznatků z mezinárodních výzkumů v České republice lze považovat tzv. národní zprávy o výsledcích. Ty popisují jednak základní údaje dotyčných výzkumů včetně charakteristiky respondentů, ale především výsledky českých žáků. Tyto informace se týkají rozdílů mezi různými skupinami žáků, např. s ohledem na pohlaví nebo typ školy. Zjištění z těchto výzkumů bývají také obvykle porovnávána s ostatními zúčastněnými

---

⁴² STRAKOVÁ, J. Vzdělávací politika a mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání v ČR. *Orbis scholae*, 2009. s. 104.

⁴³ POTUŽNÍKOVÁ, E., LOKAJÍČKOVÁ, V., JANÍK, T. Mezinárodní srovnávací výzkumy školního vzdělávání v České republice: zjištění a výzvy. In *Pedagogická orientace*. Praha: Česká pedagogická společnost, 2014, roč. 24, č. 2. s. 185 – 214.

⁴⁴ Srv. Průcha, J. 20 let České asociace pedagogického výzkumu: Historie a výzvy současnosti. *Pedagogická orientace*, 22(4), 596–607.

⁴⁵ POTUŽNÍKOVÁ, E., LOKAJÍČKOVÁ, V., JANÍK, T. Mezinárodní srovnávací výzkumy školního vzdělávání v České republice: zjištění a výzvy. In *Pedagogická orientace*. Praha: Česká pedagogická společnost, 2014, roč. 24, č. 2. s. 185 – 214.

zeměmi, resp. s mezinárodním průměrem. Pokud je to možné a výzkum je součástí téhož výzkumného projektu, tedy je od počátku koncipován jako navazující cyklus, obsahuje zpráva také porovnání výsledků s předchozími zjištěními v minulých letech. Bližší informace určitého charakteru lze také nalézt v mezinárodních zprávách. Za zmínku stojí také jistě články v odborných časopisech, které mohou poskytovat celkový pohled na výzkum nebo popisují dílčí část do větší hloubky.

Zjištění mezinárodních výzkumů představují v českém kontextu značný význam. Jde prakticky o jedinou informaci o výkonu českého vzdělávacího systému. Avšak k plnému zhodnocení investovaných prostředků do těchto nákladných výzkumů je třeba existující zdroje využívat systematicky, aby poskytovaly komplexní informace.⁴⁶

2.6.1 Mezinárodní studie občanské výchovy

Mezinárodní studie občanské výchovy (The International Civic and Citizenship Education Study, dále jen ICCS) je projekt, který provedla Mezinárodní asociace pro vyhodnocování výsledků vzdělávání (International Association for the Evaluation of Educational Achievement, dále jen IEA). Jde již o druhý mezinárodní výzkum zaměřený na občanskou výchovu v České republice.⁴⁷ První proběhl již v roce 1999 (Civic Education Study, dále jen CIVED) a zaměřil se na 14-ti leté žáky a 18-ti leté studenty. Cílem bylo zjistit, jaké jsou znalosti žáků a studentů v oblasti občanské výchovy a jaké mají postoje. Obdobný cíl byl kladen v rámci výzkumu ICCS, s tím rozdílem, že byl výrazně rozšířen a doplněn o regionální modul (podle toho, do jaké příslušné geografické oblasti zúčastněná země spadá – Asie, Evropa, Latinská Amerika).

Studie ICCS byla uskutečněna v roce 2009 v 38 zemích světa včetně České republiky. Výzkum byl proveden odbornými institucemi či jednotlivými pracovníky. Tato studie navázala na dva předchozí výzkumy občanské výchovy (1971 a 1999), které přinesly data o vlivu školního prostředí na občanské znalosti a postoje žáků, resp. o tom jak jsou mladí lidé připravováni na jejich občanskou roli. Výzkum z roku 2009 byl odlišný v tom, že byl zasazen

---

⁴⁶ STRAKOVÁ, J. Vzdělávací politika a mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání v ČR. *Orbis scholae*, 2009. s. 116-117.

⁴⁷ SOUKUP, P. 2010a. Informace o mezinárodní studii občanské výchovy. in Soukup, Petr (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV. S. 13.

do kontextu změn, které proběhly ve společnosti, jako je rychlý vývoj komunikačních technologií, migrace osob mezi zeměmi a zvýšení počtu nadnárodních organizací.⁴⁸

V České republice byl výzkum realizován Ústavem pro informace ve vzdělávání a zúčastnilo se ho více než 4 600 žáků 8. ročníku a 1 600 učitelů ze 147 náhodně vybraných škol. Žáci byli dotazováni během školní výuky. Veškeré dotazníky a testy byly žákům zadány školním inspektorem za asistence školního koordinátora.

2.6.2 Cíl mezinárodní studie ICCS

Jak již bylo zmíněno, Mezinárodní studie občanské výchovy ICCS 2009 zkoumala způsoby, jakými jsou mladí lidé připravováni na svou občanskou roli. Cílem studie bylo zjistit, jaké mají znalosti a jak rozumí roli občana a principům občanství. Pozornost byla věnována také na postoje mládeže, jak je vnímají a jaké jsou aktivity spojené s občanskou výchovou a rolí občanů.⁴⁹

Jedním z dalších cílů mezinárodní studie bylo najít rozdíly v zúčastněných zemích a zjistit, jak jsou tyto rozdíly závislé na vzdělávacích systémech v jednotlivých zemích. Dále se studie věnovala rozdílnosti způsobené různými vlivy, jako je rodina, školní prostředí, zázemí.

---

⁴⁸ SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, s. 3-5.

⁴⁹ SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, s. 11.

3 Shrnutí

Teoretická část nastínila a vymezila důležité pojmy pro tuto práci. Prostřednictvím těchto pojmů byl kladen důraz k porozumění jednotlivým kategoriím, které se odrážejí ve výstupech v empirické části této práce. Pojednání o vzdělávací politice vedoucí k aktivnímu občanství mladé generace, která je teprve na roli aktivních občanů připravována, jsme se seznámili se vzdělávací politikou České republiky. Okrajově bylo také představeno zapojení České republiky do mezinárodních aktivit hodnotící výsledky vzdělávání.

Následující empirická část interpretuje, jak se uvedené kategorie a vzdělávací politika promítla ve výsledcích Mezinárodní studie občanské výchovy.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 Interpretace Mezinárodní studie občanské výchovy

Část této práce vychází z Mezinárodní studie občanské výchovy provedené v roce 2009, a je věnována interpretaci výsledků získaných v tomto výzkumu. Jednotlivé výstupy z mezinárodní studie jsou zaměřeny zejména na občanské postoje a činnosti, kterým se 14-ti letí žáci věnují v prostředí školy nebo mimo ni. Tato část je koncipována do základních oblastí, které byly získány v žákovských dotaznících a jejichž vyhodnocení bylo strukturováno v Národní zprávě Mezinárodní studie občanské výchovy v daných oblastech. V této části práce bude provedena také sekundární analýza realizovaná nekvantitativním způsobem. Na základě interpretace výzkumu ICCS, resp. částí zabývajících se postoji a občanskou angažovaností žáků základních škol, budou odvozovány silné a slabé stránky a jejich specifikace ve vztahu k občanské angažovanosti, příp. občanské společnosti. Cílem šetření je seznámit, jaký vztah mají žáci nižšího sekundárního vzdělávání k občanské společnosti, angažovanosti na veřejných záležitostech a obecně ke společnosti, vyvození silných a slabých stránek výchovy k občanství v základním vzdělávání a popis nabízejících se možností řešení jak ovlivnit současnou a předpokládanou občanskou angažovanost žáků.

4.1 Studentské postoje a občanská angažovanost

Ve zprávě z Mezinárodní studie občanské výchovy, konkrétně v části popisující studentské postoje a občanskou angažovanost, vyčteme patrná zjištění výzkumu. Zaměření se týká aspektů jako jsou postoje vůči genderové rovnoprávnosti či důvěra ve veřejné instituce a podpora politických stran. Dále se zjištění týká některých ukazatelů občanské angažovanosti, kde je možno zmínit zájem žáků o sociální a politické otázky, občanskou participaci v rámci školy a širší komunity, účast ve volbách a v neposlední řadě také očekávanou participaci na politických aktivitách. Výzkumná otázka byla zaměřena na výše uvedené aspekty ve znění „*Do jaké míry se mladí lidé zajímají o veřejný a politický život, jaké jsou jejich předpoklady angažovat se v něm a které faktory s tím souvisí v rámci jednotlivých zemí, popřípadě v mezinárodním srovnání?*“⁵⁰

---

⁵⁰ SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, s. 45.

4.2 Školní a volnočasové aktivity žáků

Tato oblast se věnuje školním a mimoškolním aktivitám žáků. Těm byla předložena sada jednotlivých otázek, jejichž cílem bylo zjistit, kolik času věnují mimoškolním aktivitám, a to během normálního školního dne. Z položených otázek byly vytvořeny tři škály mapující volnočasové aktivity. První škála⁵¹ se věnuje volnočasovým aktivitám. Nejčastější aktivitou žáků je trávení času s kamarády. U 58 % žáků se jedná o více než 2 hodiny denně, 21 % žáků tráví takto svůj volný čas v rozmezí 1 - 2 hodiny denně. Další oblíbenou mimoškolní aktivitou je internet, jehož prostřednictvím chatují s kamarády. Nejméně času naopak žáci věnují psaní domácích úkolů nebo učení. Čtení pro zábavu patří také do méně obvyklých volnočasových aktivit, 28 % žáků nevěnuje vůbec žádný čas této aktivitě. Jestliže rozlišíme pohlaví respondentů, projeví se řada rozdílů. Dívky na rozdíl od chlapců věnují více času u psaní domácích úkolů a učení a také čtení pro zábavu, stejně tak dívky stráví více času při chatování s kamarády. Oproti tomu chlapci tráví více času používáním počítače nebo internetu pro zábavu a více sledují televizi, video nebo DVD. Rozdíl je také zřejmý s ohledem na typ školy, především u psaní domácích úkolů a učení. Těmto aktivitám věnují žáci gymnázií 1-2 hodiny denně. Více času si vyhradí také pro četbu pro zábavu.⁵²

Další škála⁵³ pojednává o tom, jak často se žáci mimo školu věnují následujícím činnostem:

- Čtení si v novinách zprávy z domova a ze zahraničí
- Navštěvování zájmových kroužků
- Používání internetu k získávání zpráv o dění z domova i ze zahraničí
- Povídání si s rodiči o politickém nebo společenském vývoji
- Povídání si s kamarády o politickém nebo společenském vývoji
- Povídání si s rodiči o tom, co se děje v jiných zemích
- Povídání si s kamarády o tom, co se děje v jiných zemích
- Sledování televize - domácího a zahraničního zpravodajství

Jak je zřejmé, škálu tvoří celkem osm otázek. Výsledky ukazují, že žáci věnují sledování domácího či zahraničního zpravodajství v televizi nejvíce času z výše uvedených aktivit, ale i

---

⁵¹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 1

⁵² ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 46.

⁵³ Viz. Příloha 1 - Obrázek 2

tak se jedná o 33 % žáků, kteří takto činí denně, alespoň jednou týdně tak činí 32 % dotázaných. Čtení zpráv v novinách je pro 12 % žáků denní činností, 29 % žáků tak činí alespoň jednou týdně. Oblíbeným médiem dnešní doby je internet, který užívá k získávání zpráv 18 % žáků. Poměrně málo času věnují žáci debatám o politických či společenských tématech, ať už s kamarády nebo rodiči. Denně tak činí 1 % až 3 % dotázaných žáků. Pokud se zaměříme na rozdíly dle pohlaví, zjistíme, že se činnostem týkajícími se politických a sociálních témat věnují více chlapci. Jedinou výjimkou z uvedených činností je povídání si s rodiči o tom, co se děje v jiných zemích. Tomuto se věnují více dívky. V případě, že budeme hledat rozdíly v základních školách a gymnáziích, dojdeme ke zjištění, že nejvýraznější rozdíl je v případě položek „povídání si s rodiči o politickém či sociálním vývoji“ a „navštěvování zájmových kroužků“, kdy těmto činnostem věnují více času žáci gymnázií.⁵⁴

Třetí škála⁵⁵ představuje zapojení žáků do některé z uvedených činností v rámci školy. Z nabízených možností mají žáci největší zkušenost v případě hlasování o předsedovi třídy nebo zástupci školního parlamentu. Do této aktivity se zapojilo v minulosti 74 % dotázaných. Aktivní účast na diskuzi si vyzkoušela nadpoloviční většina žáků, tj. 54 %. Podobného výsledku, 52 %, bylo dosaženo také při dobrovolné účasti žáků ve školní hudební nebo dramatické činnosti mimo vyučování. Naopak nejmenší procento žáků se podílelo na rozhodování o chodu školy (21 %), účasti na studentském shromáždění (29 %) nebo kandidování na předsedu třídy (31 %). Při rozlišování typu školy a pohlaví žáků se ukázalo, že více se zapojují žáci gymnázií a dívky.⁵⁶

4.3 Občanská angažovanost ve škole - Školní klima

V rámci výzkumu ICCS byli žáci dotazováni, jak jsou zapojováni do občanských aktivit ve škole. Oblast školní klima byla rozčleněna do čtyř podoblastí. Ty jsou vyhodnoceny do jednotlivých škál. Položené otázky spadající do první škály⁵⁷ se týkaly schopnosti žáků vyjadřovat své názory, jejich přístup k diskuzi ve třídě, zda jsou učitelé podporováni a povzbuzováni k diskuzi a utváření a vyjadřování svých názorů. Na položené otázky žáci odpovídali výběr možností „nikdy“, „zřídka“, „někdy“ a „často“. Na většinu otázek žáci odpověděli kladně, a to možností „často“ a „někdy“. Kladné odpovědi představují rozmezí od

---

⁵⁴ ZEPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 47.

⁵⁵ Viz. Příloha 1 - Obrázek 3

⁵⁶ ZEPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 49.

⁵⁷ Viz. Příloha 1 - Obrázek 4

71 % do 79 % dotázaných. Pouze u otázek, zda samotní žáci dávají podněty k diskusi ve třídě o aktuálních problémech, odpověděla většina žáků, což zahrnuje 69 %, negativně - výběrem možnosti „nikdy“ a „zřídka“. S ohledem na pohlaví byly u dívek názory pozitivnější, a to na všechny položené otázky. V případě typů škol byl lepší přístup učitelů na gymnáziích, stejně tak schopnost vyjadřovat vlastní názory zvládají více žáci tohoto typu školy, resp. pozitivnější názory vyjádřili žáci gymnázií u všech otázek.⁵⁸

Další škála⁵⁹ hodnotí, jakou míru vlivu mají na rozhodování ve škole samotní žáci. Jednotlivé otázky měly ověřit, jak jsou zohledňovány názory žáků v případech rozhodování o věcech týkajících se výuky, školního řádu nebo zájmových aktivit ve škole. Žáci mohli svůj vliv vyjádřit volbou odpovědi „do značné míry“, „do určité míry“, „málo“ nebo „vůbec“. Výsledky dokazují, že míra vlivu žáků zasahovat do záležitostí školy je omezená. Nejvýznamněji žáci zasahují do zájmových aktivit v rámci školy. Výběrem odpovědi „do značné míry“ se vyjádřilo 24 % žáků, „do určité míry“ pak 41 %, což představuje celkem 65 %. Názory žáků jsou také zohledňovány v záležitostech třídních pravidel. Zde 21 % žáků vybralo odpověď „do značné míry“, 35 % „do určité míry“, celkem tedy 56 % dotázaných žáků. Nejnižší vliv pak mají žáci na podobu školního řádu a rozvrhu hodin, u obou položek odpovědělo výběrem možnosti „vůbec“ 57 % žáků. Při rozlišování pohlaví respondentů se odpovědi liší jen bezvýznamně. Chlapci vidí vyšší možnost ovlivnit „způsoby výuky“ a „co se bude učit“. Dívky naopak „třídní pravidla a „zájmové aktivity žáků v rámci školy“. Vyšší možnost ovlivnit záležitosti v rámci školy je zřejmá u žáků základních škol.⁶⁰

V pořadí třetí škála⁶¹ vyjadřuje vztah učitelů a žáků. Žáci zde měli vyjádřit zvolením možností „rozhodně souhlasím“, „souhlasím“, „nesouhlasím nebo „rozhodně nesouhlasím“ jak hodnotí jednotlivá tvrzení týkající se chování učitelů k žákům a strachu ze šikany. Ve vztazích učitelů a žáků se objevují převážně odpovědi vyvozující pozitivní vztahy, nicméně z odpovědí menší části respondentů lze vyvodit i slabší místa v jejich vztazích. Na otázky zabývající se šikanou, odpověděla většina žáků zamítavě, ale i přesto 18 % žáků se souhlasně vyjádřilo k tvrzení „Bojím se šikany ze strany žáků“ a 16 % „Cítím se ve své škole jako outsider“. Což lze považovat i přes menší procento za znepokojivé. Při rozlišování pohlaví, odpovědi dívek

---

⁵⁸ ZEPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 51.

⁵⁹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 5

⁶⁰ ZEPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 52.

⁶¹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 6

byly častěji souhlasné, až na výjimku u položky „cítím se jako outsider“, kde spíše chlapci vyjádřili souhlasné stanovisko. Při rozlišování typu školy se významnější rozdíly neprojevíly, pouze u položek mapující šikanu, byl častější souhlas žáků ze základních škol.⁶²

Poslední, čtvrtá škála⁶³, se zabývala, zda účast žáků na chodu školy má význam. Žáci měli vyjádřit souhlasné či nesouhlasné stanovisko k uvedeným tvrzením. Na všechny otázky odpovědělo souhlasně vysoké procento všech dotázaných žáků, v rozmezí 72 % až 91 %. Což vyjadřuje zájem žáků o zapojení se do rozhodování o chodu školy. S ohledem na pohlaví odpovídaly souhlasně spíše dívky a při rozlišení typu školy pak žáci gymnázií.⁶⁴

4.4 Vztah občanů a společnosti

Další zkoumanou oblastí je vztah občanů a společnosti. Zde jsou zahrnuty tři podoblasti, z nichž každá je vyjádřena sadou otázek, které jsou vyhodnoceny do jednotlivých škál.

První škála⁶⁵ se zabývá podporou demokratických hodnot, kde jsou zjišťovány názory na fungování společnosti. Z odpovědí je zřejmá vyšší míra souhlasu, i přestože se odpovědi u jednotlivých položek různí. Nejvíce souhlasných odpovědí, tedy „rozhodně souhlasím“ nebo „souhlasím“, zvolili žáci u položek „každý by měl mít právo vyjádřit kdykoliv svobodně svůj názor“ a „společenská a politická práva všech lidí by měla být respektována“, kdy se souhlasně vyjádřilo 98 % žáků. Při třídění podle pohlaví se názory dívek a chlapců nijak výrazně neliší. Stejně tak s ohledem na typ školy se výraznější rozdíly neprojevíly.⁶⁶

Druhou podoblastí⁶⁷, z níž vycházející škála mapuje vnímání občanské společnosti z pohledu tradičního občanství. Opět se souhlasně vyjádřilo velké procento žáků. U položek „všichni občané by měli mít právo si svobodně zvolit své představitele“ a „lidé by měli mít možnost protestovat, pokud se jim některý zákon zdá nespravedlivý“, se vyjádřilo souhlasně nejvíce žáků. V případě první zmiňované položky 98 % žáků, u druhé položky pak 88 % žáků. Při rozlišování pohlaví a typu školy se žádné výraznější rozdíly neprojevíly. Pouze v případě

---

⁶² ZEPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 53.

⁶³ Viz. Příloha 1 - Obrázek 7

⁶⁴ ZEPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 54.

⁶⁵ Viz. Příloha 1 - Obrázek 8

⁶⁶ ZEPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 56.

⁶⁷ Viz. Příloha 1 - Obrázek 9

položky „všichni občané by měli mít právo si svobodně zvolit své představitele“ vyjádřili vyšší míru souhlasu žáci gymnázií.⁶⁸

Poslední podoblastí⁶⁹ z této oblasti je podoblast zabývající se chováním dobrého občana. Žáci zde vyjadřovali míru důležitosti u jednotlivých otázek týkajících se občanských aktivit. A to volbou z možností „velmi důležité“, „docela důležité“, „nepříliš důležité“ nebo „není vůbec důležité“. Z výsledku je patrné, že nejdůležitější vlastnost dobrého občana je, dle názoru žáků, poctivě pracovat a vždy se řídit zákonem. Pro důležitost první zmiňované vlastnosti se vyjádřilo 95 % žáků, v případě druhé 92 % žáků. Vzhledem k pohlaví ohodnotily dívky za důležitější položky „sledoval politický vývoj v novinách, v rádiu, v televizi nebo na internetu“, „angažoval se v iniciativách na ochranu životního prostředí“ a „vždy se řídit zákonem“. Oproti tomu chlapci pak položku „účastnil se pokojných demonstrací proti zákonům, které považuje za nespravedlivé“. U třídění typu školy, pak žáci základních škol považovali za „velmi důležité“ a „docela důležité“ vstup do politické strany. Kdežto žáci gymnázií zvolili vyšší důležitost u více položek, a sice chodit vždy k volbám, učit se o historii země, sledovat politický vývoj v médiích, angažovat se v iniciativách prospěšných pro vesnici, město či městskou část, ve které žije, dále angažovat se v iniciativách podporující lidská práva a iniciativách zabývajících se ochranou životního prostředí.⁷⁰

4.5 Vztah žáků ke společnosti

Oblast vztah žáků ke společnosti zahrnuje dvě podoblasti. Ty se zabývají zájmem žáků o politická a sociální témata a také jak se žáci v politice orientují.

První podoblast⁷¹, resp. příslušná škála, vyhodnocuje zájem žáků o témata politická a sociální. Je zde zjišťován zájem žáků o politický vývoj ve své obci, zemi a v dalších zemích. Žáci mají největší zájem o životní prostředí. Zde se výběrem volby „velmi se zajímám“ a „docela se zajímám“ vyjádřilo 69 % dotázaných. Naopak nejnižší zájem, pouze 21 %, mají žáci o politický vývoj v jiných zemích a o procento výše, tedy 22 % žáků má zájem o mezinárodní politiku. Vzhledem k pohlaví mají vyšší zájem chlapci o politický vývoj v jejich obci, politický vývoj v ČR, mezinárodní politiku a evropskou politiku. Kdežto dívky se více zajímají o životní

---

⁶⁸ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 57.

⁶⁹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 10

⁷⁰ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 58.

⁷¹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 11

prostředí. U žáků gymnázií je zájem vyšší u všech oblastí oproti žákům ze základních škol, vyrovnané výsledky byly pouze u oblasti politický vývoj v obci a životní prostředí.⁷²

Druhá podoblast⁷³ a z ní vycházející škála hodnotí orientaci žáků v politice, vyhodnocuje jejich přehled, dále jaký mají názor a jak jí rozumí. Povědomí o politice, dle hodnocení žáků, není vysoké. Ve všech případech odpověděla záporně většina dotázaných. Pouze 10 % žáků souhlasilo s tvrzením, že v dospělosti se budou angažovat v politice. Oproti dívkám mají vyšší mínění o politických názorech chlapci. Stejně jako žáci gymnázií oproti žákům ze základních škol.⁷⁴

4.6 Názory na rovnost mužů a žen a tolerance menšin

Oblast zabývající se genderovou rovností a tolerancí menšin obsahuje specifická témata. Řeší otázku genderu, etnických skupin a přistěhovalců.

První podoblast⁷⁵ zjišťuje, jaké názory mají žáci na roli žen a mužů ve společnosti, resp. názory na genderovou rovnost. Jednotlivé otázky v rámci této podoblasti se týkají rovnosti práv mužů a žen, účasti žen v politice, obsazování pracovních pozic nebo výši mezd vzhledem k pohlaví aj.

Ze všech položených otázek může u většiny z nich konstatovat, že názory na ně podporují rovnost mužů a žen. Ale i přesto se objevují odlišné názory vyjadřující genderovou nerovnost. Především chlapci souhlasí s položkami, které vyjadřují nerovnost mezi pohlavími. Jedná se také spíše o žáky základních škol oproti žákům z gymnázií.⁷⁶

Při srovnání mezi všemi zúčastněnými zeměmi v postojích vůči genderové rovnoprávnosti se Česká republika řadí významně pod průměr ICCS. Nejvyšší podpora rovnoprávnosti byla zjištěna v Číně, Dánsku, Anglii, Finsku, Irsku, Lichtenštejnsku, Norsku, Španělsku a ve Švédsku. Značně podprůměrné hodnoty byly naopak zaznamenány v Bulharsku, Dominikánské republice, Indonésii, Lotyšsku, Mexiku, Rusku a Thajsku.⁷⁷

---

⁷² ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 60.

⁷³ Viz. Příloha 1 - Obrázek 12

⁷⁴ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 61.

⁷⁵ Viz. Příloha 1 - Obrázek 13

⁷⁶ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 62.

⁷⁷ KŘEČKOVÁ, S. „Studentské postoje a občanská angažovanost“ in SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 49.

Další, v pořadí druhá podoblast⁷⁸, se zabývá názory na rovnost etnických skupin, konkrétně názory na práva a povinnosti odlišných etnických skupin. Dílčí otázky zjišťují, jaké názory mají žáci na rovnost různých etnických skupin ve společnosti a to v oblasti vzdělávání, možnosti získat práci a dalších práv a povinností.

Výsledky se oproti předchozí podoblasti nijak neliší. I zde se projevuje poměrně vysoká míra podpory rovnosti etnických skupin. V rámci pohlaví a typu škol nedochází k výrazným odlišnostem. Nicméně vyšší míra tolerance je projevována ze strany dívek a také žáků gymnázií.⁷⁹

Třetí a zároveň poslední podoblast⁸⁰, znázorněná ve škále „názory na práva přistěhovalců“, obsahuje několik tvrzení o přistěhovalcích. Na tato tvrzení žáci odpovídali výběrem z možností „rozhodně souhlasím“, „souhlasím“, „nesouhlasím nebo „rozhodně nesouhlasím“. Oproti předešlým případům jsou žáci v otázce rovnosti a zapojení přistěhovalců do společnosti méně tolerantní. Nejvíce záporných odpovědí bylo u položky popisující možnost přistěhovalců nadále hovořit svým jazykem. Zde se 39 % žáků vyjádřilo nesouhlasně. Poměrná část, konkrétně 28 % žáků, je názoru, že by imigrace měla být omezena v případech, kdy není dostatek pracovních míst. Zamítavý postoj se týká také položky, která vyjadřuje přistěhovalcům udržovat vlastní zvyky a žít si vlastním životním stylem, to se nelíbí 25 % žáků. Rozdíly vzhledem k pohlaví jsou minimální. K přihlídnutím k typu školy jsou názory poměrně vyrovnané, pouze u žáků gymnázií se ukazuje o něco tolerantnější přístup.⁸¹

4.7 Důvěra v instituce a postoje k České republice

Tato oblast výzkumu se týkala jednak oblasti důvěry žáků vůči institucím a také zjišťování preferencí politickým stranám. V případě první oblasti⁸² se průzkum ICCS zaměřil na zjištění - do jaké míry žáci důvěřují institucím. Po žácích bylo vyžadováno, aby vyjádřili míru své důvěry u uvedených institucí - „zcela“, „velmi“, „nepatrně“ nebo „vůbec“.

---

⁷⁸ Viz. Příloha 1 - Obrázek 14

⁷⁹ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 63.

⁸⁰ Viz. Příloha 1 - Obrázek 15

⁸¹ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 64.

⁸² Viz. Příloha 1 - Obrázek 16

Z nabízených možností se mohli žáci vyjádřit k různým veřejným institucím včetně národní vlády, politickým stranám, médiím, školám a lidem obecně.⁸³

V České republice, z dílčích položek škály týkající se důvěry v instituce, se žáci vyjádřili, že nejméně důvěřují právě politickým stranám, a to odpovědí 3 % rozhodně, 25 % docela. Celkem tedy důvěra v politické strany představuje 28 %.

V rámci výzkumu ICCS lze říci, že ve většině zemí žáci nejméně důvěřují politickým stranám. Což představuje v průměru pouze 41 % žáků, kteří se vyjádřili, že zcela nebo velmi důvěřují politickým stranám. Česká republika spadá do kategorie, kde důvěru politickým stranám vyjadřuje méně než 30 % žáků. V těchto číslech se objevila Čína, Estonsko, Řecko, Guatemala, Polsko, Korejská republika a Slovenská republika. Nejvíce důvěřují politickým stranám žáci v Dánsku, Dominikánské republice, Finsku, Indonésii, Itálii, Lichtenštejnsku, na Maltě, v Norsku, Švédsku a Thajsku.⁸⁴

Nedůvěra českých žáků se také projevila vůči parlamentu, kdy zcela důvěřuje 5 %, velmi 31 %, celkem tedy 36 %.

V České republice byla naopak nejvyšší důvěra v instituce vyjádřena, a to s ohledem na pohlaví, v případě dívek pro vládu, zastupitelstva, soudy, policii, školy a lidem. Kdežto chlapci vyjádřili vyšší důvěru naopak parlamentu, médiím, armádě, Spojeným národům, Evropské komisi a Evropskému parlamentu.⁸⁵

Obecně lze říci, že žáci institucím příliš nedůvěřují.

Druhá podoblast⁸⁶ zjišťuje míru souhlasu žáků s jednotlivými výroky o České republice. Z výsledků této škály je patrná nedůvěra žáků v politický systém. Celých 62 % žáků nesouhlasí s výrokem, že v České republice je dobře fungující politický systém. Pouze 4 % žáků s tímto tvrzením rozhodně souhlasí. Obdobně je tomu tak v případě výroku „Česká republika se velice stará o životní prostředí“. S tímto nesouhlasí 61 % a pouze 5 % žáků rozhodně souhlasí. Velká většina žáků se cítí hrdých na to, že žijí v České republice, chovají ČR v úctě, vyjadřují pýchu nad tím, čeho jsem dosáhli, stejně tak považují vlajku ČR za důležitou. K jednotlivým otázkám

---

⁸³ KŘEČKOVÁ, S. „Studentské postoje a občanská angažovanost“ in SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 45.

⁸⁴ KŘEČKOVÁ, S. „Studentské postoje a občanská angažovanost“ in SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 47.

⁸⁵ *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Ústav pro informace ve vzdělávání, s. 55.

⁸⁶ Viz. Příloha 1 - Obrázek 17

se souhlasně vyjádřilo vysoké procento žáků, v rozmezí 76 - 87 %. Vzhledem k pohlaví nejsou významnější rozdíly patrné. V případě typu školy se objevily tři výkyvy, a to v otázce výroků „politický systém České republiky funguje dobře“, „Česká republika se velice stará o životní prostředí“ a „obecně řečeno je Česká republika lepším místem pro žití než většina ostatních zemí“, kdy častěji souhlasili žáci základních škol oproti žákům gymnázií.⁸⁷

4.8 Preference politických stran

Ve výzkumu se také objevily dvě otázky⁸⁸, které měly za cíl zjistit, zda žáci mají v oblíbě nějakou politickou stranu („žádná podpora“, „malá podpora“, „větší podpora“ nebo „velká podpora“), a v případě, že ano, tak jak moc uznávají jimi preferovanou stranu („velmi“, „do určité míry“, „málo“). Důvěra žáků politickým stranám je velmi nízká. Žádnou nebo malou podporu vyjádřilo 67 % žáků základních škol a 60 % žáků gymnázií. V případě pohlaví, podporují politické strany více chlapci.⁸⁹

Nízkou důvěru žáků politickým stranám lze přičíst samotnému věku respondentů. Jelikož se dá očekávat, že identifikace s politickými stranami bude s rostoucím věkem sílit.⁹⁰

4.9 Účast žáků na dění ve společnosti

Tato oblast je směřována především na chování žáků v budoucnu. Je rozdělena do šesti podoblastí hodnotící zapojení do občanských aktivit a účast na protestech a politických aktivitách v budoucnu.

První podoblast⁹¹ se zabývá schopností aktivního se zapojení do občanských aktivit. Konkrétně zjišťuje, jak by se žákům, dle jejich vlastního úsudku, dařilo v různých situacích. Jedná se o schopnost diskutovat o novinovém článku, obhajovat vlastní názor na politické či společenské téma, kandidovat ve školních volbách, sledovat politické debaty na kontroverzní téma nebo vystoupit ve třídě na společenské nebo politické téma.

U všech otázek se míra pozitivních odpovědí pohybuje v rozmezí 36 – 58 %. Nejsnadnější by pro žáky bylo zorganizovat skupinu za účelem dosažení změn ve škole a obhájit vlastní názor na kontroverzní politické či sociální téma. Co se týče pohlaví, projevil se

---

⁸⁷ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 67.

⁸⁸ Viz. Příloha 1 - Obrázek 18

⁸⁹ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 68.

⁹⁰ MASARYKOVA UNIVERZITA. *Politika do školy patří: Metodický materiál pro učitele*. Brno, 2012.

⁹¹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 19

rozdíly u položek „napsat dopis do novin, ve kterém sdělím svůj názor na aktuální problém“ a „promluvit před třídou o společenském nebo politickém problému“, zde pozitivněji odpovídaly spíše dívky. V případě typu školy se pozitivní odpovědi objevily u položek „sledovat televizní debatu na kontroverzní téma“ a „promluvit před třídou o společenském nebo politickém problému“, kde takto odpovídali častěji žáci gymnázií.⁹²

Druhá podoblast⁹³ pojednává o budoucí účasti na legálním protestu. Na základě dílčích položek je zjišťováno, jestli by se žáci zúčastnili některé z forem protestu. Jde o napsání dopisu do novin, sběr podpisů pod petici, kontaktování poslance nebo senátora, fyzická účast na pokojném pochodu či shromáždění a jiné.

Žáci měli na výběr z těchto možností: „určitě bych se zúčastnil/a“, „asi bych se zúčastnil/a“, „asi bych se nezúčastnil/a“ nebo „určitě bych se nezúčastnil“.

Nejčastěji označovanou položkou účasti bylo sbírání podpisů pod petici, oproti tomu nejméně často byla označena položka kontaktování zvoleného senátora nebo poslance. U dívek byla častěji volena účast u položek napsat do novin a sbírat podpisy pod petici. Chlapci by se spíše zúčastnili možnosti kontaktovat senátora či poslance.⁹⁴

Třetí podoblast⁹⁵ je míněna budoucí účast na nelegálním protestu. Z možných forem protestu je nabízeno sprejování protestních sloganů na zeď, zablokování dopravy a obsazení veřejných budov. Svou účastí na nelegálních protestech, výše uvedených forem, by podpořilo 18 – 30 % žáků. Protestů by se zúčastnili spíše chlapci než dívky. Výsledky u typů škol se významněji neliší, pouze v případě sprejování protestních sloganů na zeď by svou účastí podpořili častěji žáci základních škol.⁹⁶

Čtvrtá podoblast⁹⁷ se zabývá budoucí účastí ve volbách. Z volebních aktivit v dospělosti je zde nabízena účast v místních, parlamentních, krajských a evropských volbách. Zvolením možnosti „určitě to udělám“, „asi to udělám“, „asi to neudělám“ nebo „určitě to neudělám“, vyjádřili žáci svou představu o volební účasti ve volbách. Nejvyšší jistotu účasti vyjádřilo 24

---

⁹² ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 69.

⁹³ Viz. Příloha 1 - Obrázek 20

⁹⁴ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 70.

⁹⁵ Viz. Příloha 1 - Obrázek 21

⁹⁶ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 70.

⁹⁷ Viz. Příloha 1 - Obrázek 22

% žáků v případě místních voleb, naopak nejnižší procento žáků předpokládá svou účast v evropských volbách, tj. 12 %. Celkově nejsou výsledky předpokládané účasti ve volbách příliš pozitivní. Rozdílné názory u pohlaví se neprojevily. Naopak u typu škol předpokládají jasnou účast častěji žáci gymnázií.⁹⁸

Další škála⁹⁹ se týká budoucí účasti na politických aktivitách. Zjišťuje se, zda žáci hodlají v budoucnu kandidovat v místních volbách, případně pomáhat s volební kampaní nebo zda předpokládají vstup do politické strany nebo odborové organizace.

V porovnání s předešlou škálou jsou výsledky ještě o něco slabší. Svoji aktivní účast na výše uvedených aktivitách předpokládají spíše chlapci. Většina žáků, tj. 51 % nepředpokládá vstup do politické strany a dalších 39 % odpovědělo, že to asi neudělá. Poměrně zajímavým zjištěním je, že žáci základních škol předpokládají vstup do politické strany, stejně tak vstup do odborové organizace, což žáci gymnázií tak nevidí.¹⁰⁰

Šestá, a tedy poslední škála¹⁰¹, se zabývá budoucí neformální občanskou a politickou účastí. Dotazování se týkalo dobrovolnictví v místě bydliště, psaní do novin o vývoji společenském a politickém, debata s ostatními o vlastních politických názorech, vyjadřování se na internetových diskuzních fórech a vstupu do nějaké organizace z politických nebo společenských důvodů.¹⁰²

Celkově lze konstatovat, že žáci nepředpokládají v budoucnu účast ve výše uvedených činnostech a aktivitách. Nejvyšší účast je předpokládána formou dobrovolnictví v místě bydliště. Chlapci se častěji vyjadřovali k účasti na aktivitách, jako je psaní do novin, o vývoji společenském a politickém, vyjadřování se na internetových politických či společenských fórech, vstupu do nějaké organizace z politických nebo společenských důvodů. Žáci gymnázií předpokládají v budoucnu debatu s ostatními o svých politických názorech a vyjadřování se na internetových fórech oproti žákům základních škol, ti naopak častěji volili možnost stát se dobrovolníkem a pomáhat lidem v místě bydliště

---

⁹⁸ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 71.

⁹⁹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 23

¹⁰⁰ ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 72.

¹⁰¹ Viz. Příloha 1 - Obrázek 24

¹⁰² ZEIPELTOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 73.

4.10 Náboženství

Poslední oblast výzkumu v rámci občanských postojů se týká vlivu náboženství na společnost. Položené otázky byly směřovány na význam náboženství pro žáky, jaký názor mají na roli náboženství, náboženských vůdců a pravidel pro život založených na náboženství.

Závěry této oblasti¹⁰³ nejsou nikterak překvapující, jelikož odpovídají celkové situaci v ČR. Žáci jednotlivým tvrzením vyjádřili poměrně nízkou míru souhlasu. Nesouhlasné stanovisko zaujalo v rozmezí 67 % - 88 % žáků.¹⁰⁴ Konkrétně žáci vyjádřili nesouhlas s výroky, že pravidla společnosti založená na náboženství jsou důležitější než zákony, nebo s tvrzením, že náboženství jim pomáhá k rozhodnutí, co je a není správné. Moderní společnost by také podle nich neměla dnes brát náboženství v potaz a nemělo by ovlivňovat chování lidí vůči ostatním.¹⁰⁵

4.11 Evropský modul - Postoje k Evropské unii a Evropě

Součástí výzkumu byl také speciálně pro žáky evropského regionu vytvořen tzv. evropský modul. Stejně tak pro žáky příslušných světových regionů byly vytvořeny moduly asijský a latinskoamerický. Tyto regionální moduly si kladly za cíl odhalit specifické aspekty občanských znalostí a postojů příslušných geografických oblastí.

V rámci této práce je důležitá výzkumná otázka pro oblast postojů k Evropské unii a Evropě.

Výzkumná otázka: *Jaké jsou postoje českých žáků k Evropě a Evropské unii?*¹⁰⁶

Z dotazníku zaměřeného především na postoje lze zmínit tyto oblasti:

- Evropská identita a národní identita
- Zájem o dění v Evropě a Evropské unii
- Postoje k výuce cizích jazyků

---

¹⁰³ Viz. Příloha 1 - Obrázek 25

¹⁰⁴ ZEIPLOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 77.

¹⁰⁵ ZEIPLOVÁ, S. 2010. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 76. (pozn. rozsáhlejší verze vydání)

¹⁰⁶ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 74.

- Postoje k migraci v rámci Evropy
- Názory na rovné příležitosti cizinců v České republice
- Názory na jednotnou evropskou politiku
- Názory na rozšiřování Evropské unie

Předmětem zkoumání této části byly oblasti uvedené výše.

4.12 Evropská identita a národní identita

Jak je z názvu patrné, cílem otázek této oblasti bylo zjistit, jak žáci nahlíží na svou identitu a občanství, a to jak na evropské úrovni, tak národní a globální.

V první podoblasti měli žáci vyjádřit postoje vůči evropskému občanství, a to výběrem ze škály odpovědí „rozhodně souhlasím“, „souhlasím“, „nesouhlasím“, „rozhodně nesouhlasím“. Uvedené výroky byly směřovány na evropskou identitu.

Ztotožnění žáků je patrné s těmito výroky, tzn. cítím se být Evropanem/Evropankou, s tímto souhlasí 92 % žáků; 82 % žáků pociťuje hrdost na to, že žije v Evropě. Poměrně vysoké procento žáků, okolo 75 %, se cítí být součástí Evropy a stejně tak mají pocit, že mají více společného s mladými lidmi z evropských zemí než s mladými lidmi ze zemí ležících mimo Evropu. Co se týče typu školy, nebyly shledány žádné významnější rozdíly u žáků základních škol a gymnázií.¹⁰⁷

Čeští žáci dosáhli výsledku 49, což naznačuje, že jejich pocit být Evropany je významně menší než u žáků z ostatních evropských zemí. Také je patrný slabší pocit evropské identity a sounáležitosti k Evropě.

Další sada otázek se zabývala postoji žáků vůči EU a také vůči vlastní zemi. Jedna třetina žáků pociťuje, že je v první řadě obyvateli Evropy a posléze až obyvateli ČR. Vztah k Evropě jako celku vnímá větší polovina žáků oproti vztahu k regionu střední Evropy. Za součást Evropské unie se považuje 62 % žáků, což je méně oproti podílu žáků, kteří se cítí být součástí

¹⁰⁷ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 74.

Evropy. Z výsledků tohoto bloku je patrné, že příslušnost českých žáků k Evropě není vnímána obdobně jako příslušnost k České republice.¹⁰⁸

4.13 Zájem o dění v Evropě a Evropské unii

Tato oblast zkoumá zájem žáků o evropské náležitosti. Konkrétně jak často komunikují o nejrůznějších evropských tématech se svými příbuznými a kamarády. Dále je zjišťována četnost získávání informací o dění v Evropě, a to z médií, především pak z televize a z novin. Žáci odpovídali výběrem ze škály „nikdy nebo skoro nikdy“, „ročně (alespoň jednou za rok)“, „měsíčně (alespoň jednou za měsíc)“, „týdně (alespoň jednou za týden)“. Na otázku, jak často žáci čtou v novinách zprávy o dění v Evropě, odpověděla jedna čtvrtina, že nikdy nebo skoro nikdy. Jednou ročně čte tyto zprávy 16 %, třetina žáků tak činí alespoň jedenkrát za měsíc a 23 % minimálně jednou týdně. Televizní zprávy o dění v Evropě sleduje alespoň jednou týdně 53 % žáků a 26 % žáků minimálně jednou za měsíc.¹⁰⁹

Dále bylo zjišťováno, jak často se žáci baví se svými přáteli nebo členy své rodiny o Evropské unii. U žáků základních škol odpovědělo vysoké procento, tj 43 %, že nikdy nebo skoro nikdy, oproti tomu u žáků gymnázií jde o 29 %. Jednou do měsíce či do týdne tak činí kolem jedné třetiny dotázaných. Zájem žáků gymnázií je zde o něco vyšší.¹¹⁰

Čeští žáci dosáhli výsledku 51. Tyto výsledné hodnoty dokládají, že čeští žáci hovoří o evropských tématech častěji než jejich spolužáci z ostatních evropských zemí.

4.14 Postoje k výuce evropských jazyků

Důležitou zkoumanou oblastí byly jazykové kompetence žáků. V rámci této práce si postačíme s interpretací postojů k evropským jazykům.

Žáci zde měli výběrem odpovědi rozhodně souhlasím/souhlasím nebo nesouhlasím/rozhodně nesouhlasím, zvolit, jak hodnotí důležitost cizích jazyků v případech, že chtějí vycestovat, najít práci, studovat v jiné evropské zemi, porozumět lépe kultuře evropských zemí či rozhodnout, zda by se měli mladí lidé z Evropy učit alespoň dva cizí jazyky. Z výsledků je evidentní, že si většina žáků uvědomuje důležitost učení se cizích jazyků, které mohou hrát

¹⁰⁸ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 75.

¹⁰⁹ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 75.

¹¹⁰ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 75.

velkou roli v jejich budoucím životě. Skoro všichni žáci považují znalost cizího jazyka za důležitou, pokud by měli studovat, pracovat nebo cestovat po Evropě. V otázce výuky dvou cizích jazyků se objevují při rozlišování typu školy menší rozdíly. Zatímco žáci gymnázií by byli pro výuku dalšího jazyka v 89 % případů, žáci základních škol jsou pro zavedení této myšlenky v 79 % případů. Výuku dvou cizích jazyků podporují také více dívky oproti chlapcům, a to v poměru 86 % a 75 %. Myšlenku příležitosti výuky cizích jazyků ve škole podporuje až 90 % žáků.¹¹¹

4.15 Postoje k migraci v rámci Evropy

Další důležitá oblast se týká volného pohybu občanů po evropských zemích. Na výrok, zda by měli mít občané z evropských zemí možnost pracovat a žít ve všech zemích Evropy, souhlasně odpovědělo 95 % žáků. S výrokem, že by občané Evropy měli mít možnost svobodně cestovat kamkoli po Evropě, aby porozuměli kultuře, souhlasilo 92 % žáků. Naproti tomu, jedna třetina žáků není názoru, že je vhodné nechat v ČR žít občany dalších evropských zemí, jelikož jsou nositeli odlišné kultury. Stejný počet žáků nepodporuje názor, že pokud u nás mohou pracovat občané z dalších evropských zemí, prospěje to našemu hospodářství.¹¹²

Další otázky byly oproti předešlým formulovány v negativním smyslu a byly směřovány k uzavírání hranic států, tedy k omezení pohybu po Evropě. První z položených otázek měla zjistit, jaké mají žáci postoje k omezení cestování po Evropě, aby se dalo lépe bojovat proti terorismu. Přes 40 % všech dotázaných žáků vyjádřilo souhlasné stanovisko, oproti tomu žáci gymnázií souhlasili v počtu 24 %. K omezení cestování by se nebránila polovina chlapců, dívek souhlasně odpovědělo 38 %.¹¹³

U dalšího výroku měli žáci rozhodnout, zda souhlasí s tím, že pobyt občanů jiných evropských zemí v ČR vyvolává konflikty a nepřátelství mezi lidmi různých národností. S tímto výrokem opět souhlasili spíše chlapci a žáci základních škol. Celkově s tímto výrokem souhlasí 57 % žáků.¹¹⁴

---

¹¹¹ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 84.

¹¹² KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 85.

¹¹³ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 85.

¹¹⁴ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 85.

Z dalších otázek lze uvést tu, která se týká omezení pohybu pracovní síly v rámci evropských zemí, tedy z jedné země do druhé. V případě, že takové omezení nenastane, budou země plné přistěhovalců, se souhlasně vyjádřilo 69 % žáků základních škol a 55 % žáků gymnázií.¹¹⁵

Důsledkem stěhování občanů z ostatních zemí Evropy do České republiky kvůli zaměstnání, může být zvýšení nezaměstnanosti občanů ČR. S tímto výrokem souhlasí celkem 70 % žáků. Malý 7% rozdíl je mezi žáky gymnázií a základních škol. V případě pohlaví nejsou rozdíly patrné.¹¹⁶

Uzavření hranic pro přistěhovalce z jiných evropských zemí za účelem ochrany českých občanů před kriminalitou je předmětem poslední otázky v rámci této oblasti. S výrokem souhlasila rovná polovina všech žáků. Souhlasné stanovisko z hlediska typu škol bylo zaznamenáno u žáků základních škol oproti žákům gymnázií. Podíváme-li se na rozdíly u pohlaví, jsou to opět dívky, kterých s tímto souhlasilo méně než v případě chlapců.¹¹⁷

ČR dosáhla v této oblasti statisticky nadprůměrného výsledku. Což poukazuje, že by se mladí lidé přiklonili k restriktivním opatřením v případě volného pohybu občanů po Evropě.

4.16 Podpora rovných práv cizinců v České republice

V této oblasti byly zjišťovány postoje žáků vůči imigrantům. Dílčí otázky měly za cíl zjistit, do jaké míry jsou podporovány principy rovnosti, spravedlnosti a tolerance ve vztahu k občanům jiných evropských zemí v ČR.

Žáci měli výběrem z možností „rozhodně souhlasím“, „souhlasím“, „nesouhlasím nebo „rozhodně nesouhlasím“ vyjádřit svou míru souhlasu s tvrzením, zda občané jiných evropských zemí přicházejících do ČR mají mít stejné příležitosti jako Češi. Ve všech případech se ukázalo, že rovné šance pro všechny považují čeští žáci za důležité. Žáci by nerozlišovali, zda imigranti přišli z bohaté nebo chudé země (90 %). Vyšší míra tolerance se projevila u žáků gymnázií

---

¹¹⁵ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 85.

¹¹⁶ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 85.

¹¹⁷ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 86.

oproti žákům základních škol. Také v případě etnického, rasového původu či náboženského vyznání by byla míra tolerance vysoká (83 %).¹¹⁸

V případě srovnání s dalšími zúčastněnými zeměmi jsou postoje českých žáků k rovným právům imigrantů méně důležité a tolerantní.

4.17 Názory na jednotnou evropskou politiku

V této části měli žáci posuzovat několik výroků. V rámci interpretace tohoto výzkumu se zaměříme pouze na některé z nich.

Jedním z aspektů společných politik evropských zemí je vytváření a rozšiřování tzv. eurozóny. Jde o území EU, kde je používána společná měna euro. Žáci měli vyjádřit svůj postoj k tomu, jak se staví k zavedení společné měny. K uvedeným výročům se mohli vyjádřit na škále „rozhodně souhlasím“ až „rozhodně nesouhlasím“.

Polovina žáků se vyjádřila souhlasně k výroku, že všechny země v Evropě by měly přijmout euro. Přijetí společné měny, by dle 68 % žáků přineslo více výhod než nevýhod. Celých 70 % žáků se domnívá, že stejná měna zajistí těmto zemím větší ekonomickou sílu.¹¹⁹

Z pohledu všech zúčastněných zemí dosáhla škála celkových výsledků hodnoty 47, což naznačuje, že jsou čeští žáci méně nakloněni myšlence společné měny oproti svým vrstevníkům v ostatních zemích.

4.18 Názory na rozšiřování Evropské unie

Poslední oblastí v rámci evropského modulu byly otázky týkající se zvyšování členských zemí EU. Pokud má být Evropská unie smysluplnou organizací, musí v ní být zastoupeny všechny evropské země. S tímto tvrzením souhlasí polovina všech žáků. Žáků základních škol, kteří se takto vyjádřili, bylo 53 %, oproti tomu žáci gymnázií souhlasili s tímto tvrzením v podstatně menší míře, a to v počtu 31 % žáků.¹²⁰

Téměř dvě třetiny žáků se domnívají, že by i nadále měla být EU rozšiřována o další evropské státy. Tři čtvrtiny žáků pak byly ztotožněny s myšlenkou, že výhodou rozšiřování je

---

¹¹⁸ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 87.

¹¹⁹ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 88.

¹²⁰ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 91.

to, že země, které do ní chtějí vstoupit, jsou motivovány k zavedení demokracie a dodržování lidských práv.¹²¹

V rámci výzkumu bylo u českých žáků dosaženo hodnoty 49, což nás řadí mezi země, kde je o něco nižší podpora dalšího rozšiřování EU.

4.19 Občanské znalosti

K účinné občanské participaci jsou nezbytné a zásadní občanské znalosti. Výzkum ICCS zjišťoval, mimo jiné, jakými znalostmi disponují čtrnáctiletí žáci. Ty byly zjišťovány prostřednictvím znalostního testu. Právě znalosti mají zásadní vliv také u otázek zjišťující postoje. K rozhodnutí u výběru odpovědi v rámci postojových a dovednostních bloků museli respondenti také uplatnit své získané znalosti a projevit určitou míru porozumění.

Nejen prostřednictvím hodin občanské výchovy se žáci dozvídají o občanských povinnostech a rolích. Znalosti získají také na základě vlastních zkušeností ze života ve společnosti.

Žákovský test zjišťující znalosti žáků pokrýval různé obsahové oblasti. Mezi nimi byla „občanská společnost a systémy“, „občanské principy“, „občanské identity“ a také „občanská angažovanost“ (této oblasti v rámci této práce je věnována vyšší pozornost oproti výše uvedeným oblastem).¹²²

V první zmiňované oblasti „občanská společnost a systémy“ byl test zaměřen na znalosti žáků v otázkách fungování společnosti, konkrétně jejich mechanismů, systémů či organizací. Otázky této oblasti pojednávaly o tématech týkající se podpory demokracie, politických systémů, veřejné diskuze, občanské svobody a práv, rolí ombudsmana, médií, zájmových skupin, vztahu demokracie a náboženství a dalších projevů demokracie.¹²³

---

¹²¹ KŘEČKOVÁ, S. „Znalosti 14letých a postoje k EU a Evropě“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 91.

¹²² ŠEVCŮ, M. „Znalosti a dovednosti 14letých v ČR z oblasti občanské nauky“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 29.

¹²³ ŠEVCŮ, M. „Znalosti a dovednosti 14letých v ČR z oblasti občanské nauky“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 30.

Druhá oblast „občanské principy“ byla zaměřena na principy základů občanských společností. Zde byly zjišťovány znalosti z oblastí pojednávající o lidských právech, demokratických či volebních principech, problémů minorit, tolerance, cenzury apod.¹²⁴

Další oblast týkající se „občanské identity“ zjišťovala vnímání žáků v roli občanů, tedy jak žáci vnímají sami sebe v této roli. V rámci těchto otázek byly zahrnuty oblasti týkající se občanských hodnot, porozumění principům ekonomickým a principům sociálního státu, respekt a tolerance odlišnosti.¹²⁵

A v neposlední řadě, v rámci této práce nejdůležitější, byla oblast občanské angažovanosti. Jak už název napovídá, tato část se zabývala účastí občanů na aktivitách žáků v občanských společenstvích. Otázky této oblasti měly zjistit, jaké znalosti mají žáci o volbách, zájmových skupinách a možných formách veřejného protestu. Jako každá z výše uvedených oblastí, i tato oblast měla své podoblasti. Občanskou angažovanost tvoří podoblast *rozhodování*, kde je míněna např. aktivní angažovanost ve vládě, dále *angažovanost v místních společenstvích*, tedy účast v různých organizacích a poslední podoblastí je *ovlivňování*, a to účast na demonstracích, veřejných debatách apod.¹²⁶

Výsledky jsou u všech oblastí obdobné. Vždy vyššího, tedy lepšího výsledku, bylo dosaženo u víceletých gymnázií oproti žákům základních škol. Žáci gymnázií se tak mohou pochlubit výrazně nadprůměrným výsledkem nad celostátním průměrem. Samotné výsledky žáků základních škol byly mírně podprůměrné. Vzhledem k pohlaví dosáhly vždy lepšího výsledku dívky než chlapci.

4.20 Změny v občanských znalostech mezi lety 1999 a 2009

Za významné lze považovat srovnání znalostí žáků, kteří se účastnili v roce 2009 výzkumu ICCS s těmi, co absolvovali výzkum CIVED o deset let dříve. Nelze porovnat u obou výzkumů veškeré koncepce testování znalostí z důvodů rozdílné náročnosti. Stejně tak ne všechny testové položky byly opětovně zařazeny do další studie. Nicméně pro možnost

---

¹²⁴ ŠEVCŮ, M. „Znalosti a dovednosti 14letých v ČR z oblasti občanské nauky“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 31.

¹²⁵ ŠEVCŮ, M. „Znalosti a dovednosti 14letých v ČR z oblasti občanské nauky“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 33.

¹²⁶ ŠEVCŮ, M. „Znalosti a dovednosti 14letých v ČR z oblasti občanské nauky“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 32.

srovnání, v rámci znalostního testování, bylo vybráno několik položek, u kterých lze zjistit změny po deseti letech.

V roce 1999 dosáhli čeští žáci výsledku mírně nad mezinárodním průměrem, konkrétně 103 bodů. Výsledek u žáků stejně starých, pouze s odstupem deseti let, na srovnatelné škále činil 93 bodů. Což značí, že došlo k významnému poklesu znalostí českých žáků v oblasti občanské výchovy. Důležité je zmínit také fakt, že většina z 15-ti zemí, u kterých lze provést srovnání mezi výsledky výzkumů CIVED a ICCS, dosáhla poklesu úrovně znalostí u žáků. K přihlídnutím k metodologickým změnám, které mohou mít také patřičný vliv na různé výsledky u provedených výzkumů, lze vyvodit závěr, že obsahové znalosti českých žáků jsou o něco menší než dříve.¹²⁷

---

¹²⁷ ŠEVCŮ, M. „Znalosti a dovednosti 14letých v ČR z oblasti občanské nauky“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 38.

5 Občanské postoje a chování žáků

V rámci výzkumu ICCS došlo k řadě zjištění týkajících se občanských postojů žáků a jejich aktivit. V předešlé kapitole byly popsány jednotlivé postoje a aktivity žáků k přihlednutím k odlišnosti různých skupin žáků, jako je pohlaví a typ školy. V té následující jsou zohledňovány i jiné charakteristiky, které mohou mít vliv na individuální i školní úroveň. Při zpracovávání a hodnocení výsledků byla provedena analýza a zjišťována jejich vzájemná provázanost. Byla hledána odpověď na otázku, co všechno může ovlivňovat občanskou a politickou participaci. V části této diplomové práce budou interpretovány zjištěné rozdíly v občanských postojích a v občanském chování žáků. Zjišťované faktory vlivu na žakovské postoje a aktivity byly zohledňovány ve složitějších statistických modelech.

5.1 Podpora demokratických hodnot

„Jaké faktory ovlivňují demokratické smýšlení žáků?“ – to jest základní otázka, na kterou byla hledána odpověď v případě oblasti podpory demokratických hodnot.

Pokud budeme vycházet ze základní odborné literatury, je v případě utváření postojů a návyků dětí a dospívajících významný vliv ze strany rodiny a školy. Nejbližší okolí také obdobně ovlivňuje účast ve volbách. Za velmi významné lze také považovat vliv blízkého okolí na znalosti, z nichž dochází k formování postojů a z těchto postojů pak vyplývá chování jedinců samotných. Z této poslední uvedené koncepce také vycházela analýza výzkumu ICCS. A sice, že znalosti žáků z oblasti výchovy k občanství ovlivňují jejich postoje k demokratickým hodnotám. Teoreticky usoudit, že v případě vyšší úrovně znalostí budou mít žáci demokratičtější postoje a naopak. Tato hypotéza, kdy byl očekáván pozitivní vliv znalostí, měla být potvrzena nebo vyvrácena při využití metody jednoduché regresní analýzy.¹²⁸

Tento model potvrdil pozitivní vliv znalostí na demokratické postoje a to přibližně z jedné desetiny.

Dále byl zohledňován vliv rodiny a školy a také vliv znalostí žáka s ohledem na bližší charakteristiky (typ školy, status rodičů). Na základě tohoto modelu se nepodařilo demokratické

---

¹²⁸ SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 121.

postoje dostatečně vysvětlit. Přímý vliv školy nebo rodiny je na utváření těchto postojů zanedbatelný. Nejvyšší vliv pak mají znalosti žáků, následované faktorem pohlaví žáků.¹²⁹

5.2 Zájem o politická témata a orientace v politice

Zájem o politická a sociální témata a orientace v politice jsou důležité oblasti pro budoucí občanskou a politickou participaci, o které je pojednáno v jedné z následující části této kapitoly. Teoreticky můžeme předpokládat, že úroveň znalostí žáků a jejich zapojení do školních aktivit může mít vliv na zájem o politická témata. Jistý vliv lze také předpokládat v rodinném prostředí, a sice k zájmu rodičů o výše uvedená témata a míře věnovaného času sledování zpravodajství.¹³⁰

Výsledky ukázaly, že zájem rodičů (nebo alespoň jednoho z nich) má nejvýraznější vliv na zájem žáků o tuto problematiku. U dalších sledovaných charakteristik byl také vliv na zájem žáků o politické otázky. V případě orientace v politice bylo očekáváno, že žáci s vyšším zájmem o politiku budou mít vyšší míru schopnosti orientace. Na základě prověření škál „zájem o politická témata“ a „orientace v politice“ byla prokázána vysoká provázanost těchto dvou oblastí.¹³¹

5.3 Důvěra v instituce

Jaké faktory mají vliv na důvěru v instituce, bylo předmětem analýzy stejnojmenné části. Za faktory, které mohou mít vliv, byly vybrány tyto: rodinné prostředí (zájem rodičů o politická témata), vliv školy (typ navštěvované školy) a frekvence sledování zpravodajství. Přihlédnuto bylo také na možný vliv znalostí, zapojení žáka do rozhodovacích procesů ve škole a zájem o politická témata.

Na důvěru žáků má nejvýraznější vliv samotný zájem o politická témata, významný je i vliv zájmu rodičů o tato témata. Naopak velmi malý vliv má zapojení do rozhodovacích aktivit ve škole a sledování zpravodajství. Stejně tak je tomu v případě znalostí, což znamená, že žáci disponující většími znalostmi mají nižší důvěru v instituce. K přihlédnutí na typ školy, je nižší důvěra v instituce právě u žáků gymnázií oproti jejich kolegům ze základních škol. Statisticky

---

¹²⁹ SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 123.

¹³⁰ SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 123-124.

¹³¹ SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 124.

je značný vliv rodičů, resp. jejich zájem o politická témata. To znamená, že mají-li děti zájem o tyto otázky a jejich rodiče také, bude důvěra žáků v instituce o to vyšší.¹³²

5.4 Volební účast v dospělosti

Jak již bylo popisováno, volební účast v demokratických zemích se potýká s nízkou volební účastí. Malá volební účast se týká také mladých lidí. Proto se výzkum ICCS se zabýval tím, co ovlivňuje budoucí účast ve volbách u českých žáků.

Hypoteticky bylo předpokládáno, že důvěra v instituce, zájem o politická témata a zapojení do rozhodovacích procesů ve škole má svou provázanost také s volební účastí. Bylo zjištěno, že zájem o politická a sociální témata spolu se znalostmi má nejvýraznější vliv na volební účast žáků v budoucnu. Ostatní skupiny, jako je angažovanost ve škole, sledování zpravodajství a důvěra v instituce se projevují na budoucí volební účasti menším způsobem.¹³³

5.5 Účast žáků na politických aktivitách v dospělosti

Plánovaná účast žáků na politických aktivitách je dalším budoucím chováním žáků. Jedná se o aktivní politickou angažovanost. Tím je myšleno rozmezí aktivit od pomoci kandidátům politických stran až po samotný vstup do politické strany. Jak již bylo popisováno v kapitole interpretující získaná data z výzkumu, čeští žáci nepředpokládají příliš časté zapojení se do politických aktivit v dospělosti.

Opět bylo zjišťováno, jaký vliv na aktivní politickou účast v dospělosti může mít sledování zpravodajství, znalosti, důvěra v instituce, zájem o politická a sociální témata a zapojení do rozhodovacích činností v rámci školy. Teoreticky se nabízí provázanost se zájmem o politická témata a angažovanost ve školním prostředí. Ze získaných hodnot se ukázalo, že zájem o politická témata a důvěra v instituce má nejvýraznější vliv na budoucí politické aktivity žáků. Ostatní skupiny mají vliv menší. Oproti předešlé kategorii se nepodařilo prokázat vliv znalostí na uvedenou budoucí aktivitu.¹³⁴

---

¹³² SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 125.

¹³³ SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 125-126.

¹³⁴ SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 127-128.

5.6 Vnímání genderové nerovnosti

V rámci výzkumu byly také zjišťovány názory mladých lidí na rovnost mužů a žen. V rámci této kategorie bylo zjištěno, že dívky jsou liberálnější než chlapci.

Bylo předpokládáno, že pozitivní vliv na genderové postoje mají znalosti, dále pak vliv podpory obecných demokratických hodnot.

Závislost postojů ke genderové rovnosti na vybraných charakteristikách byla s nejnápadnějším vlivem prokázána u občanských znalostí následovaná pohlavím žáka a podporou demokratických hodnot. Tato zjištění ukazují, že žáci s vyššími znalostmi více podporují rovnost mužů a žen, stejně tak více podpory je ze strany dívek a žáky s prodemokratickými postoji.¹³⁵

---

¹³⁵ SOUKUP, P. „Občanské postoje a chování žáků a jejich provázanost“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, s. 128-129.

6 Silné a slabé stránky ve vztahu k občanské angažovanosti

Část této práce je zaměřena na provedení sekundární analýzy realizované nekvantitativní obsahovou analýzou, přičemž cílem této části práce je odvození silných a slabých stránek a jejich specifikace ve vztahu k občanské angažovanosti a občanské společnosti.

6.1 Problematika občanské angažovanosti

Ze studie ICCS je patrné, že úroveň ochoty českých žáků k zapojení se do občanského a politického života, stejně jako důvěra v politiku, je velmi nízká. Z těchto jednoznačných ukazatelů lze odvodit, že obecně nízká připravenost žáků představuje nedostačující předpoklady pro aktivní účast na občanském životě v dospělosti.¹³⁶

Mladí lidé ve věku do 18 let nemají sice reálnou možnost jak ovlivnit politický vývoj ve společnosti, jelikož nemají volební právo, sami nemohou kandidovat ve volbách. Ale je jim v určité míře umožněno alespoň v rámci školských zařízení participovat na jejich veřejných záležitostech. I přesto, že vzdělávací soustava v České republice po roce 1989 prošla jistým vývojem, je postavení žák a učitel spíše v roli podřízeného a nadřízeného než participujících partnerů na vzdělání. Na jedné straně tedy očekáváme, že se mladí lidé budou spolupodílet na společenských záležitostech, ovšem samotná společnost neumožňuje rozvinout nástroje, které to mladým umožní.¹³⁷

Současné výzkumy jsou jasným důkazem toho, že čeští žáci nejsou dobře připraveni na aktivní život ve společnosti. Jak bylo již zmíněno, k udržení a rozvoji demokratické společnosti je důležité samotné zapojení občanů do veřejného dění. K tomu, aby se mladí lidé mohli podílet na správě veřejných věcí, je třeba předat potřebné znalosti a dovednosti. Nicméně důležité je také u nich probudit zájem o občanskou participaci a vybavit je potřebnými kompetencemi.¹³⁸

Za pozitivní lze brát aktivní projekty a vzdělávací programy ze strany státních či nevládních institucí a organizací. Vychovávat a vést mládež k zapojení do veřejného života je jistě důležitou cestou.

---

¹³⁶ MASARYKOVA UNIVERZITA. *Výchova k občanství: Doplnující koncepce k současnému kurikulu*. Brno: Centrum občanského vzdělávání, 2012

¹³⁷ HOUSKA, T. NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE MŠMT. *Účast mladých lidí na politickém a společenském životě - 2006*. Praha, 2006.

¹³⁸ PROTIVÍNSKÝ, T., DOKULILOVÁ, M. MASARYKOVA UNIVERZITA. *Občanské vzdělávání v kontextu českého školství*. Brno, 2012. s. 14.

6.2 Občanská angažovanost ve škole

Zájem mladých lidí o život a dění ve škole, potažmo ve školní třídě, je ze všech zkoumaných oblastí největší. Tento výsledek lze připsat skutečnosti, že se jedná o prostředí, které se mladých lidí bezprostředně týká a kde mají bezprostřední možnost se podílet na rozhodovacích procesech a aktivně se zapojovat. Obecně lze říci, že mladí lidé oproti dospělým nemají tolik možností participovat na občanských aktivitách. Jedním z důležitých aspektů, jak přispět u mladých lidí k vyššímu stupni politické účinnosti, je poskytnutí prostoru a možnost ovlivňovat chod školy, tedy vnést do řízení demokratičtější formy. Pokud jsou žáci zapojeni do školního parlamentu či rady, pomůže to k rozvoji občanského povědomí a angažovanosti. Tento pozitivní vliv také potvrdila předešlá studie IEA CIVED provedená v roce 1999.

Zapojení žáků do občanských aktivit ve škole vede žáky k vyšší míře informovanosti o občanských záležitostech a pozitivně se projevuje na samotné angažovanosti, a tím i významně na občanském povědomí. Jedině v demokratickém prostředí se dá nejlépe učit demokracii. Ve školách, kde je podporována participace, mohou být svobodně vyjádřeny názory a otevřeně diskutovány. O participaci žáků v prostředí školy se uvažuje nejčastěji v rámci tzv. třídních nebo žákovských samosprávách. Tato uskupení mohou vytvořit prostor pro diskuzi a sdílení rozhodnutí žáků a dospělých. Žákovská samospráva představuje pouze jednu z mnoha možností, jak zapojit žáky do dění na více úrovních, ať už na úrovni třídy nebo školy. Možnost participace na souvisejících aktivitách školy je častější možností zapojení žáků než do aktivit či organizací mimoškolních.

Slabá stránka této oblasti je v podprůměrné ochotě českých žáků aktivně se pokoušet ovlivňovat život školy. Čeští žáci se v porovnání s průměrem méně zapojují do občanských aktivit ve škole i mimo ni.

Výsledky v oblasti školního klimatu, resp. občanské angažovanosti ve škole, naznačují silnou stránku v podporování a povzbuzování žáků ze strany učitelů k utváření a vyjadřování vlastních názorů. Z toho lze soudit, že ve většině případů je často nebo alespoň někdy poskytován takovýto prostor v rámci vyučovacích hodin. Taktéž za pozitivní stránku lze brát skutečnost, že žáci jsou schopni otevřeně vyjádřit svůj nesouhlas s vyučujícím, stejně jak sdílet ve třídě názor, i když se liší od názorů většiny z nich.

Za důležité je třeba vzít slabou stránku této oblasti, a sice skutečnost, že učitelé ve většině případů nepobízejí žáky k diskuzi na různá témata s lidmi (spolužáky) odlišného názoru.

Za slabou stránku lze také považovat, že žáci nedávají podněty k diskuzím ve třídě v otázkách aktuálních politických událostí. Tyto výsledky naznačují, že v běžných vyučovacích hodinách není v dostatečné míře poskytnut prostor pro střetávání různých názorů. V otázce absence debat o aktuálních politických problémech ze strany žáků hraje významnou roli jednak nízký zájem žáků o tuto problematiku a také malá znalost a orientace v těchto záležitostech.

Do jaké míry mají žáci možnost ovlivnit svými názory určité záležitosti ve škole, bylo pojednáváno ve druhé škále této oblasti. Z výsledků je patrné, že míra vlivu žáků do záležitostí školy je omezená. Jedním z důvodů malého vlivu žáků na řadu záležitostí školy je skutečnost, že musí být v souladu se zákony, vyhláškami a nařízeními nebo musí splňovat další podmínky a kritéria, za kterých mohou být realizována. Respektive rozhodování o těchto záležitostech je určeno kompetentním osobám. U dalších záležitostí s méně zásadním vlivem na bezproblémový průběh vzdělávacího procesu jsou názory žáků ve většině případů zohledňovány.

Třetí škála přinesla převážně pozitivní závěry. Z odpovědí většiny žáků lze vyvodit pozitivní vztahy mezi nimi a učiteli. Žáci mohou hledat pomoc u svých učitelů. Ti žákům naslouchají, jednají s nimi spravedlivě a většině z nich jde o jejich dobro. Naopak výsledky naznačují také slabá místa v jejich vztazích. Menší část žáků vidí výše uvedená tvrzení jinak.

Poslední škála přinesla výsledky, které potvrzují, že účast žáků na dění ve škole může přispět ke zlepšení školy, vyřešit problémy a přinést mnoho pozitivních změn. Zřízení školního parlamentu ve všech školách je jednou z cest, jak zvýšit vliv žáků na dění ve škole. Alespoň takto to vidí žáci. Za silnou stránku lze tedy považovat souhlasné stanovisko většiny žáků s tím, že účast na rozhodovacích procesech ve školách je velice důležitá pro zlepšení chodu školy.

6.3 Školní a volnočasové aktivity

Oblast věnující se školním a mimoškolním aktivitám popisuje činnosti mladých lidí, kterým se věnují ve svém volném čase. Ať už jde o aktivity spojené se školou či o volnočasové aktivity blízké jejich zájmu. Jak již bylo zmíněno, nejčastější aktivita žáků je trávení času s kamarády. Tato činnost je velmi důležitým faktorem k utváření jejich postojů. Jak ukazují jiné studie (např. projekt Kdo jiný?), kamarádi či spolužáci spolu diskutují na témata osobního rázu. Lze zmínit téma související s jejich školním životem. Právě škola je jejich hlavní aktivitou a takovéto diskuze lze vnímat jako zpětnou vazbu na absolvované předměty či práci učitelů. Žáci hodnotí výkony vyučujících a učivo, které je jim zprostředkováno. Z výzkumu je patrné, že

určitý čas s kamarády tráví denně velká většina žáků. A právě pobyt ve skupinách kamarádů či různých partách významně ovlivňuje postoje a přístup mladých. Nabízí se určitá míra možnosti diskutovat tematizované oblasti a to za předpokladu, že je v partě relevantní názorový vůdce, který má mezi ostatními dostatečně silný kredit a projevuje zájem o problematiku veřejné angažovanosti. Potom může dojít k přistoupení k takovému tématu v rámci diskuze.¹³⁹

Nejméně času naopak žáci věnují psaní domácích úkolů. Tento výsledek jasně ukazuje, že psaní domácích úkolů žáci věnují ve svém volném čase minimum a pro určitou část z nich se tak může jednat jen o zatěžující a zbytečnou činnost. Přičemž pedagogové často zdůrazňují, jakou nezastupitelnou roli mají v procesu vzdělávání domácí úkoly, jelikož plní celou řadu funkcí, které jsou důležité z hlediska výchovných i výukových cílů. Významně mají také tyto činnosti vést k rozvoji aktivity a samostatnosti žáků.¹⁴⁰

6.4 Angažovanost a občanské aktivity mimo školu

Občanská angažovanost ve společnosti prostřednictvím členství či účasti v různých organizacích nebo skupinách a klubech není považováno jako indikátor angažovanosti pouze v přítomnosti, ale též jako indikátor pro budoucí angažovanost. Jednoznačná spojitost mezi angažovaností mladých lidí a následnou participací v dospělosti je zřejmá, což potvrzují také některé výzkumy.¹⁴¹

Za slabou stránku v rámci tohoto bloku lze považovat skutečnost, že zapojení žáků do různých organizací, skupin a klubů (např. ekologická, mládežnická organizace přidružená k politické straně, organizace zabývající se lidskými právy, kulturní, sbírající peníze pro charitativní účely, náboženská, organizace pomáhající v místním společenství apod.) je minimální. Drtivá většina mladých lidí dokonce nikdy nebyla zapojena do žádné ze zmiňovaných organizací. V případě, že se žáci podílí na nějakých aktivitách, upřednostňují raději aktivity spojené se školou oproti zapojení do mimoškolních aktivit s organizací. Minimum žáků se pak účastní aktivit místního společenství.

Nízká míra účasti českých žáků na veřejných aktivitách je bezpochyby slabou stránkou. Jedním z faktorů, který brání participaci mladých lidí, může být také skutečnost, že je nikdo o zapojení do těchto aktivit nepožádal. Svou roli v tom jistě sehrává také pocit toho, že svojí

¹³⁹ GILLÁROVÁ, K. FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE, Institut sociologických studií. *Analýza kvalitativního výzkumu: Pro program Jeden svět na školách dokončená 30. dubna 2010.* 2010.

¹⁴⁰ MAŇÁK, J. Problém domácích úkolů na základní škole. 1. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1992.

¹⁴¹ SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy.* 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakl. Tauris, s. 53.

činností nedokážu nic změnit. K posílení politické účinnosti, tedy zvýšení přesvědčení o tom, že každý může dosáhnout určitých změn ve svém okolí, by měla nabídnout kvalitní občanská výchova.

6.5 Zájem a ochota angažovat se v občanském a politickém životě

Do jaké míry se žáci zajímají o občanský a politický život a jaká je jejich míra ochoty se angažovat, jsou bezesporu důležitými údaji ve vztahu k občanské participaci. Závěry interpretovaného výzkumu ovšem příliš optimistická zjištění nepřináší. Do jisté míry bude také záležet, jakým pohledem se na danou záležitost budeme dívat. V zásadě se nabízí dva možné názory. První je pesimistický a ten druhý mírně optimistický. Jestliže chápeme politickou angažovanost tradičním způsobem, musíme dojít k názoru, že pro mladé lidi není politika příliš atraktivní oblast. Pak se ovšem může nabízet otázka, zda jde o přechodný stav nebo trvalou vlastnost. V případě chápání politické angažovanosti jako netradiční formy pojetí, tedy způsobu ovlivňování hodnot a rozhodování ve společnosti mimo tradiční instituce, jsou závěry odlišné. Za pozitivní stránku lze brát skutečnost, že žáci vnímají za velice důležité účast na rozhodovacích procesech. Oproti tomu stojí ovšem fakt, že současná angažovanost žáků, kteří se zúčastnili výzkumu ICCS, je poměrně nízká. Ochota politické angažovanosti v užším slova smyslu, tedy členství v politické straně, organizaci nebo kandidatura v místních volbách či pomoc kandidátovi či straně během voleb, naznačuje tak slabou stránku ve vztahu k předpokládané či soudobé občanské angažovanosti mladých lidí, konkrétně žáků základních škol. V případech, kdy se žáci podílí na různých aktivitách přesahující rámec povinnosti, jedná se především o aktivity, které jsou spojené se školou. Pouze minimum žáků se věnuje aktivitám souvisejícím s místním společenstvím.

6.6 Vztah žáků ke společnosti - Zájem o politické a sociální otázky

Další oblastí v této kapitole je zájem o politická a sociální témata. Tato oblast je bezesporu velmi důležitá pro občanskou a politickou participaci v budoucnu. Výsledky výzkumu ukazují, že míra zájmu mladých lidí o politiku se dá vyjádřit tvrzením „vůbec se nezajímám“ případně „moc se nezajímám“. Obecně tedy lze vnímat, že zájem žáků o dění je zcela minimální. Ať už jde o politický vývoj v jiných zemích, mezinárodní politiku či evropskou politiku, jde přibližně o tři čtvrtiny žáků, kteří se o tuto problematiku nezajímají. Do této kategorie se dá také zařadit zájem o politický vývoj obce, města či jeho části. Což znamená, že ani problematika blízkého okolí, kde žáci bydlí a tráví svůj volný čas, nedonutí mladé lidi k tomu, aby projevíli vyšší míru zájmu. V případě společenského vývoje v zemi je zájem žáku

o něco vyšší, nicméně stále větší polovina všech respondentů neprojevuje o tyto otázky žádný zájem. Výsledky jasně ukazují, že se žáci málo zajímají o veřejné dění, nemají o politická a sociální témata zájem a tudíž nelze očekávat výraznější zapojení do běžných aktivit občanské společnosti. Souhrnně lze tedy za slabou stránku považovat skutečnost, že čeští žáci nejeví zájem o politická témata. Mínění žáků o svých politických názorech a znalostech lze vnímat jako zprávu o tom, že mají žáci v této oblasti značné rezervy.¹⁴² Čeští žáci velmi výrazně zaostávají ve všech kategoriích aktivního občanství.

V první řadě je důležité říci, že česká společnost již dlouhodobě nemá důvěru ke zvoleným politikům a ztrácí zájem o veřejné dění. Nelze tedy očekávat, že u mladých lidí tomu bude jinak. Výsledek jasně potvrzuje, že politika je ve školách citlivé téma. Součástí výchovy k aktivnímu občanství musí bezesporu patřit výuka politických a kontroverzních témat. To sebou samozřejmě nese řadu obav například z obvinění z manipulace či propagace konkrétních politických stran a není tak divu, že velká část učitelů nechce s žáky o aktuální politice vůbec mluvit. Raději se diskutuje o demokracii na příkladech z dějin než nad aktuální politickou situací. Nicméně je důležité začít vytvářet povědomí o tomto procesu již u mladé generace.¹⁴³ Škola by měla brát tento úkol zabývat se politikou jako běžný a dokonce důležitý.

Pokud bychom vzali inspiraci v zahraničních studiích, kam zaměřit faktickou výchovu, resp. jaké přínosy by mohlo mít konkrétní začlenění aktuálních politických a společenských témat do běžné školní výuky, zjistíme řadu pozitivních dopadů. Nejčastěji je uváděno, že takováto výuka má dopady na rozvoj kritického myšlení, zvyšuje zájem o politické dění a rozhodovací procesy v politice, zvyšuje účast na politických debatách, podporuje základní demokratické hodnoty a v neposlední řadě zvyšuje důvěru ve schopnost ovlivnit veřejné dění a tudíž vyšší míru participace.¹⁴⁴

Škola by měla zároveň zprostředkovat žákům protikladné postoje ostatních, přičemž by neměla vzdalovat žáky od jim již přejatým postojům, ale naučit je s nimi kriticky přemýšlet. Takto bude žák schopen si vytvářet a obhajovat své občanské postoje a současně se vyrovnávat s názory ostatních.

---

¹⁴² SOUKUP, P. (ed.). Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy. Praha: ÚIV. s. 60.

SCHULZ, W. Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakl. Tauris, s. 49.

¹⁴³ MASARYKOVA UNIVERZITA. *Politika do školy patří: Metodický materiál pro učitele*. Brno, 2012. s. 3.

¹⁴⁴ McCully, A.W., Barton, K.C. *Teaching Controversial Issues.... where controversial issues really matter. Teaching History*, Teachin history 127.

6.7 Důvěra v instituce

Obdobně jako zájem o politické a sociální otázky, tak i důvěra v instituce může mít určitý vliv na občanskou angažovanost a politickou participaci. Závěry plynoucí z oblasti týkající se důvěry v instituce ukazují, že žáci obecně nemají k institucím velkou důvěru. Jak již bylo pojednáno, nejnižší důvěra u českých žáků byla zaznamenána u politických stran. Významnou roli, zde jistě sehrává věk respondentů. Lze předpokládat, že úměrně s věkem bude také sílit samotná identifikace s politickými stranami. V současnosti je ovšem také evidentní, že mladí lidé se méně angažují v politických stranách. Zda škola v tomto směru může či nemůže něco zásadním způsobem změnit je otázkou. Ovšem je třeba vzít v potaz, že v případě výuky o aktuálních či politických tématech nemůže docházet k politizaci, tedy k přímé propagaci konkrétních politických stran a hnutí.

Cesta, jak přiblížit žákům instituce státu či instituce občanů je směřovat pozornost na vzdělávací cíle zaměřující se na porozumění vztahu mezi jednotlivými institucemi, státní správou, místní samosprávou a občanskou společností. Žáci mají být vedeni k tomu, aby si uvědomili význam občanské společnosti a občanského sektoru, jelikož významem je fungující demokratická společnost.¹⁴⁵

6.8 Očekávaná občanská angažovanost v budoucnosti

K omezeným možnostem participace mladých lidí na občanských záležitostech bylo pojednáváno již výše v bloku občanské angažovanosti ve škole. Budoucí role aktivních občanů, ať už v blízké době nebo později v dospělosti, především participací v politické sféře je samotným tématem.

Diskutovanou otázkou ve vyspělých demokratických zemích je malá účast občanů ve volbách. I přesto, že jde jednoznačně o nejméně intenzivní a náročnou aktivitu, potýkají se země s nejvyspělejšími demokratickými systémy s nízkou volební účastí. Podobně jsou na tom s účastí v tomto ohledu také mladí lidé. Nízká ochota, jít v budoucnu k volbám u českých žáků představuje alarmující fakt zejména v tom, že tyto výsledky byly nejhorší ze všech zúčastněných zemí. Ze závěru z výzkumu ICCS lze hypoteticky předpokládat, že samotná účast ve volbách je provázána také s důvěrou v instituce, zájmem o politiku a sociální témata a v neposlední řadě také zapojením do rozhodovacích procesů, ať už přímo ve škole nebo mimo

---

¹⁴⁵ MASARYKOVA UNIVERZITA, Centrum občanského vzdělávání. *Popis koncepce výchovy k občanství.*

ni. Budoucí volební účast mladých lidí vychází také ze znalostí žáků, rodinného zázemí, školního prostředí a občanských postojů.

Z dat získaných v rámci výzkumu ICCS lze tedy usuzovat, že výrazný vliv na budoucí účast ve volbách mají znalosti, následované samotným zájmem o sociální a politická témata. Důvěra v instituce má oproti předešlému vliv významně menší. V úvahu připadá skutečnost, že škola, resp. výuka v rámci předmětu občanská výchova, případně výchova k občanství nebo jiných blízkých předmětů, může v budoucnu zásadním způsobem ovlivnit žáky při jejich občanské angažovanosti. Vliv znalostí z občanské výchovy svědčí o významné potřebnosti této oblasti ve vzdělávání žáků a lze pokládat za silnou stránku její zařazení do vzdělávacího procesu.

Případná budoucí účast na politických a občanských aktivitách má charakter spíše neformální. U tohoto typu občanských aktivit vyjádřili žáci největší ochotu podílet se na sběru podpisů pod petici. Oproti tomu předpokládaná účast formální občanské a politické angažovanosti je významně nízká. Konkrétně lze uvést ochotu, resp. neochotu jít v budoucnu k volbám. Jak již bylo zmíněno, na budoucí občanskou angažovanost má vliv rodinné a školní prostředí, kde se utváří demokratické postoje žáků.¹⁴⁶

V rámci občanské angažovanosti by měli být žáci podněcováni k porozumění významu participace občana na veřejném dění, jelikož jedině aktivitou lze ovlivňovat dění ve veřejném prostoru. Žák by měl chápat roli aktivního občana jako možnost, jak ovlivnit dění ve společnosti.¹⁴⁷

Slabou stránkou je jistě v tomto ohledu předpoklad nízké angažovanosti mladých lidí přímo v politických stranách.

6.9 Postoje a aktivity ve vztahu k Evropě a Evropské unii

Výzkum ICCS se zaměřil také na postoje žáků k problematice Evropské unie. Výsledky jasně ukázaly, že čeští žáci mají oproti spolužákům z ostatních zemí Evropy menší pocit evropské identity a sounáležitosti k samotné Evropě. Oproti tomu stojí rozdílný zájem žáků o evropské záležitosti. Ten je poměrně vysoký oproti výsledkům ostatních evropských zemí, kde byla evropská identita naopak vyšší. Lze usuzovat, že při procesu utváření národní identity u mladých žáků nedochází k rozvoji další identity, jež přesahuje národ. S rozšiřováním

---

¹⁴⁶ SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV. 2010. s. 163.

¹⁴⁷ MASARYKOVA UNIVERZITA, Centrum občanského vzdělávání. *Popis koncepce výchovy k občanství*.

Evropské unie by mělo být usilováno o vytváření evropské identity především z důvodů její legitimacy. Začít by se mělo právě u mladé generace. I přesto, že mají žáci slabší pocit evropské identity, je velká většina hrdá na to, že je ČR členskou zemí Evropské unie. Z pohledu sjednocené Evropy jde jistě o silnou stránku české mladé generace. Za silnou stránku lze považovat zjištění, že se čeští žáci mohou opřít o nadprůměrné znalosti v této oblasti oproti ostatním zúčastněným zemím. Tento stav také dokládá skutečnost, že české školství v rámci předmětů občanské výchovy klade větší důraz na znalostní stránku. Občanské znalosti představují nepostradatelnou roli pro občanskou participaci.

6.10 Náboženství

Celková situace v ČR a to vzhledem k podílu věřících se nijak významně neliší od samotných výsledků ve výzkumu ICCS. Žáci považují za důležité, aby společnost byla založena na občanských zákonech. Důležitost přikládají domácímu politickému dění než samotnému náboženství. Zde se ukazuje, že vliv náboženství na mladou generaci není nijak markantní. Žáci se seznámí s náboženstvím spíše ve svých rodinách, pokud jde o věřící rodiny. I když je výuka náboženství na školách umožněna školským zákonem jako nepovinný předmět, účastní se jí spíše děti z věřících rodin, jelikož mají zájem na jejich výchově ve víře. Ostatní děti se ve škole s náboženstvím setkávají v předmětech výchovy k občanství nebo dějepisu. Zde je ovšem náboženství spíše stavěno do kontextu s historií a teoretickým rámcem pojetí stavěných spíše na znalostní složce než na utváření postojů a hodnot žáka. Pokud přihlídneme k charakteristice 14-ti letých žáků, musíme vzít na vědomí, že právě druhý stupeň základních škol umožňuje žákům osvojit si takové návyky a postoje, které jim umožní samostatné studium. Pokud by škola, resp. výuka náboženství, vedla ke kritickému osvojení si křesťanských postojů a určitého stylu života, nabízí se pak otázka, zda by měla větší vliv na utváření hodnot a postojů žáků než zázemí nevěřících rodin, ve kterých dítě žije.

6.11 Silné a slabé stránky – obecně

Výzkum z mezinárodní studie občanské výchovy ICCS přinesl řadu zjištění o úrovni českých žáků. Výsledky výzkumu naznačují silné a slabé stránky v oblasti občanského vzdělání v České republice.¹⁴⁸

Za silné stránky lze považovat skutečnost, že občanské vzdělání je pevně zakotveno v kurikulárních dokumentech jako samostatně vyučovaný předmět a také jako průřezové téma v rámci dalších předmětů.

Česká republika se v řadě zkoumaných oblastí, zaměřených na dovednosti a postoje, nachází velmi nízko pod mezinárodním průměrem. Pouze v oblasti znalostí vykazují čeští žáci mírný nadprůměr, ovšem s porovnáním s výzkumem CIVED z roku 1999 jde o výrazný pokles ve znalostech. Slabou stránkou je samotný přístup, který klade důraz na znalost faktů, tedy na znalostní rovinu občanského vzdělání. To vše je na úkor složky dovedností a postojové.

---

¹⁴⁸ MASARYKOVA UNIVERZITA. *Výchova k občanství: Doplňující koncepce k současnému kurikulu*. Brno: Centrum občanského vzdělávání, 2012.

Důležitější než vybavit žáky encyklopedickými znalostmi by měla být spíše snaha v nich upevňovat postoje, dovednosti a schopnost důležité pro budoucí život.¹⁴⁹

I přes ochotu žáků podílet se na chodu školy, chybí aplikace přímých zkušeností žáků, resp. v rámci občanského vzdělání jsou málo využívány.¹⁵⁰

Představa, že situace, která nastala po roce 1989, přináší mladé generaci svobodné prostředí a upevňuje tímto u nich automaticky aktivní přístup o veřejné záležitosti, nebyla v průzkumech potvrzena. Ukazuje se, že postoje u mladé generace jsou méně aktivně občansky zaměřené než u starších generací. Průzkum občanských znalostí, dovedností a postojů v roce 2009 přišel se zjištěním, že zapojení českých žáků je prokazatelně na nižší a v některých případech významně nižší úrovni oproti mezinárodnímu průměru.¹⁵¹ Tyto výsledky mezinárodního srovnání potvrzují další studie a výzkumy zabývající se touto oblastí (např. „Kdo jiný?“ průzkum od společnosti Člověk v tísni). Důvody nízké občanské aktivity u českých žáků nejsou pouze na bedrech škol, i když mohou tento stav pozitivně ovlivnit. Formální cestu výchovy k občanství ve školách mohou významným způsobem v získávání občanských postojů doplnit také neformální formy vzdělávání prostřednictvím různých organizací, zájmových sdruženích apod.

6.12 Občanské vzdělání jako řešení nízké občanské angažovanosti u mladých lidí

V tradičních demokraciích je občanské vzdělávání záležitostí celospolečenského významu.

K udržení a rozvoji demokratické společnosti je nutné zapojení občanů do veřejného dění. Výzkum ICCS stejně jako další současné výzkumy upozorňují na skutečnost, že čeští žáci nejsou dostatečně na roli aktivních občanů připraveni. Žáci jsou v průběhu povinné školní docházky vybaveni celou řadou znalostí a dovedností, aby se mohli aktivním způsobem podílet na správě veřejných záležitostí. Nicméně k dosažení požadovaného stavu je nutné mladé lidi vybavit kompetencemi k občanské angažovanosti a probudit u nich zájem o tuto záležitost.

---

¹⁴⁹ ČÁP, P., MATĚJKA, O., PROTIVÍNSKÝ, T., CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Občanské vzdělávání v ČR*. Brno, 2013

¹⁵⁰ ČÁP, P., MATĚJKA, O., PROTIVÍNSKÝ, T., CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Občanské vzdělávání v ČR*. Brno, 2013

¹⁵¹ ČÁP, P., MATĚJKA, O., PROTIVÍNSKÝ, T., CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Občanské vzdělávání v ČR*. Brno, 2013

Nabízí se celá řada možných řešení, jedním z nich je kvalitní občanské vzdělávání. Představa kvalitního občanského vzdělávání zahrnuje vytvoření a získání všech potřebných kompetencí a dovedností umožňující aktivní podílení se jedince na řešení problémů ve společnosti.

Jak je patrné z výzkumu ICCS, z hlediska znalostí jsou čeští žáci v mezinárodním měřítku mírně nadprůměrní. Ovšem v případě postojů a dovedností je výsledek o poznání horší. Žáci nemají zájem o politické a sociální otázky, nepředpokládají svoji budoucí účast ve volbách včetně politické angažovanosti v dospělosti apod. Vzhledem k absenci rozsáhlejších analýz se můžeme o příčinách pouze dohadovat.¹⁵²

Nízká hodinová dotace předmětu občanské výchovy nemusí představovat největší problém. Ten je spíše ve způsobu využití stanoveného času. Pokud mají čeští žáci získat žádoucí dovednosti či osvojit si postoje, je třeba postupovat v jejich rozvoji systematicky.¹⁵³ Ze strany MŠMT je snaha zahrnovat aktuální problémy společnosti do výchovy k občanství. Ovšem tento relativně správný přístup v sobě nemusí přinést praktické výsledky. Žáci se v posledních letech setkali a setkávají s celou řadou aktuálních problémů např. zavedením etické výchovy, finanční gramotnosti, boj s korupcí apod. Nicméně jde spíše o nahodilé pokusy, které nepřinášejí žádné praktické výsledky. S občanským vzděláváním se žáci také setkávají prostřednictvím různých forem školní a třídní samosprávy, ve způsobu komunikace žáků a učitelů atd.¹⁵⁴

Občanské vzdělávání má v obecné rovině vychovávat žáky občanským postojům, přinášet nové informace a integrovat poznatky z ostatních předmětů do celkové vzdělanosti.¹⁵⁵ Úkolem občanské výchovy je tedy posilovat význam demokratických hodnot a jejich respektování a s tím související snaha vychovat žáky k odpovědnému a aktivnímu občanství.

Obzvláště mladí lidé mají poměrně často kritický postoj k řadě věcí společenského života, avšak jen minimální snahou v rámci svých možností se snaží vyvinout sebemenší aktivitu, prostřednictvím které by převzali určitou míru odpovědnosti.¹⁵⁶ Což také potvrzuje

---

¹⁵² ČÁP, P., MATĚJKA, O., PROTIVÍNSKÝ, T., CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Občanské vzdělávání v ČR*. Brno, 2013

¹⁵³ MASARYKOVA UNIVERZITA. *Výchova k občanství: Doplnující koncepce k současnému kurikulu*. Brno: Centrum občanského vzdělávání, 2012

¹⁵⁴ ČÁP, P., MATĚJKA, O., PROTIVÍNSKÝ, T., CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Občanské vzdělávání v ČR*. Brno, 2013

¹⁵⁵ PÍTHA, P. Úvod do výchovy k občanství. Praha 1992. s. 21. In PÍTHA, P. a kol. *Úvod do výchovy k občanství: Knižka pro učitele a veřejnost*. Praha: AVED, 1992, 216 s.

¹⁵⁶ STANĚK, A. Výchova k občanství ve vzdělávání pro 21. století. In: STANĚK, A., MEZIHORÁK, F., (eds.) *Výchova k občanství pro 21. století*. Praha 2008. s. 433

výzkum ICCS. Výchova a vzdělání může rozvíjet schopnost participace na životě společnosti pouze u zodpovědného a sebevědomého občana. Stejně jak příslušné informace a vědomosti vytvářejí komplexní podklad pro rozhodování v případě, že jsou součástí základní vybavenosti kompetentního občana.¹⁵⁷

I přes vývojovou tendenci a aktuálnost výchovy k občanství, je tento předmět ve srovnání s řadou jiných považován stále za méně důležitý. Tato nízká hodnota souvisí možná s tím, že ne vždy se daří dokázat propojení mezi občanskou výchovou a životem společnosti.

Významem občanského vzdělávání na školách by mělo být přispění k občanské angažovanosti a podpory k občanství. Toho lze docílit v podobě poskytování kvalitní výuky a to současně i v jiných oblastech vzdělání. K účinné participaci může významně dopomoci čtenářská gramotnost, kritické myšlení, schopnost porozumět komplexním tématům, dovednosti v oblasti informačních technologií a dokázat komunikovat s ostatními lidmi.¹⁵⁸

Za silnou stránku českého školství lze považovat zahrnutí občanského vzdělání coby samostatného předmětu, případně prostřednictvím integrace do dalších předmětů. Silnou stránku představuje také začlenění aktuálních problémů společnosti formou průřezových témat.¹⁵⁹ Naopak i přes určité snahy o méně formální přístup, neumožňuje současné pojetí občanského vzdělání zcela dostatečně získat praktické zkušenosti pro občanský život, tedy zkušenost v aktivní roli ve veřejném životě. I přesto, že občanské vzdělání bylo formálně zahrnuto do kurikulárních dokumentů, nemusí být dosaženo žádoucích výstupů.

Za silnou a zároveň specifickou stránku u občanské výchovy lze vnímat komunikativní formu vyučování, kdy je upřednostňována diskuze mezi žáky nebo mezi žáky a učitelem. Oproti tomu se přistupuje tradičně k formě pojetí, jako je výklad učitele či samostatná práce s učebnicí. I toto plyne ze závěru studie ICCS. Naopak za slabou stránku lze považovat skutečnost, že žáci nejsou dostatečně motivováni a nabádáni k mimoškolní aktivitě ve vztahu s občanskou výchovou, což dokládá několik výsledků z různých škál mezinárodní studie.

---

¹⁵⁷ (srov. Mistrík, 1999) in STANĚK, A. Výchova k občanství ve vzdělávání pro 21. století

¹⁵⁸ PROTIVÍNSKÝ, T., DOKULILOVÁ, M. MASARYKOVA UNIVERZITA. *Občanské vzdělávání v kontextu českého školství*. Brno, 2012.

¹⁵⁹ ČÁP, P., MATĚJKA, O., PROTIVÍNSKÝ, T., CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Občanské vzdělávání v ČR*. Brno, 2013. s 18.

6.13 Odlišnosti výuky občanské nauky a výchovy k občanství

Výuka občanské nauky či výchovy občanství u gymnaziálního typu školy a základní školy by mohla být vnímána jako rozdílná. Nicméně nelze vypožorovat významnější rozdíly výuky u těchto typů škol. Ta probíhá obdobně jak na základních školách, tak na gymnáziích. Předmět občanská nauka je obecně vnímán jako méně důležitý v porovnání s ostatními předměty.¹⁶⁰

Za obecné rozdíly mezi gymnázií a základními školami je dle zjištění ve výzkumu ICCS existence rozdílu socioekonomického statusu s ohledem na typ školy, kdy téměř dvojnásobek žáků pocházejících z rodin s nízkým nebo středním statusem je na základních školách v porovnání s gymnázií. Rodiče žáků gymnázií jsou také v průměru vzdělanější oproti rodičům základních škol. U žáků gymnázií je také zřejmá silnější motivace k dalšímu vzdělání.¹⁶¹

Vnímání cílů občanské výchovy v porovnání mezi základními školami a gymnázií jsou zřejmé u podpory kritického a nezávislého myšlení žáků. Učitelé gymnázií to častěji vnímají jako hlavní cíl. Zajímavým zjištěním je, že naopak méně často za hlavní cíl považují titíž učitelé rozšiřování znalostí o právech a povinnostech občanů. Přesně naopak je tomu u učitelů základních škol, kde je větší pozornost věnována rozvoji faktických znalostí před rozvojem schopnosti analytického myšlení.¹⁶² Pouze u těchto případů byly zaznamenány významnější rozdíly v odlišnosti výuky výchovy k občanství mezi typy škol.

---

¹⁶⁰ SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV. 2010. s. 119.

¹⁶¹ SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV. 2010. s. 120.

¹⁶² SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV. 2010. s. 121.

7 Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl seznámení se vztahem žáků nižšího sekundárního vzdělávání k občanské společnosti, angažovanosti ve veřejném životě a obecně ke společnosti. Pozornost byla směřována na postoje mládeže a jejich vnímání s aktivní rolí občanů.

Pojem občanská společnost byl vymezen jako nezávislá samoorganizace společnosti, založená na možnosti participace občanů a to se zásadním významem - ovlivňovat veřejné záležitosti. Občanská angažovanost je významnou funkcí občanské společnosti. Participaci jsme rozlišili na politickou a společenskou a to s ohledem na aktivity v politickém či společenském životě. Následný zaujímaný hodnoticí vztah vůči společnosti byl vymezen jako postoj jedince, jehož trvalost je relativně stabilní. V případě této práce byl míněn postoj žáků osmých ročníků základních škol a příslušných ročníků víceletých gymnázií.

Na podporu participace mladé generace byly v posledních letech vypracovány strategické vládní dokumenty, jejichž cílem je vytváření podmínek pro zapojení mladé generace do veřejného a společenského života.

V empirické části byly interpretovány výsledky z Mezinárodní studie občanské výchovy se zaměřením zejména na občanské postoje a aktivity, kterým se 14-ti letí žáci věnují. Studie ICCS ukázala, že čeští žáci prokázali ve srovnání s ostatními zúčastněnými zeměmi nadprůměrné znalosti. Zhodnocovány byly také občanské postoje, kde se ukázalo, že čeští žáci podporují demokratické hodnoty zhruba ve stejné míře jako jejich spolužáci v zahraničí. Výzkum přinesl také zjištění, že mladí lidé mají omezenou možnost participace na občanských záležitostech. Následnou aktivní politickou participaci v dospělosti pak plánuje jen malé procento českých žáků.

Na základě těchto získaných dat byla provedena sekundární analýza. Odvozovány byly silné a slabé stránky a jejich specifikace ke kategorii občanská angažovanost, příp. občanská společnost. Na základě analýzy byly vyhodnoceny patřičné závěry. Ze zjištěných slabých stránek lze zmínit například - podprůměrnou ochotu českých žáků aktivně ovlivňovat život školy, minimální zapojení žáků do různých organizací a klubů, nízká míra účasti na veřejných aktivitách, nízký zájem žáků o veřejné záležitosti, malou důvěru k veřejným institucím, nízké povědomí o politických a sociálních tématech, nedostačující připravenost žáků na aktivní život ve společnosti, nízkou ochotu jít v budoucnu k volbám apod.

Ze zjištěných silných stránek lze uvést konkrétně zařazení občanské výchovy do vzdělávacího procesu, podporu žáků ze strany učitelů k utváření a vyjadřování názorů, schopnost žáků otevřeně vyjádřit svůj nesouhlas s vyučujícím nebo sdělit svůj názor, vnímání žáků na účasti při rozhodovacích procesech jako důležitou aktivitu, nadprůměrné znalosti oproti žákům z ostatních zemí atd.

Tyto závěry naznačují jisté nedostatky občanského vzdělání v ČR. Větší důraz je kladen na znalosti žáků, přičemž nejsou upevňovány postoje, dovednosti a schopnosti pro budoucí život mladých lidí.

Seznam použité literatury a zdrojů

Prameny

IPSOS TAMBOR, s. r. o. *Informovanost a participace mládeže: Zpráva z výzkumu*. 2009.

KONCEPCE PODPORY MLÁDEŽE 2014 – 2020. MŠMT ČR [online]. [cit. 2014-05-15].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/narodni-strategie-pro-mladez>

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013 [online]. MŠMT 2007

[cit. 2014-02-25] s. 18. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi>.

Participace a zájmové organizace v České republice. Vyd. 1. Editor Zdenka Mansfeldová, Aleš Kroupa. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 244 s. Studie (Sociologické nakladatelství), 41. sv. ISBN 80-864-2953-9.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. 2007. Praha: VÚP.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. 2013. Praha: MŠMT.

Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě. 2004.

Výchova k občanství v Evropě. Luxembourg: Publications Office, 2005. ISBN 978-929-2013-578.

ZÁKON ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sběrka zákonů. Ročník 2004, Částka 190 ze dne 10. listopadu 2004. 2004. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

Literatura

ČÁP, P., MATĚJKA, O., PROTIVÍNSKÝ, T., CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ MASARYKOVY UNIVERZITY. *Občanské vzdělávání v ČR*. Brno, 2013.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GILLÁROVÁ, K. FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE, Institut sociologických studií. *Analýza kvalitativního výzkumu: Pro program Jeden svět na školách dokončená 30. dubna 2010*. 2010.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník: teorie, praxe, výzkum*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s. Pedagogika (Prague, Czech Republic). ISBN 978-807-3675-691.

HOUSKA, T. NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE MŠMT. *Účast mladých lidí na politickém a společenském životě - 2006*. Praha, 2006.

KUBÁT, M. *Občanská společnost a stát: Několik poznámek k diskusi*. Revue Politika [online]. 2006 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z WWW: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/370/obcanska-spolecnost-a-stat>

KALINA, O., MATĚJKA, O. *VYPLATÍ SE ROZUMĚT POLITICE?: Občanské vzdělávání Klíč ke svobodě a prosperitě občanů*. Konrad-Adenauer-Stiftung, 2013.

KŘEČKOVÁ, S. „Studentské postoje a občanská angažovanost“ in SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. 1. vyd. Praha: ÚIV - Divize nakl. Tauris, 2010. ISBN 978-80-211-0602-4.

KŘÍŽOVÁ, I. *Znalosti, dovednosti a postoje čtrnáctiletých žáků v oblasti výchovy k občanství: zpráva o výsledcích mezinárodního výzkumu*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 113 s. ISBN 80-211-0373-6.

Participace a zájmové organizace v České republice. Vyd. 1. Editor Zdenka Mansfeldová, Aleš Kroupa. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 244 s. Studie (Sociologické nakladatelství), 41. sv. ISBN 80-864-2953-9.

MANSFELDOVÁ, Z. KROUPA, A., *Participace a zájmové organizace v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 244 s. Studie (Sociologické nakladatelství), 41. sv. ISBN 80-864-2953-9

MAŇÁK, J. 2008. „Postavení občanské výchovy v kurikulu základní školy.“ in STANĚK, A. *Výchova k občanství pro 21. století*. 1. vyd. Praha: SPHV, 2008. ISBN 9788090418707.

MAŇÁK, J. Problém domácích úkolů na základní škole. 1. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1992, 157 s. ISBN 80-210-0388-X.

MAŘÍKOVÁ, H. MŠMT ČR. *Zpráva o mládeži 2013.: Základní informace o situaci mladých lidí v České republice*, 2013.

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Politika do školy patří: Metodický materiál pro učitele*. Brno, 2012.

MASARYKOVA UNIVERZITA, Centrum občanského vzdělávání. Popis koncepce výchovy k občanství.

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Výchova k občanství: Doplnující koncepce k současnému kurikulu*. Brno: Centrum občanského vzdělávání, 2012.

McCULLY, A.W., BARTON, K. C. Teaching Controversial Issues.... where controversial issues really matter. *Teaching History*, Teaching history 127, 2007.

MÜLLER, K. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2002, 251 s. ISBN 80-725-4232-X.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

PIŤHA, P. Úvod do výchovy k občanství. Praha 1992. s. 21. In PIŤHA, P. a kol. *Úvod do výchovy k občanství: Knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: AVED, 1992.

POTŮČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 399 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-50-22010.

POTUŽNÍKOVÁ, E., LOKAJÍČKOVÁ, V., JANÍK, T. *Mezinárodní srovnávací výzkumy školního vzdělávání v České republice: zjištění a výzvy*. In *Pedagogická orientace*. Praha: Česká pedagogická společnost, 2014, roč. 24, č. 2.

PROTIVÍNSKÝ, T., DOKULILOVÁ, M. *Občanské vzdělávání v kontextu českého školství: analytická sonda*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 24 s. ISBN 978-80-210-5833-0.

PRŮCHA, J. (2012). 20 let České asociace pedagogického výzkumu: Historie a výzvy současnosti. *Pedagogická orientace*, 22(4), 596–607.

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie, praxe, výzkum*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, 211 p. Pedagogika (Prague, Czech Republic). ISBN 80-858-6672-2.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 13.

SCHULZ, W. *Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakl. Tauris, 2010. ISBN 978-80-211-0602-4.

STANĚK, A. *Výchova k občanství a evropanství*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, 166 s. ISBN 978-80-7182-224-0.

STANĚK, A. 2008. „Výchova k občanství ve vzdělávání pro 21. století“ in STANĚK, A. *Výchova k občanství pro 21. století*. 1. vyd. Praha: SPHV, 2008. ISBN 9788090418707.

STANĚK, A. 2010. „Výuka občanské nauky a výchova k občanství v České republice.“ in SOUKUP, P. (ed.). 2010. *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV.

STRAKOVÁ, J. *Vzdělávací politika a mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání v ČR*. *Orbis scholae*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2009, roč. 3, č. 3, ISSN 1802-4637.

SOUKUP, P. 2010a. „Informace o mezinárodní studii občanské výchovy.“ in Soukup, Petr (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV.

SOUKUP, P. *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. 1. vyd. Editor SOUKUP, P. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010, 151 s. ISBN 978-80-211-0609-3

SOUKUP, P. *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010.

ŠEVČŮ, M. *Občanské postoje a participace žáků v České republice*. Praha, 2011. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie.

TEORELL, J. (2007). Political Participation: Mapping the Terrain. In DETH J. V., (Eds.). *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*, New York, 2007.

VÁVRA, M. Nesnáze s měřením postojů. *Data a výzkum: SDA Info*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, č. 1.

VIDLÁKOVÁ, J. *Hlas žáků jako součást jejich participace na životě školy*. Brno, 2011. Disertační práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta.

VLACHOVÁ, K.; LEBEDA, T. Aktivní občanství a spokojenost s demokracií v Evropě. *Sociologický časopis*. 2006, Vol. 42, No. 1.

WEIGLE, M. A. a J. BUTTERFIELD. Civil Society in Reforming Communist Regimes. *Comparative Politics*. 1992, No. 1.

ZEIPELTOVÁ, S. „Občanské postoje 14letých.“ in SOUKUP, P. (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, 2010.

Seznam příloh

Příloha 1: Postoje žáků - škály

Seznam obrázků v příloze

Obrázek 1: Volnočasové aktivity (údaje v %)

Obrázek 2: Jak často se žáci mimo školu věnují následujícím činnostem.

Obrázek 3: Zda se žák zapojil někdy ve škole do některé z následujících činností.

Obrázek 4: Když se v běžné vyučovací hodině diskutuje o politických a společenských tématech, jak často dochází k následujícímu.

Obrázek 5: Do jaké míry jsou ve škole zohledňovány názory žáků při rozhodování o následujících činnostech.

Obrázek 6: Do jaké míry žáci souhlasí nebo nesouhlasí s následujícími tvrzeními o sobě a své škole.

Obrázek 7: Do jaké míry žáci souhlasí nebo nesouhlasí s následujícími tvzeními o účasti žáků na dění ve škole.

Obrázek 8: Demokratické hodnoty u českých žáků.

Obrázek 9: Vnímání občanské společnosti.

Obrázek 10: Je důležité, aby dobrý občan.

Obrázek 11: Zájem žáků o dění.

Obrázek 12: Orientace žáků v politice.

Obrázek 13: Názory na rovnost mužů a žen.

Obrázek 14: Názory na práva etnických skupin.

Obrázek 15: Názory na práva přistěhovalců.

Obrázek 16: Důvěra institucím a skupinám.

Obrázek 17: Názory na Českou republiku.

Obrázek 18: Preference politických stran u 14letých.

Obrázek 19: Jak dobře by se žákům podle jejich názoru dařilo v následujících činnostech.

Obrázek 20: Zda by se žáci zúčastnili v budoucnosti některé z následujících forem protestu.

Obrázek 21: Zda by se žáci zúčastnili v budoucnosti některé z následujících forem protestu.

Obrázek 22: Předpokládané volební aktivity v dospělosti.

Obrázek 23: Předpokládání formální občanská a politická angažovanost v dospělosti.

Obrázek 24: Předpokládaná neformální občanská a politická angažovanost v dospělosti.

Obrázek 25: Postoje k náboženství.

Seznam zkratk

CIVED – Civic Education Study

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

ICCS - International Civic and Citizenship Education Study

IEA – International Association for the Evaluation of Education Achievement

ISCED - International Standard Classification of Education

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

RVP – Rámcový vzdělávací program

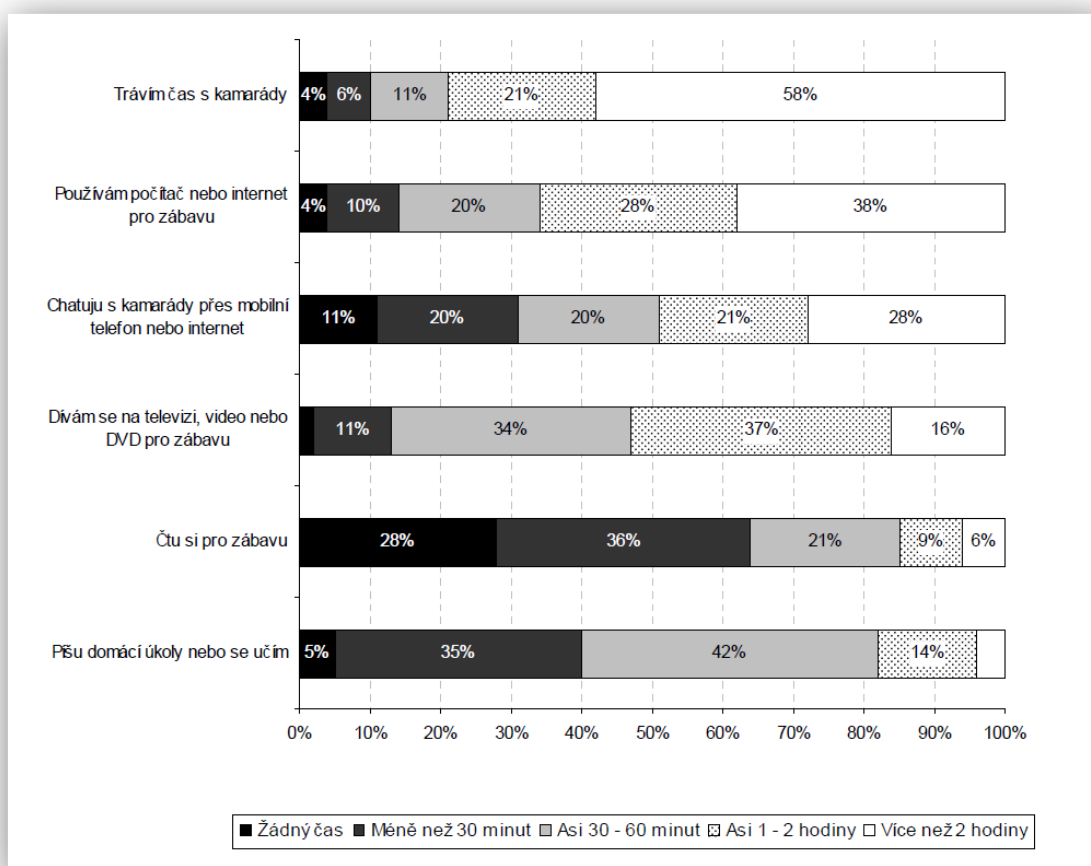
RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání

ŠVP – Školní vzdělávací program

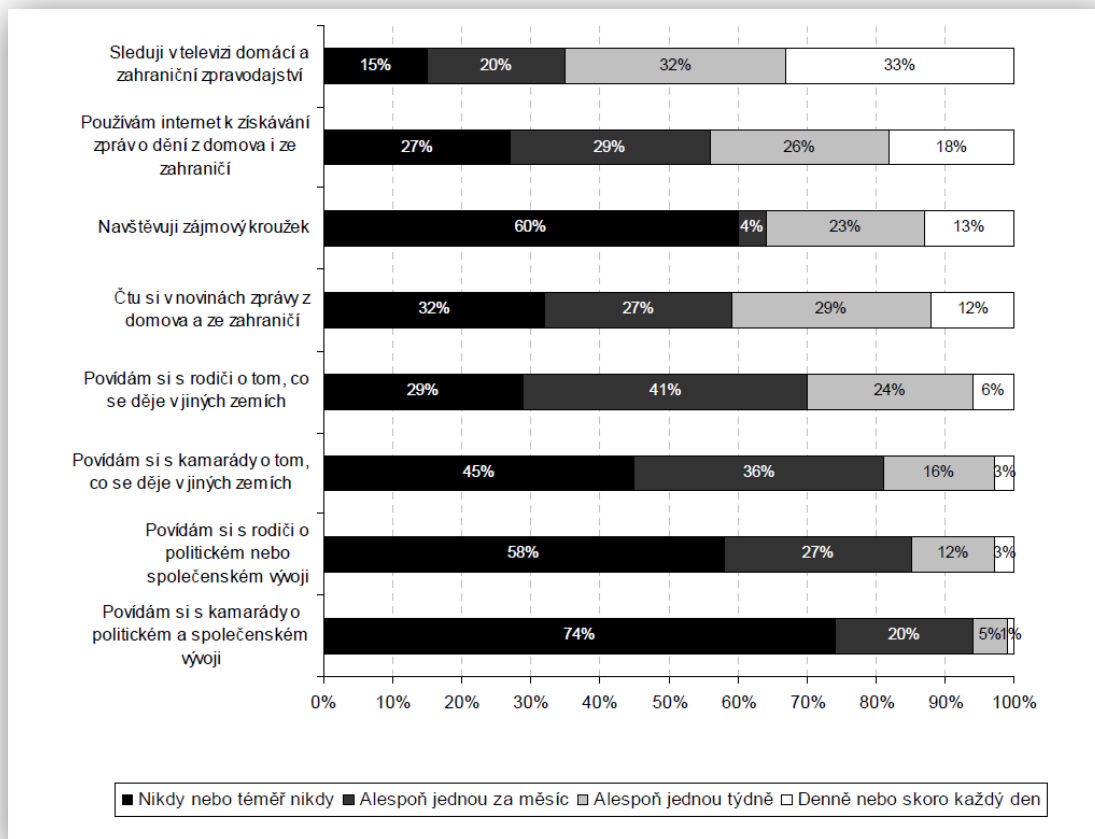
Přílohy

Příloha 1: Postoje žáků - škály

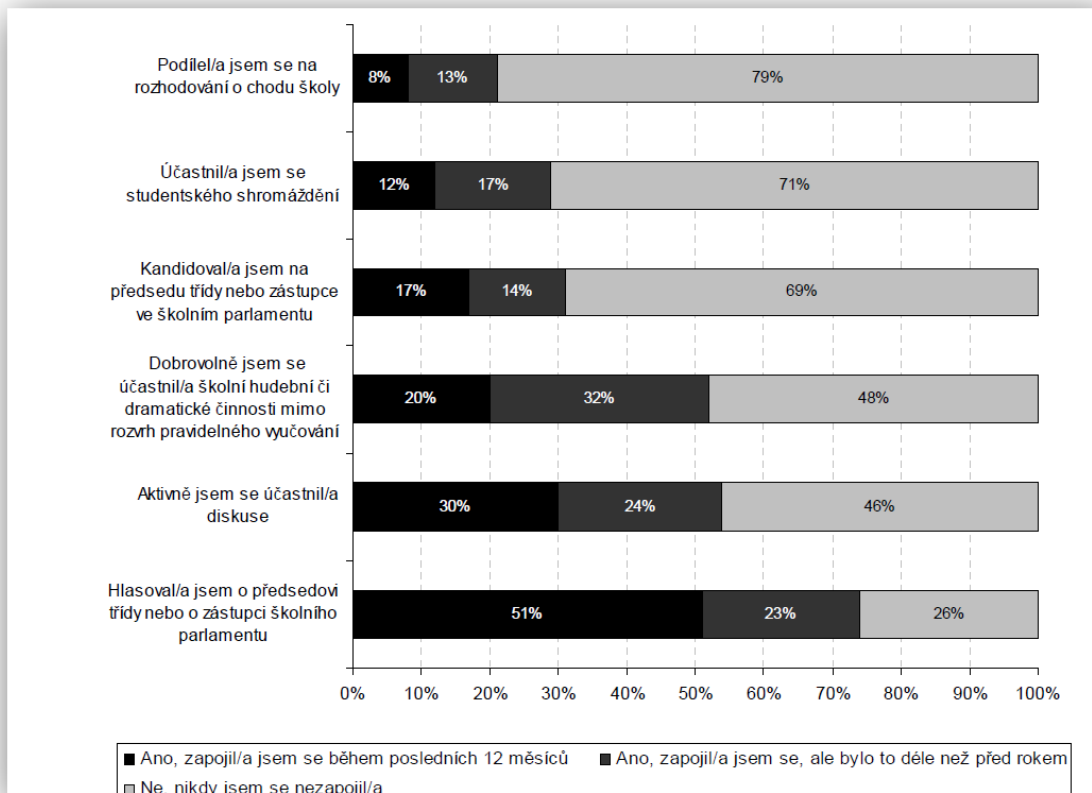
Obrázek 1: Volnočasové aktivity (údaje v %)

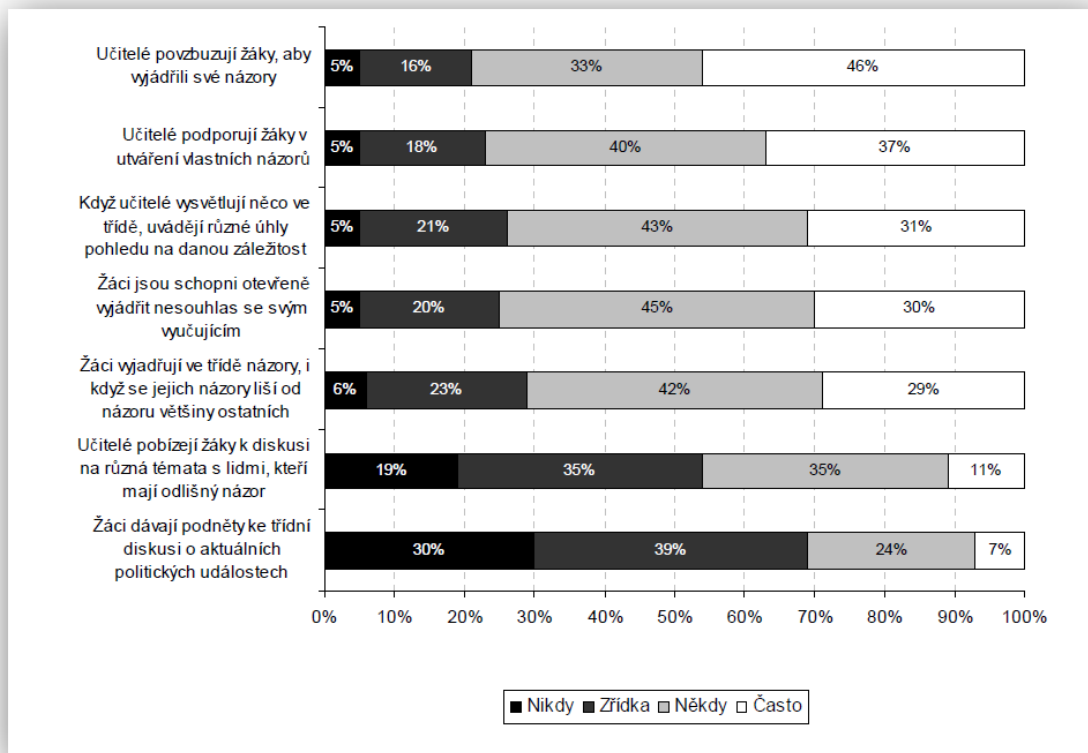
Obrázek 2: Jak často se žáci mimo školu věnují následujícím činnostem.

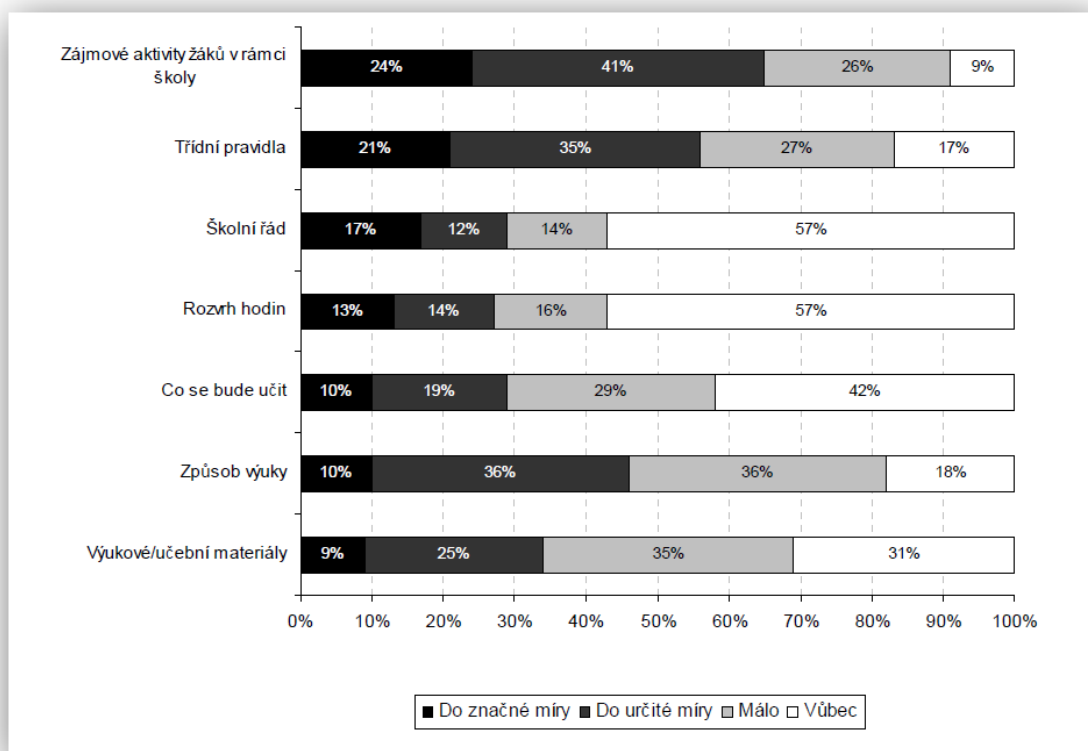
Obrázek 3: Zda se žák zapojil někdy ve škole do některé z následujících činností.

Obrázek 4: Když se v běžné vyučovací hodině diskutuje o politických a společenských tématech, jak často dochází k následujícímu.

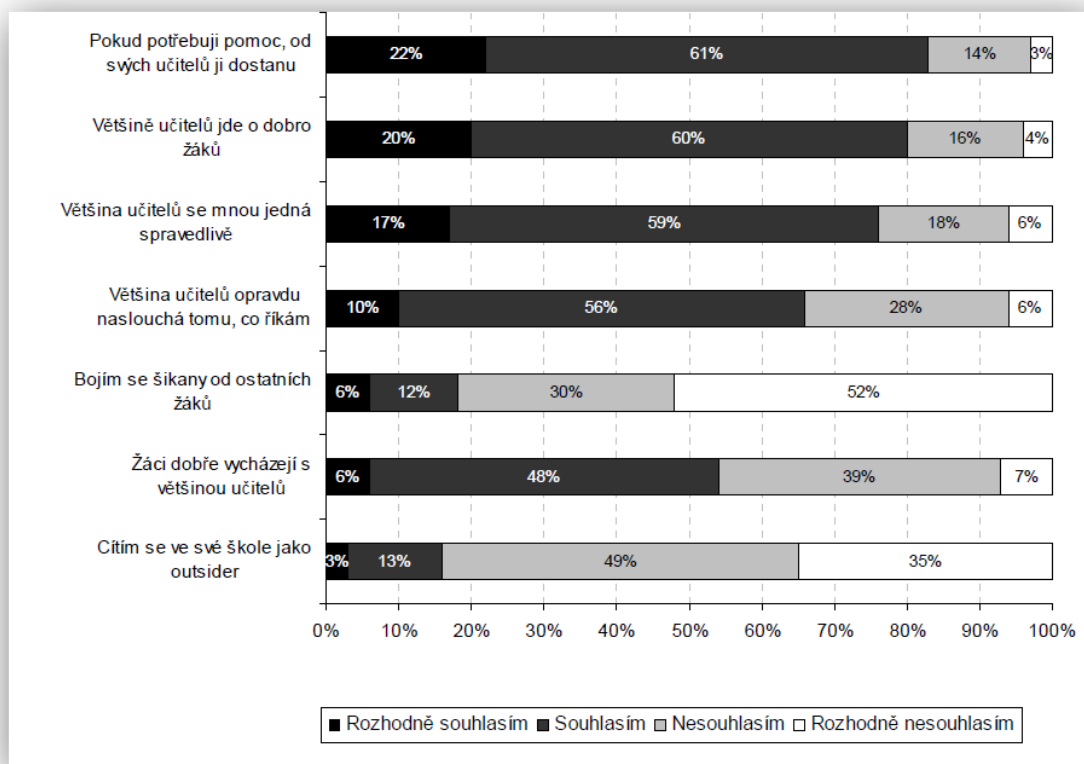

Obrázek 5: Do jaké míry jsou ve škole zohledňovány názory žáků při rozhodování o následujících činnostech.

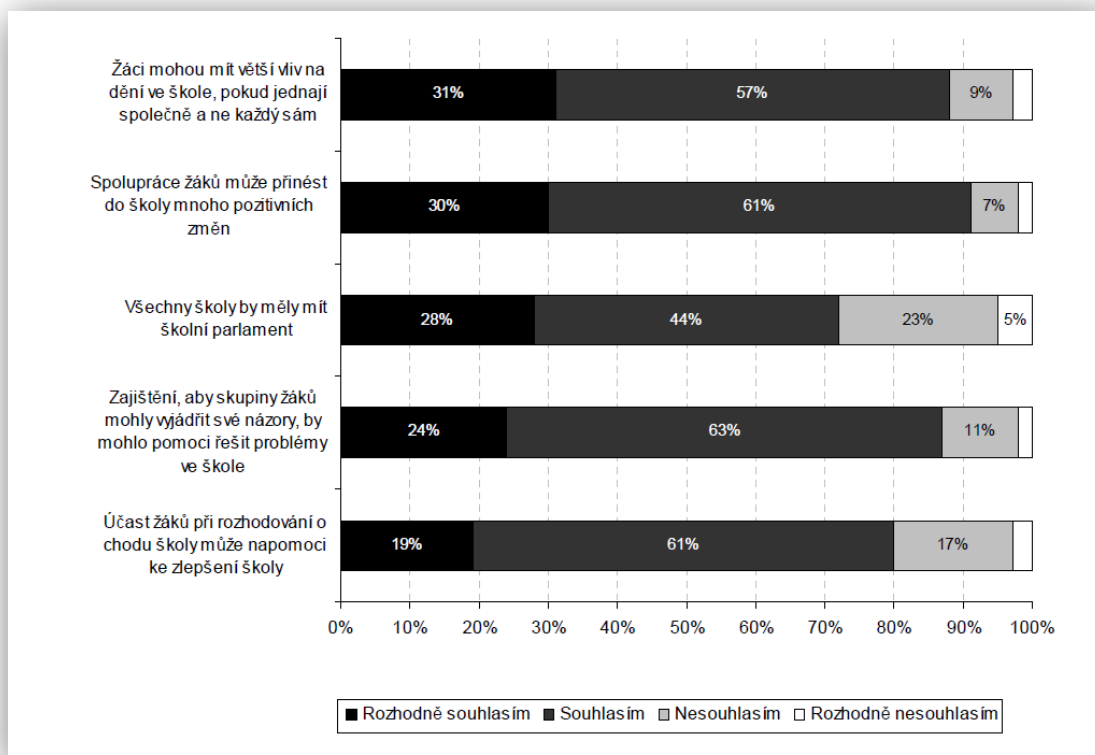

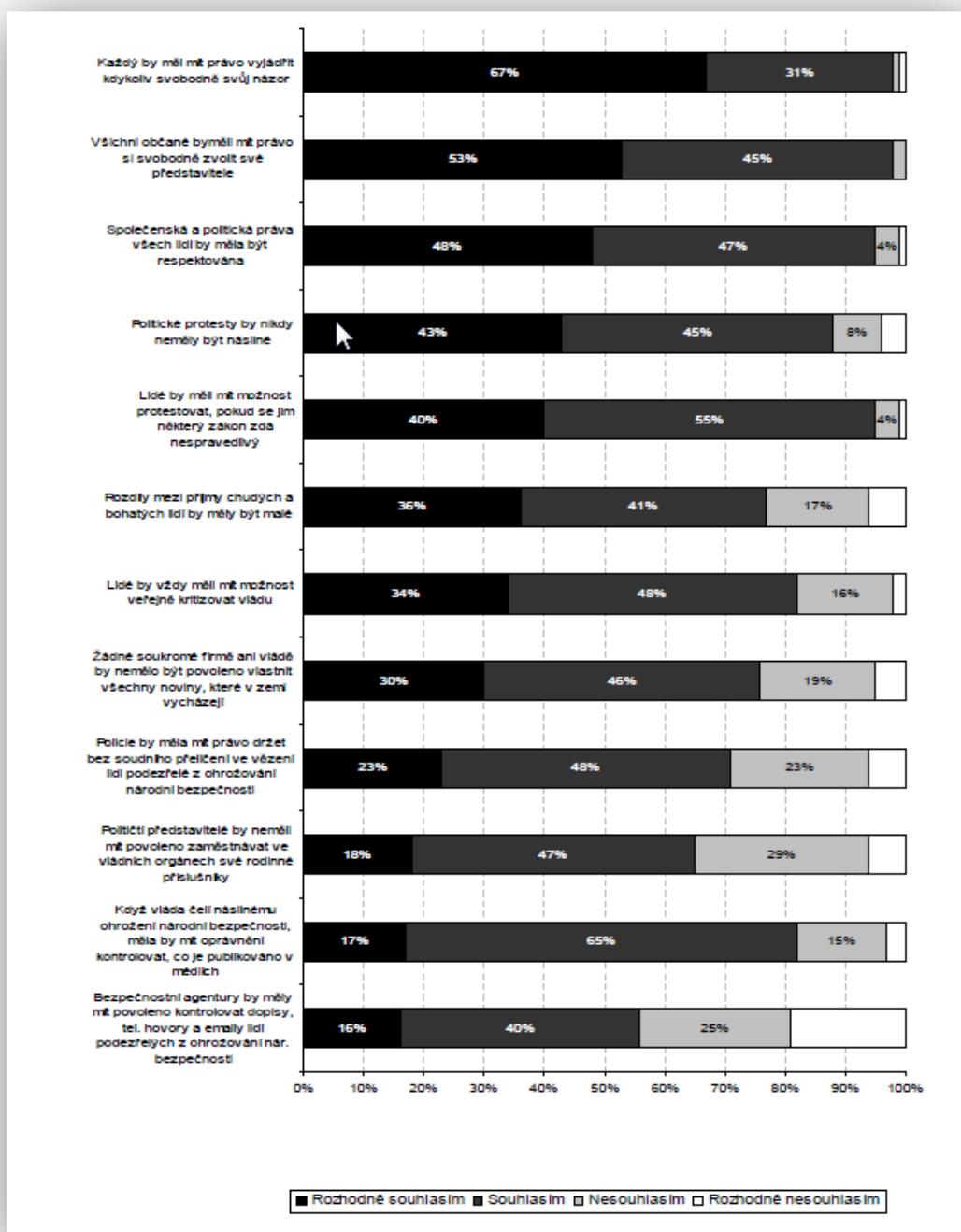
Obrázek 6: Do jaké míry žáci souhlasí nebo nesouhlasí s následujícími tvrzeními o sobě a své škole.

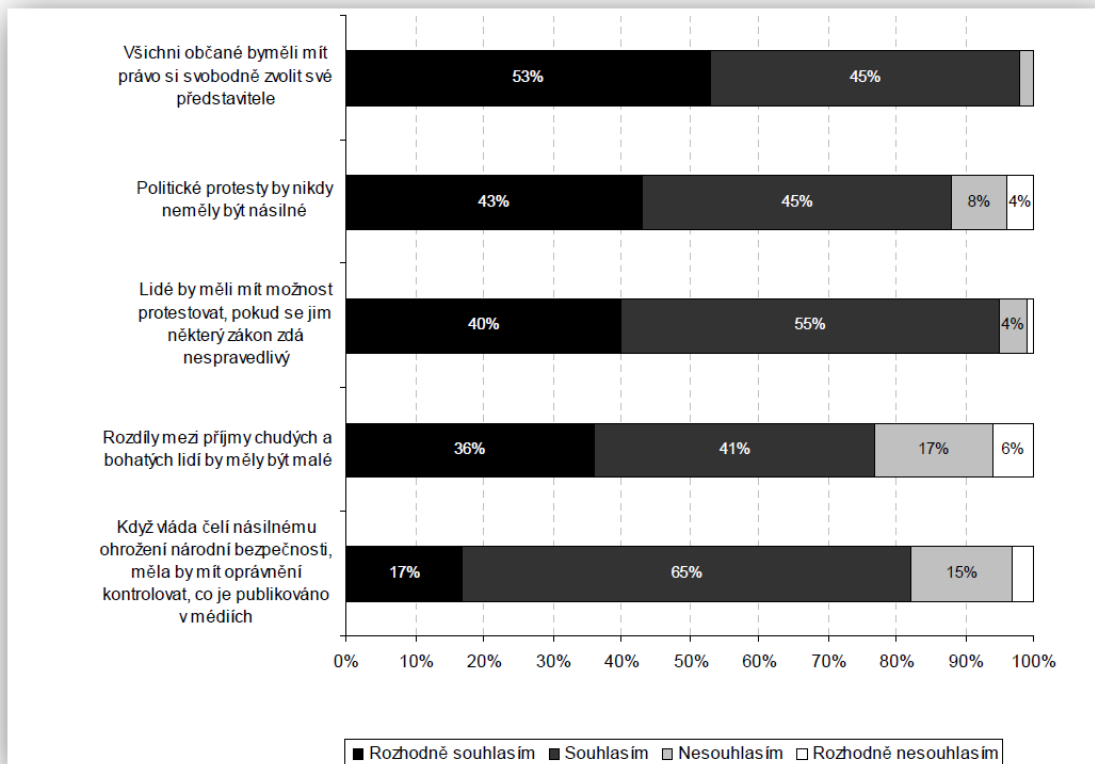
Obrázek 7: Do jaké míry žáci souhlasí nebo nesouhlasí s následujícími tvzeními o účasti žáků na dění ve škole.

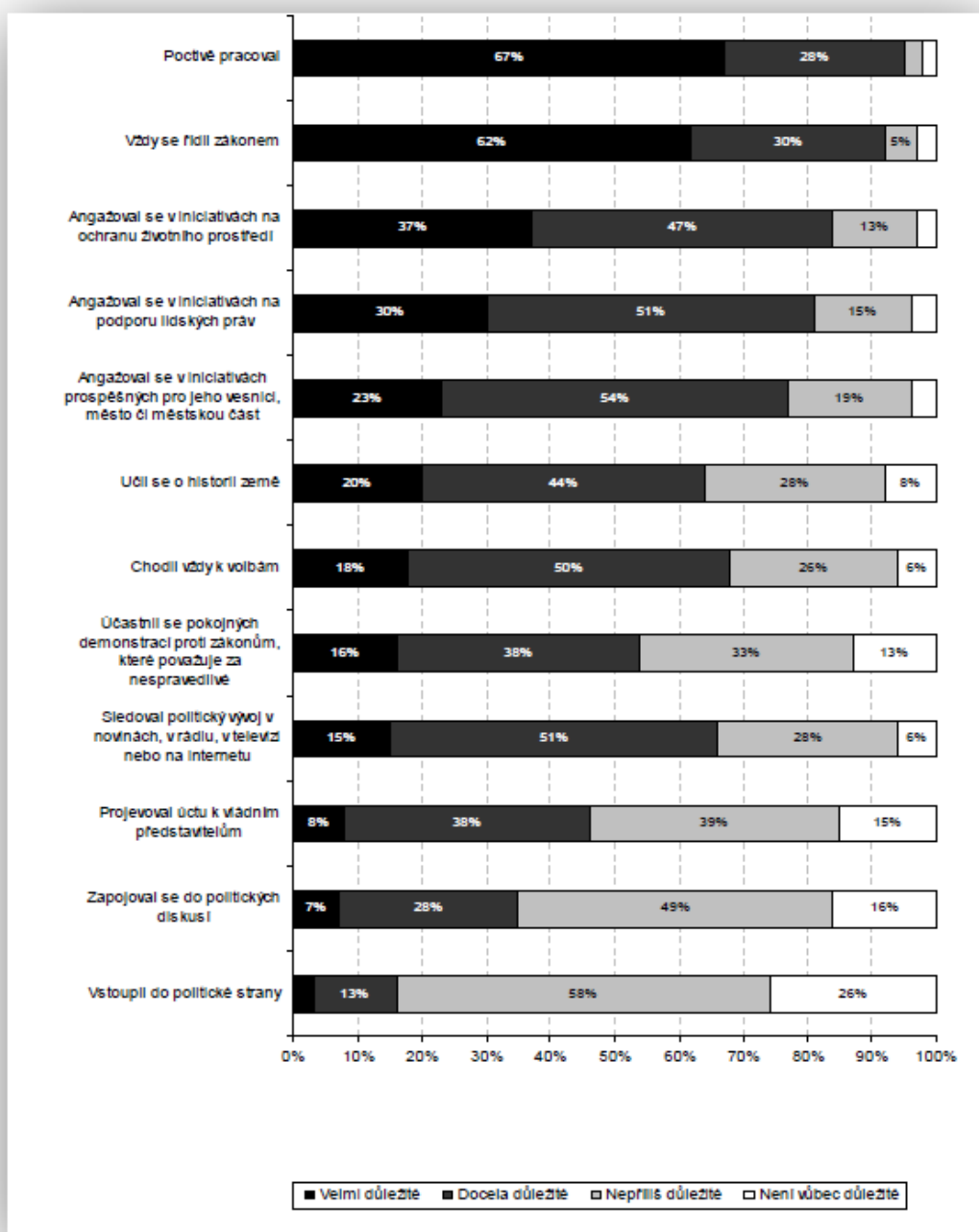
Obrázek 8: Demokratické hodnoty u českých žáků.

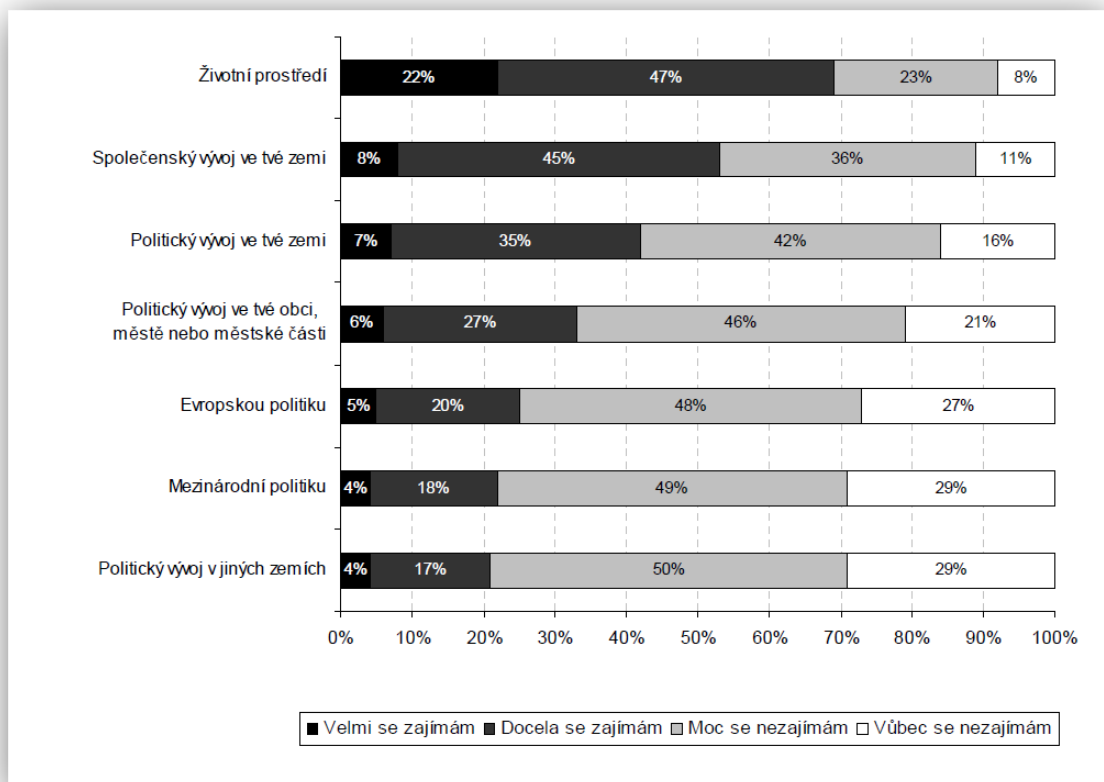
Obrázek 9: Vnímání občanské společnosti.

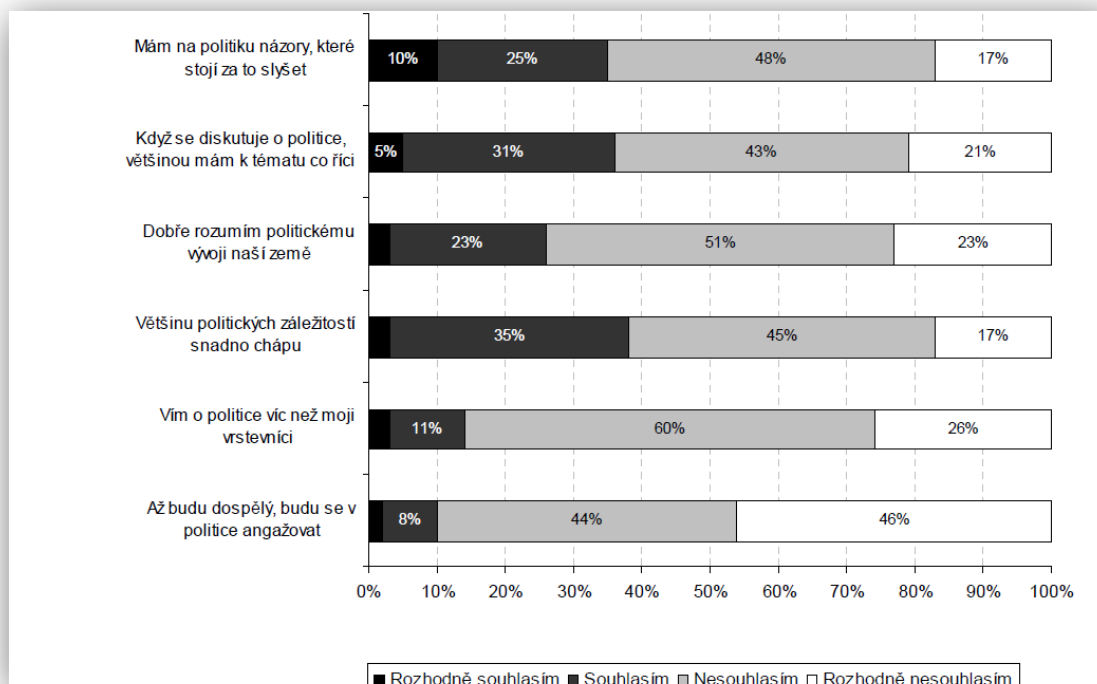
Obrázek 10: Je důležité, aby dobrý občan.

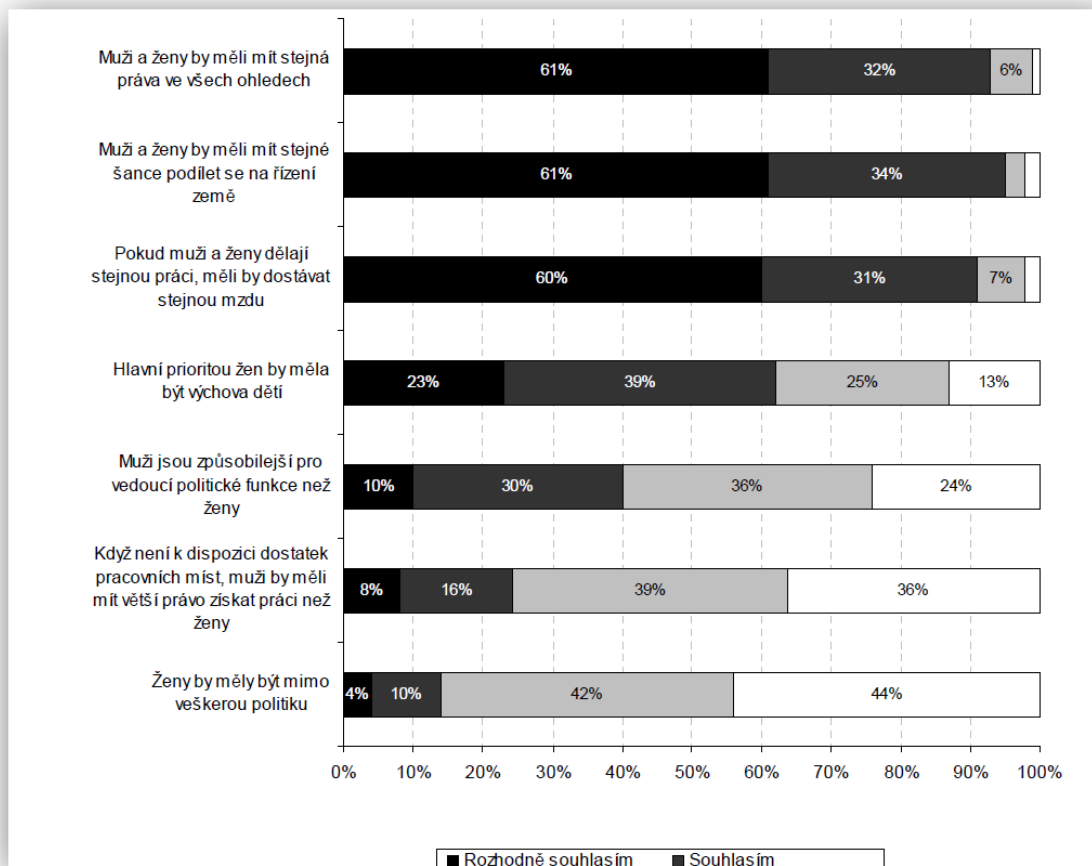
Obrázek 11: Zájem žáků o dění.

Obrázek 12: Orientace žáků v politice.

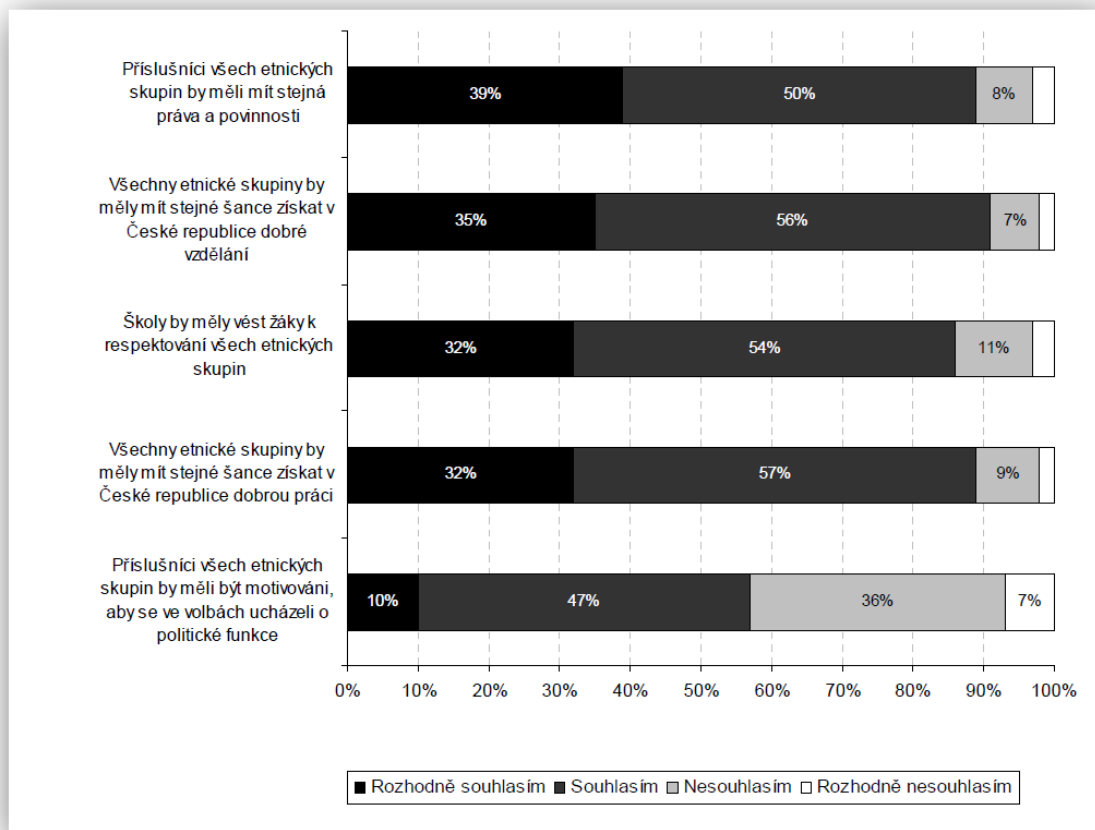

Obrázek 13: Názory na rovnost mužů a žen.

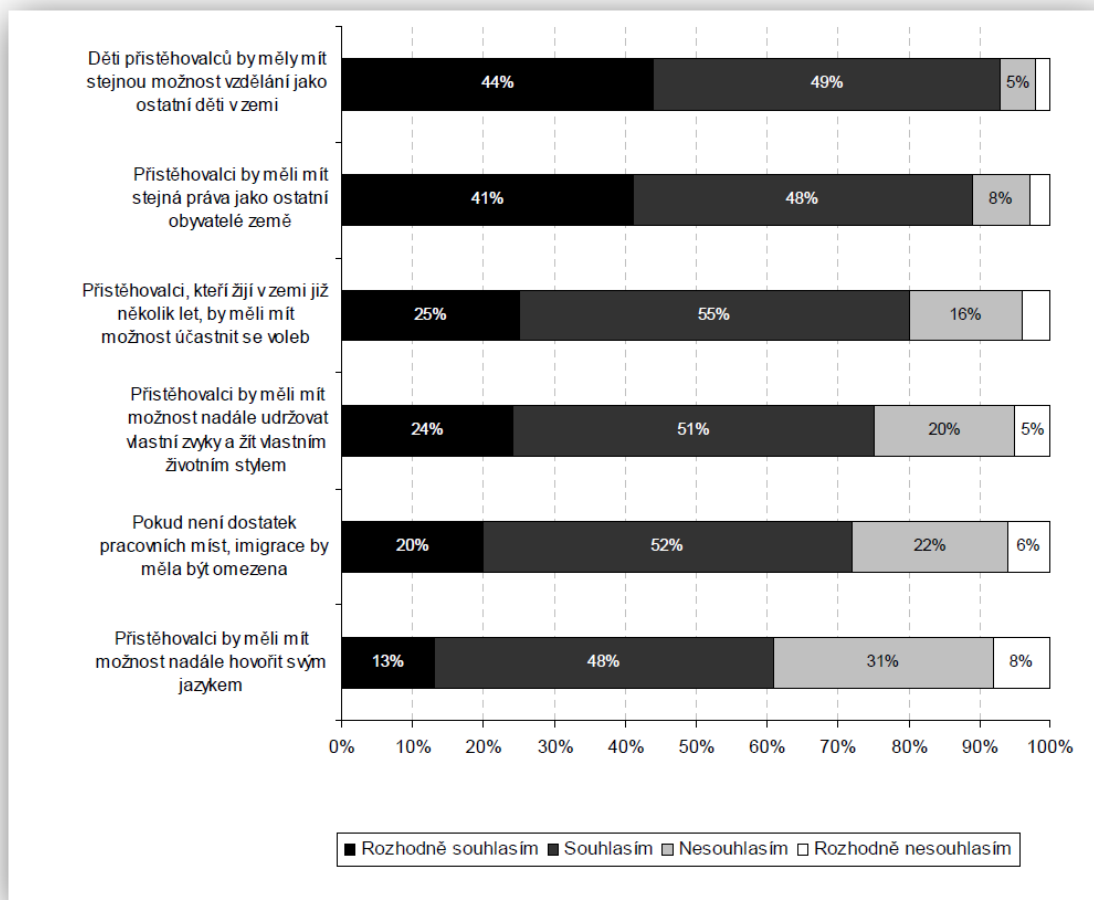

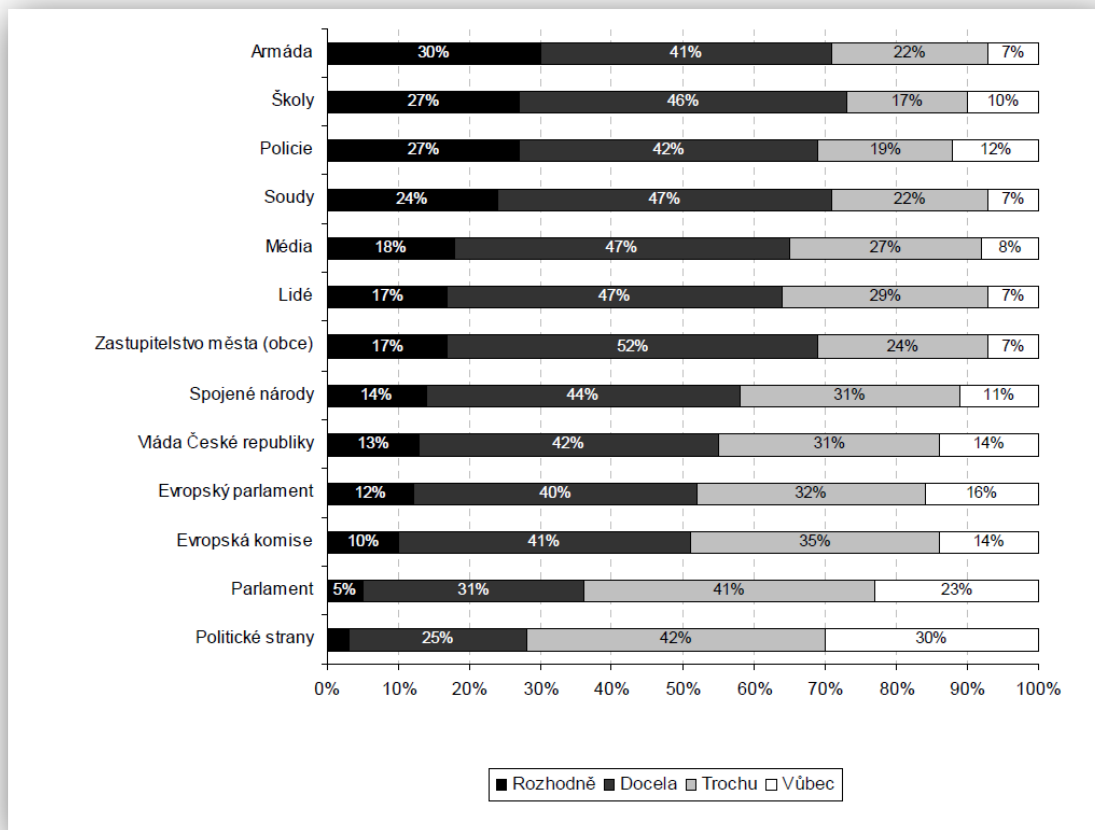
Obrázek 14: Názory na práva etnických skupin.

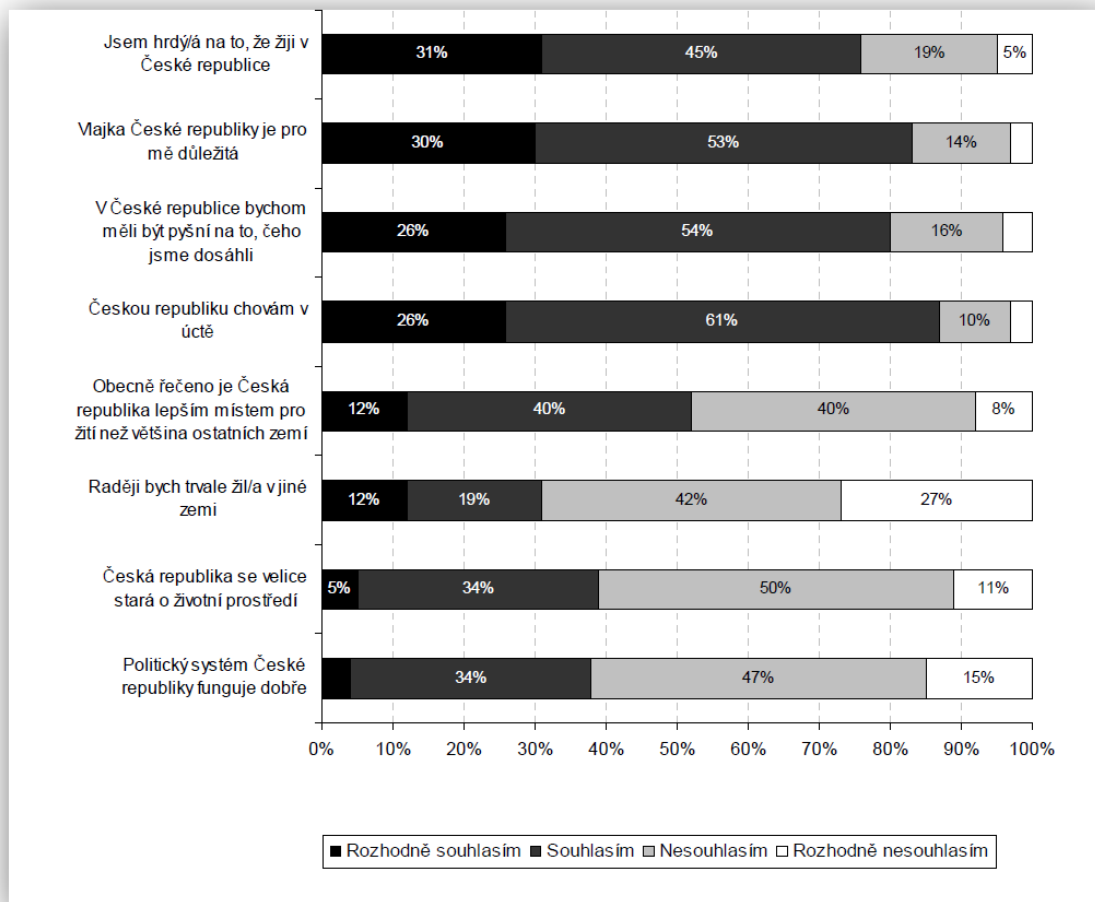
Obrázek 15: Názory na práva přistěhovalců.

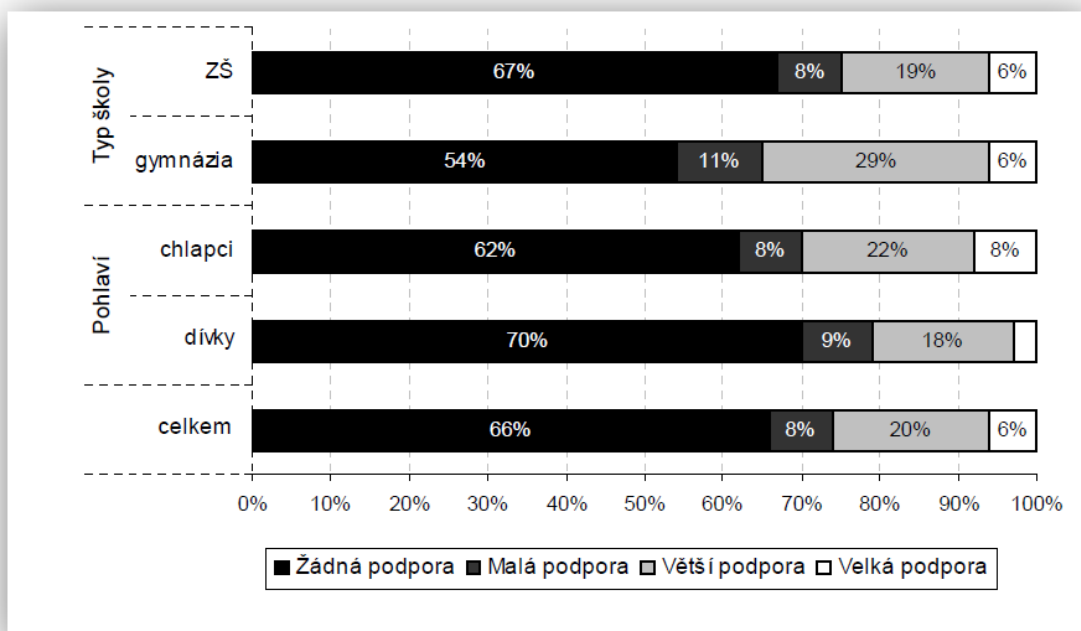
Obrázek 16: Důvěra institucím a skupinám.

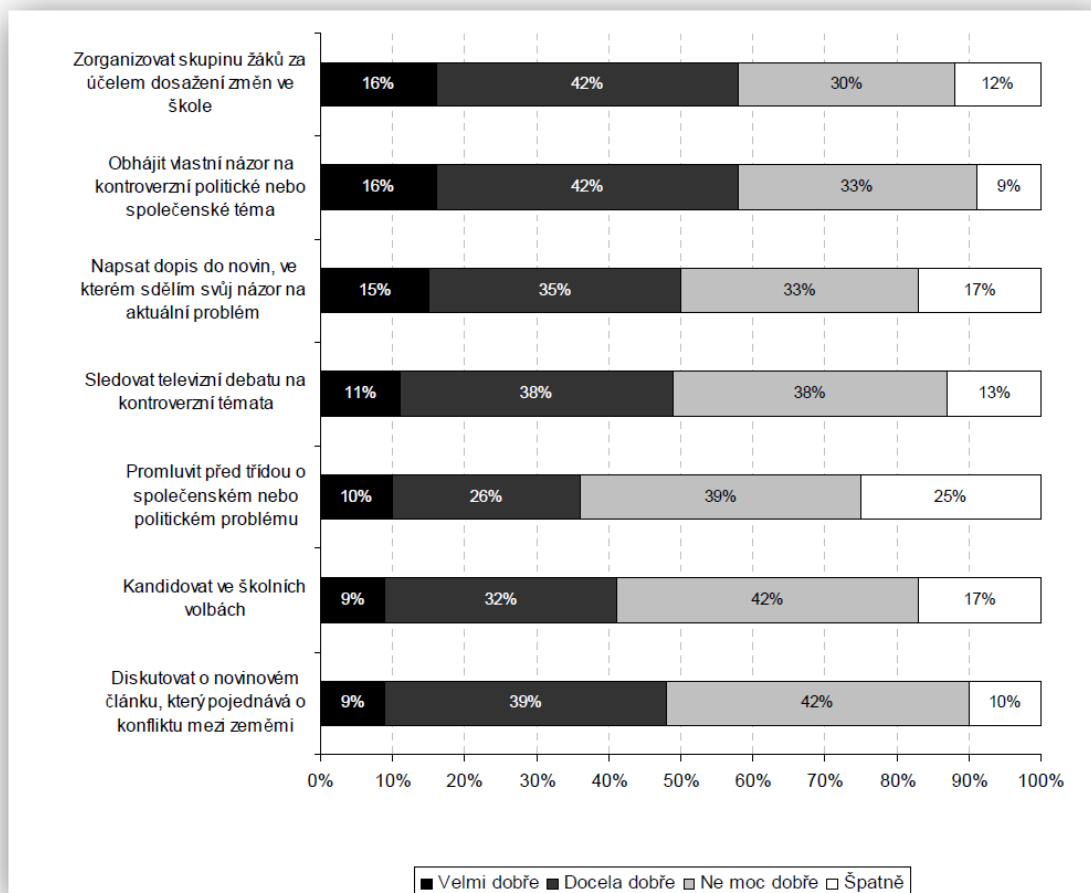
Obrázek 17: Názory na Českou republiku.

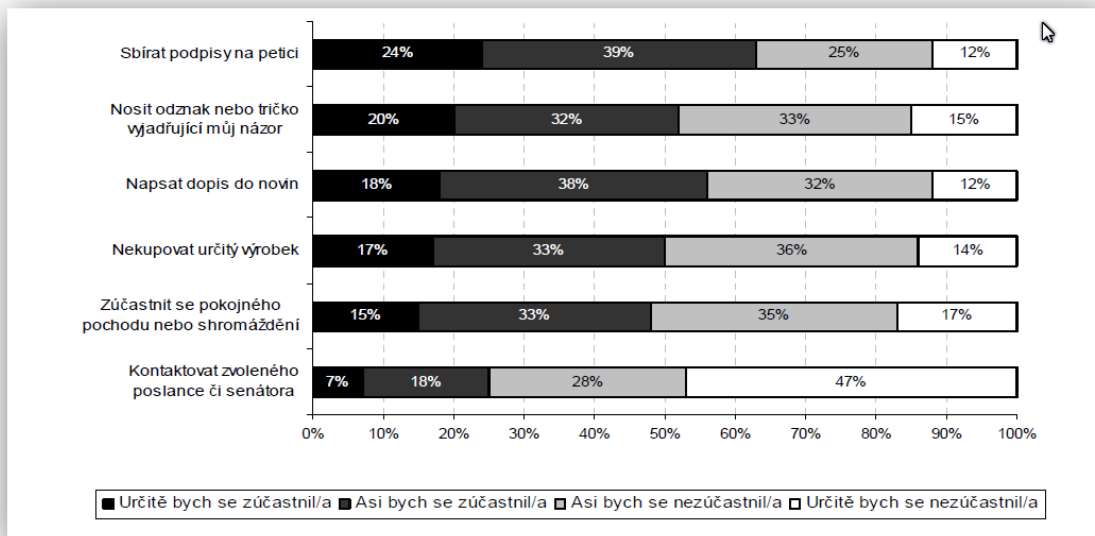
Obrázek 18: Preference politických stran u 14letých.

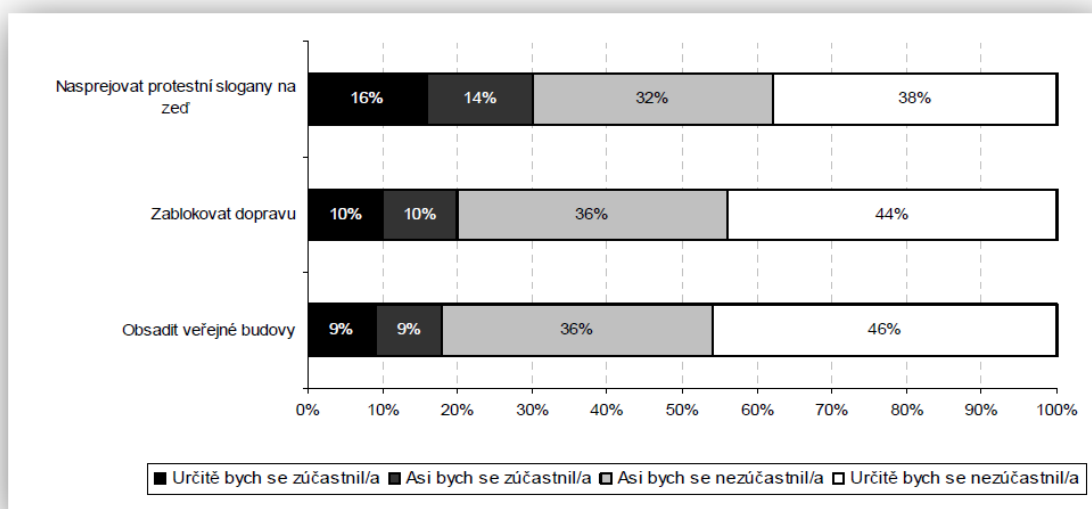
Obrázek 19: Jak dobře by se žákům podle jejich názoru dařilo v následujících činnostech.

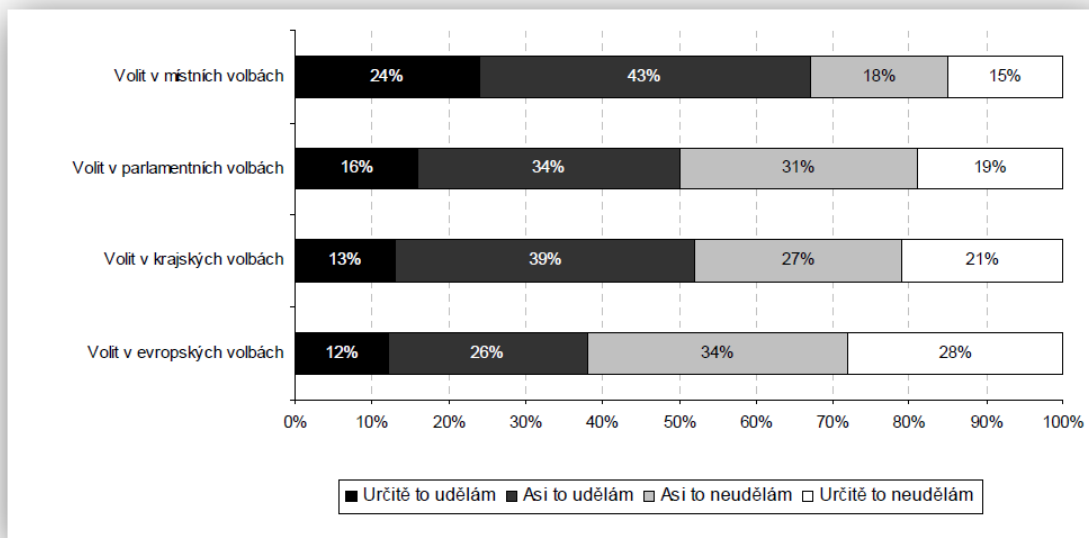
Obrázek 20: Zda by se žáci zúčastnili v budoucnosti některé z následujících forem protestu.

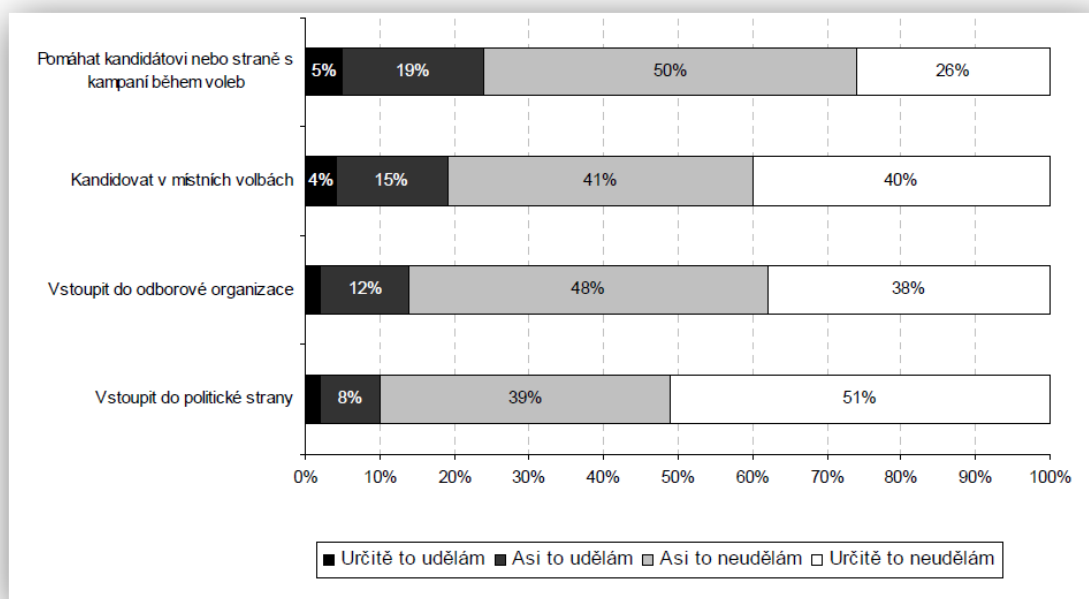
Obrázek 21: Zda by se žáci zúčastnili v budoucnosti některé z následujících forem protestu.

Obrázek 22: Předpokládané volební aktivity v dospělosti.

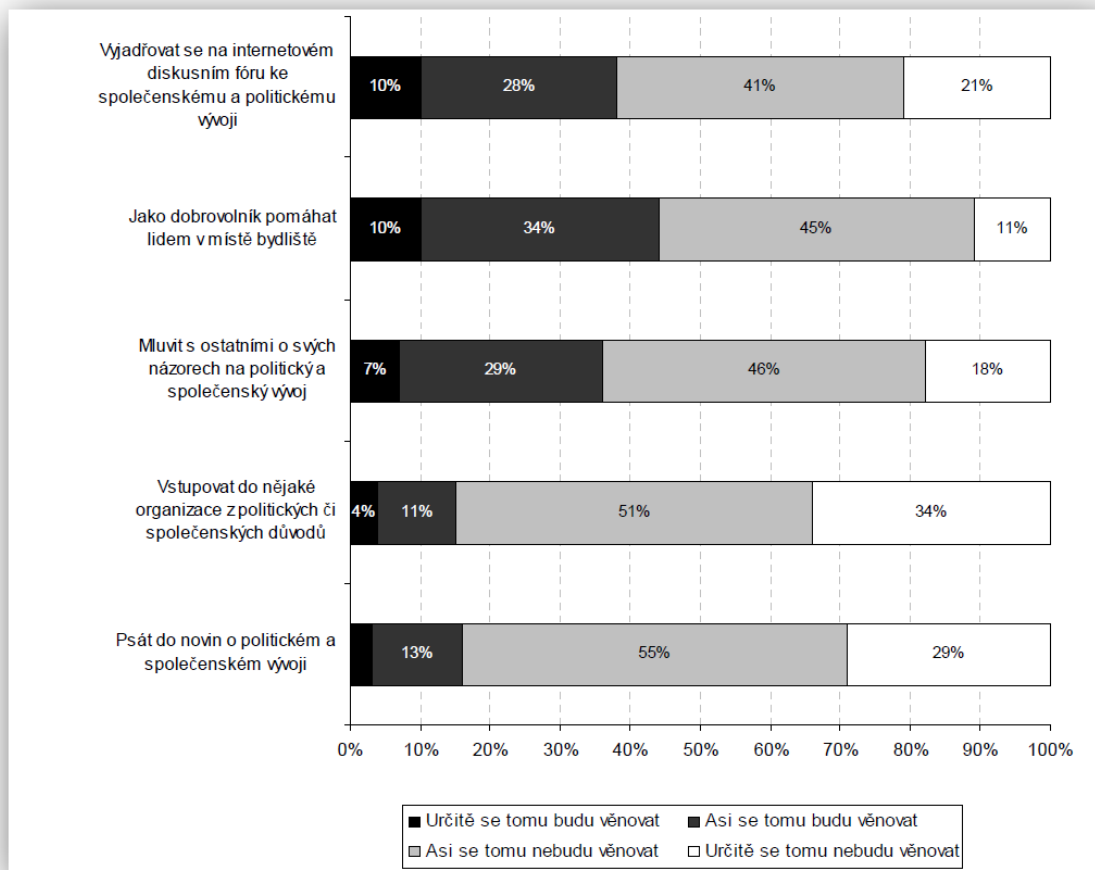

Obrázek 23: Předpokládání formální občanská a politická angažovanost v dospělosti.

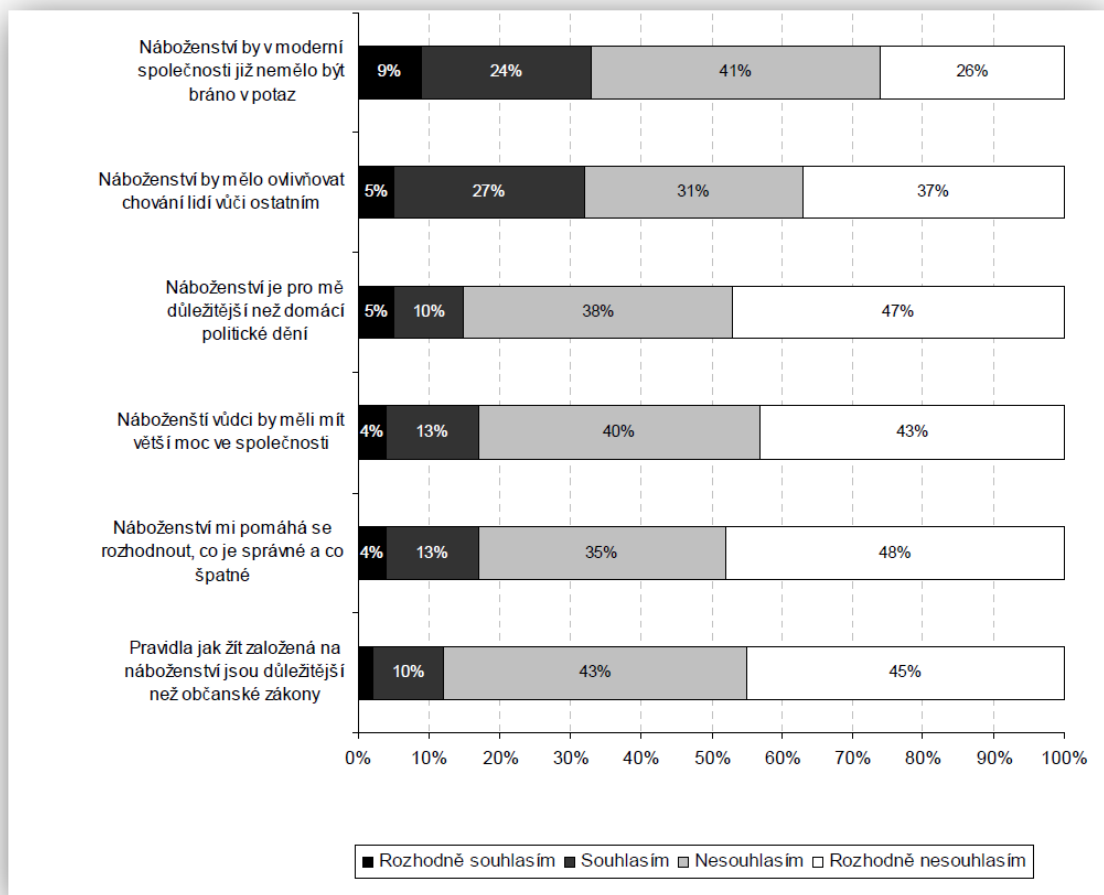

Obrázek 24: Předpokládaná neformální občanská a politická angažovanost v dospělosti.

Obrázek 25: Postoje k náboženství.

Zdroj: SOUKUP, P. *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: ÚIV, 2010.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michal Prutyszyn
Katedra:	Společenských věd
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Antonín Staněk, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Postoje a občanská angažovanost žáků v sekundárním vzdělávání
Název v angličtině:	Attitudes and civic participation of students in secondary education
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá postoji a občanskou participací českých žáků. Cílem je seznámení se vztahem žáků nižšího sekundárního vzdělávání k občanské společnosti, občanské angažovanosti a obecně ke společnosti. Práce vychází z výsledků Mezinárodní studie občanské výchovy. Z těchto údajů jsou odvozovány silné a slabé stránky a jejich specifikace ve vztahu k občanské angažovanosti a občanské společnosti.
Klíčová slova:	Občanské postoje, občanská společnost, participace,
Anotace v angličtině:	This thesis focuses with attitudes and civic participation Czech pupils. The aim is to acquaint with the relationship students of lower secondary education to civil society, civic engagement, and to society in general. The work is based on the results of the international study of civics. These data are derived strengths and weaknesses and their specifications in relation to civic engagement and civil society

Klíčová slova v angličtině:	Civic attitudes, civil society, civic participation,
Přílohy v práci:	Postoje žáků - škály
Rozsah práce:	71 stran
Jazyk práce:	čeština